

**ODBORNÁ ŠKOLENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ
PRACOVNÍKŮ ÚZEMNÍ VEŘEJNÉ SPRÁVY
PRO OBLAST CESTOVNÍHO RUCHU**

**CESTOVNÍ RUCH
A UDRŽITELNÝ ROZVOJ**

www.vzdelavanivcr.cz

CESTOVNÍ RUCH A UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Zpracoval:

Kolektiv Konsorcia SPROR Plus

Vedoucí konsorcia:

Sdružení pro rozvoj obcí a regionů, o.s.
Rudolfa Vaška 560, 593 01 Bystřice nad Pernštejnem

Vydalo: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, 2007. Staroměstské náměstí 6, 110 15 Praha 1
www.mmr.cz

Tento vzdělávací program je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky v rámci projektu Odborná školení a vzdělávání pracovníků územní veřejné správy pro oblast cestovního ruchu.

OBSAH

Obsah	2
Použité zkratky	4
Klíčová slova	5
1. Úvod	6
2. Legislativa	7
3. Vymezení základních pojmů	10
4. Vývoj principu udržitelného rozvoje	15
4.1. Vznik pojmu udržitelný rozvoj	15
4.2. Sedmdesátá a osmdesátá léta 20. století	15
4.3. Devadesátá léta 20. století	16
4.4. Období po roce 2000	17
4.5. Vývoj principu udržitelného rozvoje v ČR	17
5. Základní principy udržitelného rozvoje	19
6. Faktory ovlivňující udržitelný rozvoj	20
7. Předpoklady pro udržitelný rozvoj společenství/komunity	21
8. Způsoby hodnocení udržitelného rozvoje	26
9. Úloha veřejné správy a ostatních subjektů při prosazování principů udržitelného rozvoje	28
10. Znaky udržitelného společenství	29
11. Strategické dokumenty k udržitelnému rozvoji	30
11.1. Strategie udržitelného rozvoje EU	30
11.2. Přezkum Strategie udržitelného rozvoje EU	30
11.3. Revidovaná Strategie udržitelného rozvoje EU	32
11.4. Analýza strategií udržitelného rozvoje v zemích EU	33
11.4.1. Východiska	33
11.4.2. Příprava strategie	33
11.4.3. Obsah strategií	34
11.4.4. Implementace	36
11.4.5. Závěry	36
11.5. Strategie udržitelného rozvoje ČR	37
11.5.1. Průběh prací na Strategii udržitelného rozvoje	41
11.5.2. Ekonomický pilíř	42
11.5.3. Environmentální pilíř	47
11.5.4. Sociální pilíř	54
11.5.5. Výzkum a vývoj, vzdělávání	57
11.5.6. Evropský a mezinárodní kontext	59
11.5.7. Správa věcí veřejných	61
11.5.8. Východiska a principy strategie udržitelného rozvoje	63

11.5.9.	Součástí strategie	65
11.5.10.	Financování implementace	78
11.5.11.	Monitoring a aktualizace	79
11.5.12.	Indikátory udržitelného rozvoje	79
12.	Další dokumenty týkající se udržitelného rozvoje	86
12.1.	Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2002–2007	86
12.1.1.	Cíle státní politiky	86
12.1.2.	Opatření k realizaci cílů státní politiky	86
12.1.3.	Integrace ekologických aspektů při realizaci koncepce	87
13.	Vybrané problémy udržitelnosti cestovního ruchu	89
14.	Marketing udržitelného rozvoje CR	92
14.1.	Cíle marketingu podporujícího udržitelný rozvoj CR	92
14.2.	Cílové skupiny marketingu	92
14.3.	Aktivity a nástroje marketingu	93
15.	Dokumenty související s oblastí udržitelného rozvoje z hlediska životního prostředí	95
15.1.	Agenda 21	95
15.1.1.	Sociální a ekonomické rozměry	95
15.1.2.	Uchovávaní a šetrné využívání zdrojů a hospodaření s nimi ve prospěch rozvoje	98
15.1.3.	Posilování úlohy důležitých skupin	107
15.1.4.	Prostředky implementace	112
15.2.	Místní Agenda 21	117
15.2.1.	Přínosy MA 21	117
15.2.2.	Iniciativy místních úřadů na podporu MA 21	118
15.2.3.	Cíle MA 21	119
15.2.4.	Základní součásti systému MA 21	120
15.2.5.	Kroky k přípravě a naplnění MA 21 – strategie a taktika	124
15.2.6.	Ukazatele účinnosti práce	126
15.2.7.	Postup, metody a techniky pro zapojování veřejnosti v rámci MA 21	128
15.2.8.	Financování – fondy pro udržitelný rozvoj	133
16.	Aktivity MŽP podporující udržitelný rozvoj cestovního ruchu	136
17.	Závěr	139
18.	Rejstřík	140

POUŽITÉ ZKRATKY

CR	Cestovní ruch
ČR	Česká republika
EIA	Posuzování vlivu na životní prostředí
IUCN	Světový svaz na ochranu přírody
EK	Evropská komise
EU	Evropská unie
HABITAT	Centrum pro lidská sídla OSN
MA 21	Místní Agenda 21
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
MŽP	Ministerstvo životního prostředí ČR
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
SCEP	Studie kritických enviromentálních problémů
SEA	Posuzování rozvojových koncepcí a programů na životní prostředí
UNEP	Program OSN na ochranu životního prostředí
UR	Udržitelný rozvoj
WCS	Světová strategie ochrany životního prostředí
WWF	Světový fond na ochranu přírody
ŽP	Životní prostředí

KLÍČOVÁ SLOVA

[Legislativa](#)

[Vymezení základních pojmů](#)

[Vývoj principu udržitelného rozvoje](#)

[Základní principy udržitelného rozvoje](#)

[Faktory ovlivňující udržitelný rozvoj](#)

[Předpoklady pro udržitelný rozvoj společnosti](#)

[Způsoby hodnocení](#)

[Úloha veřejné správy a ostatních subjektů](#)

[Znaky udržitelného společenství](#)

[Strategické dokumenty](#)

[Strategie udržitelného rozvoje EU](#)

[Přezkum Strategie udržitelného rozvoje EU](#)

[Revidovaná Strategie udržitelného rozvoje EU](#)

[Analýza strategií udržitelného rozvoje v zemích EU](#)

[Strategie udržitelného rozvoje ČR](#)

[Další dokumenty](#)

[Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2002–2007](#)

[Vybrané problémy udržitelnosti cestovního ruchu](#)

[Marketing udržitelného rozvoje](#)

[Agenda 21](#)

[Místní Agenda 21](#)

[Aktivity MŽP](#)

1. ÚVOD

Udržitelný rozvoj tvoří nový rámec strategie civilizačního rozvoje. Vychází z klasické a široce přijaté definice Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj z roku 1987, která považuje rozvoj za udržitelný tehdy, naplní-li potřeby současné generace, aniž by ohrozil možnosti naplnit potřeby generací příštích. Jeho obsah byl poté rozvíjen jednotlivými státy i v mezinárodním měřítku. Poslední z velkých setkání, Světový summit o udržitelném rozvoji zdůraznil, že cílem je takový rozvoj, který zajistí rovnováhu mezi třemi základními pilíři: sociálním, ekonomickým a environmentálním, jak symbolicky vyjádřilo jeho heslo: lidé, planeta, prosperita.

PODSTATOU UDRŽITELNOSTI JE NAPLNĚNÍ TŘÍ ZÁKLADNÍCH CÍLŮ:

- sociální rozvoj, který respektuje potřeby všech,
- účinná ochrana životního prostředí a šetrné využívání přírodních zdrojů,
- udržení vysoké a stabilní úrovně ekonomického růstu a zaměstnanosti.

Potřeba udržitelného rozvoje není vyvolána pouze environmentálními limity, ale také limity ekonomickými a sociálními, vyplývajícími ze zvyšujících se konkurenčních tlaků globální ekonomiky. Svědčí o tom i vývoj v Evropské unii. Významným prvkem, který formuloval sociální a ekonomické priority EU byl Lisabonský summit (březen 2000). Na jarním summitu v Barceloně (březen 2002) byla tato koncepce doplněna závěry předchozího summitu EU v Göteborgu (červen 2001), který přijal Strategii udržitelného rozvoje zaměřenou převážně environmentálním směrem. Lisabonský proces tak získal svou současnou podobu zdůrazňující potřeby rozvoje a vzájemné rovnováhy sociálního, ekonomického a environmentálního pilíře tak, aby jeden nebyl preferován před druhým.

ČR přitom musí plnit své mezinárodní závazky k udržitelnému rozvoji z pozice hospodářsky vyspělé země, tj. sdílení globální a regionální zodpovědnosti při respektování specifik a zájmů ČR.

2. LEGISLATIVA

Základní zákony a vyhlášky

Zákon č. 106/1999 Sb.

Zákon č. 123/1998 Sb.

Zákon č. 114/1992 Sb.

Zákon č. 312/2002 Sb.

Zákon č. 365/2000 Sb.

Zákon č. 248/2000 Sb.

Zákon č. 131/2000 Sb.

Zákon č. 129/2000 Sb.

Zákon č. 128/2000 Sb.

Zákon č. 353/1999 Sb.

Zákon č. 388/1991 Sb.

Zákon č. 565/1990 Sb.

Zákon č. 130/2002 Sb.

Zákon č. 100/2001 Sb.

Zákon č. 185/2001 Sb.

Zákon č. 634/1992 Sb.

Zákon č. 586/1992 Sb.

Zákon č. 50/1976 Sb.

Zákon č. 244/1992

Národní parky

Vyhláška MŽP č. 118/2002 Sb.

Zákon č. 161/1999 Sb.

Nařízení vlády č. 165/1991 Sb.

Nařízení vlády č. 164/1991 Sb.

Nařízení vlády č. 163/1991 Sb.

o svobodném přístupu k informacím

o právu na informace o životním prostředí ve znění zákona č. 6/2005 Sb., o přístupu k informacím o ŽP

o ochraně přírody a krajiny

o úřednicích územních samosprávných celků

a o změně některých zákonů

o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů

o podpoře regionálního rozvoje

o hlavním městě Praze

o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů

o obcích (obecní zřízení)

o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky

o Státním fondu životního prostředí České republiky

o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků (zákon o podpoře výzkumu a vývoje)

o posuzování vlivů na životní prostředí

o odpadech a o změně některých dalších zákonů

o ochraně spotřebitele

o daních z příjmů

o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

o posuzování rozvojových koncepcí a programů

o vymezení zón ochrany přírody NP České Švýcarsko zákon, kterým se vyhláší NP České Švýcarsko

o zřízení KRNP a stanovení podmínek jeho ochrany

o zřízení NP Podyjí a stanovení podmínek jeho

ochrany

o zřízení NP Šumava a stanovení podmínek jeho

ochrany

Chráněné krajinné oblasti

Vyhláška MŽP č. 156/1991 Sb.

Vyhláška MŽP č. 155/1991 Sb.

Vyhláška MŽP č. 464/1990 Sb.

Vyhláška MŽP č. 157/1991 Sb.

Vyhláška MŽP č. 197/1989 Sb.

Výnos MK ČSR č. j. 17332/81

Výnos MK ČSR č. j. 17 644/80

Výnos MK ČSR č. j. 22 737/79

Výnos MK ČSR č. j. 21 972/78

Výnos MK ČSR č. j. 6927/76

Výnos MK ČSR č. j. 6883/76

Výnos MK ČSR č. j. 6070/76

Výnos MK ČSR č. j. 5790/76

Výnos MK ČSR č. j. 5954/75

Výnos MK ČSR č. j. 7657/74

Výnos MK ČSR č. j. 5373/73

Výnos MK ČSR č. j. 4946/72-II/2

Výnos MK ČSR č. j. 4947/72-II/2

Výnos MK ČSR č. j. 8 908/70-II/2

Výnos MK ČSR č. j. 16 368/69-II/2

Výnos MK ČSR č. j. 9 886/69-II/2

Výnos MKI ČSSR č. j. 13 853/67

o zřízení chráněné krajinné oblasti Železné hory

o zřízení chráněné krajinné oblasti Poodří

o zřízení chráněné krajinné oblasti Litovelské Pomoraví

o zřízení chráněné krajinné oblasti Broumovsko

o zřízení chráněné krajinné oblasti Blanský les

o zřízení chráněné krajinné oblasti Blaník

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Bílé Karpaty“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Třeboňsko“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Křivoklátsko“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Lužické hory“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „České středohoří“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Kokořínsko“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Pálava“

o nové právní úpravě chráněné krajinné oblasti „Šumava“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Slavkovský les“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Beskydy“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Labské pískovce“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Český kras“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Žďárské vrchy“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Orlické hory“

o zřízení chráněné krajinné oblasti „Jeseníky“

výnos, kterým byly prohlášeny Jizerské hory za chráněnou krajinnou oblast

Usnesení vlády

Usnesení vlády č. 778/2003

Usnesení vlády č. 38/2001

Usnesení vlády č. 1048/2000

Usnesení vlády č. 415/1998

Usnesení vlády č. 991/2003

Usnesení vlády č. 282/2003

ke Zprávě o stavu řešení problematiky udržitelného rozvoje v České republice a o zřízení Rady vlády pro udržitelný rozvoj

o aktualizované Státní politice životního prostředí
Akční plán Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice na léta 2001– 2003

o Státním programu ochrany přírody a krajiny ČR
k plnění usnesení vlády ze dne 23. října 2000 č. 1048,
o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice

ke Zprávě o aktuálním stavu Lisabonského procesu

Usnesení vlády č. 1010/2002	v České republice o změně usnesení vlády ze dne 23. října 2000 č. 1048, o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, ve znění usne- sení vlády ze dne 23. ledna 2002 č. 96, k převodu činností v oblasti vzdělávání zaměstnanců ve správ- ních úřadech a Úřadu vlády z působnosti Ministerstva zahraničních věcí a Ministerstva vnitra na Úřad vlády
Usnesení vlády č. 1048/2000	o Státním programu EVVO v ČR (s přílohou Akční plán na léta 2001–2003)
Usnesení vlády č. 1083/2002	o Státním programu na podporu úspor energie a vy- užití obnovitelných zdrojů energie pro rok 2003
Usnesení vlády č. 651/2002	k aktualizaci Národního programu zavedení systé- mu řízení podniků a auditu z hlediska ochrany život- ního prostředí (Aktualizovaný program EMAS)
Usnesení vlády č. 165/2000	k Národnímu programu čistší produkce
Usnesení vlády č. 466/1998	o schválení Národního programu zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (Program EMAS)
Usnesení vlády č. 110/2004	o zaměření Státního programu podpory cestovního ruchu pro období let 2004 až 2007
Usnesení vlády č. 772/2000	k Implementačnímu plánu pro oblast životního prostředí
Usnesení vlády č. 682/2000	o Strategii regionálního rozvoje České republiky

3. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Existuje mnoho definic a na mezinárodní úrovni se k udržitelnému rozvoji vede mnoho diskusí a jednání. Základní aspekt udržitelného rozvoje asi nejlépe vystihuje definice ze Zprávy pro Světovou komisi OSN pro životní prostředí a rozvoj (WCED) nazvané „Naše společná budoucnost“, kterou v roce 1987 předložila její tehdejší předsedkyně Gro Harlem Brundtlandová. Tato definice říká:

UDRŽITELNÝ ROZVOJ

– zajišťuje potřeby současnosti, aniž by omezoval možnosti uspokojit potřeby budoucích generací naplňovat jejich vlastní potřeby

Podmínkou rozvoje je zachování možností rozvoje; základní možností je přitom zachování přírodních podmínek v místním měřítku i v celé biosféře. Celá Zpráva proto podrobněji rozebírá přírodní, sociální a další podmínky a změny nutné pro UR na planetě Zemi. Knižní podoba zprávy „Naše společná budoucnost“ vyšla v českém překladu a je běžně dostupná v knihovnách, např. v knihovně Českého ekologického ústavu.

DALŠÍ DEFINICE:

Udržitelný rozvoj – je cílený proces změn v chování lidské společnosti k sobě samé i ke svému okolí (krajině a jejím zdrojům), směřující ke zvyšování současného i budoucího potenciálu uspokojování lidských potřeb a aspirací s ohledem na možnosti (limity) krajiny a jejích zdrojů;

resp. „udržitelný způsob života“ hledá rovnováhu mezi svobodami a právy každého jedince a jeho odpovědností vůči jiným lidem, a to včetně odpovědnosti vůči budoucím generacím a vůči přírodě jako celku;

znamená především rovnováhu – rovnováhu mezi třemi základními oblastmi našeho života (ekonomikou, sociálními aspekty a životním prostředím), také rovnováhu mezi zeměmi, různými společenskými skupinami, dneškem a budoucností apod.

Udržitelný rozvoj, nebo také „udržitelný způsob života“ není žádnou chimérou od reality odtržených intelektuálů. Je to směr uvažování, jehož základním principem je neochudit současné obyvatele planety o kvalitu jejich života, a přitom zachovat možnost, aby stejně kvalitní mohl být i život našich dětí, vnuků, právnuků.

Udržitelný rozvoj neznamená pouze ochranu životního prostředí, ale je snahou skloubit ekonomický a sociální rozvoj s aspekty životního prostředí. Není ani žádným strašákem, kterého by se měli „normální lidé“ bát, protože by jim snad od něj hrozil život v jeskyních při svíčkách. Není krokem zpět, do minulosti. Naopak, usiluje o modernizaci, využívání nových efektivních

technologí a technik, které šetří čas, energii, pohonné hmoty a ŽP. Ale ani to nestačí, udržitelný je pouze život zodpovědný, nikoli plýtvavý, život ohleduplný, nikoli sobecký.

Hospodářský růst vždy přináší rizika poškozování životního prostředí. Ale rozhodující činitelé politického a hospodářského života musí usilovat o to, aby rozvíjející se ekonomiky byly pevně spjaty se svými ekologickými kořeny. Péče o ŽP je nedílnou součástí udržitelného rozvoje a soustředí se více na příčiny ekologických problémů než na jejich příznaky a důsledky.

Udržitelný rozvoj cestovního ruchu – uspokojuje potřeby současných turistů a hostitelských regionů s ohledem na ochranu a zhodnocení příležitostí pro budoucnost

Toto platí pokud jde o vedení a řízení všech zdrojů v takovém duchu, že ekonomické, sociální a estetické potřeby můžou být uspokojeny za předpokladu uchování kulturní integrity, základních ekologických procesů, biologické diversity a systému životních hodnot.

Vymezení dlouhodobě („trvale“) udržitelného cestovního ruchu vycházejí z požadavku nenarušovat působením CR životní prostředí destinace (tedy „cestovní ruch, který dlouhodobě nenarušuje přírodní, kulturní a sociální prostředí destinace“) a liší se mírou, komplexností a způsobem zahrnutí jednotlivých aspektů destinace do definice/vymezení.

U některých definic (např. EKONOMICKO-ENVIRONMENTÁLNÍ VYMEZENÍ WTO) je významným východiskem vymezení dlouhodobě udržitelného cestovního ruchu konkurenční schopnost destinace na trhu CR:

- **environmentální vymezení EU** – koncepce rozvoje a plánování cestovního ruchu, jehož cílem je ochrana a zachování životního prostředí ve všech jeho aspektech a respektování životního stylu místních obyvatel;
- **holistická definice** – cestovní ruch, kdy aktivity a služby poskytované návštěvníkům a vlastní aktivity návštěvníků ovlivňují ŽP, místní komunitu a biosféru jako celek pouze v takové míře a kvalitě, která neobnovitelně negativně nemění globální ani lokální ŽP, místní komunitu a biosféru jako celek a neomezuje tak možnost využití cestovním ruchem a další antropogenní využití destinace v budoucnosti, stejně jako funkce biosféry;
- **ekonomicko-environmentální vymezení WTO** – schopnost destinace udržet si potenciál konkurence v soutěži s novými, historicky méně využívanými destinacemi; přitáhnout první i opakované návštěvy; podržet si kulturní jedinečnost; být v rovnováze s životním prostředím;

TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ

je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických prostředků a technologií uspokojovat lidské potřeby (materiální, kulturní i duchovní) při plném respektování environmentálních limitů. Aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné redefi-

novat na lokální, regionální a globální úrovni jejich sociálně-politické instituce a procesy.

Cesta k trvale udržitelnému rozvoji je podle výše uvedené definice podmíněna kvalitou veřejné správy, kterou se na lokální a regionální úrovni zabývá místní Agenda 21. Řešení problémů i tvorba rozvojových plánů, které mají směřovat k udržitelnosti, vyžaduje respektování určitých principů. Základní principy udržitelného rozvoje obsahuje rovněž dokument Agenda 21.

DEFINICE DLOUHODOBĚ („trvale“) UDRŽITELNÉHO ROZVOJE, vycházející z různých pohledů a způsobů naplňování dlouhodobě udržitelného rozvoje:

- **procesní** – UR je symbióza lidské společnosti s životním prostředím, neustále hledající a nalézající rovnováhu rozvoje lidské společnosti, umělých a přírodních ekosystémů;
- **systémová** – UR je podmíněn takovou změnou materiálových a energetických toků mezi lidskou společností a umělými a přirozenými ekosystémy, která povede k dynamické rovnováze bez katastrofických výkyvů a nevratných negativních změn v celém systému biosféry;
- **manažerská** – UR je podmíněn takovým řízením přírodních i společenských, obnovitelných i neobnovitelných zdrojů, jehož výsledkem je dostatek zdrojů pro rozvoj a koexistenci lidské společnosti a biosféry;
- **humanistická** – udržitelným se stane rozvoj lidské společnosti tehdy, jestliže vnitřní zpětné vazby v přirozených ekosystémech budou v lidské společnosti nahrazeny etikou, morálkou, legislativou, obecně celkovou změnou myšlení a chování, které budou regulovat současný extenzivní exploatační rozvoj lidské společnosti.

AGENDA 21

- je dokumentem OSN, který rozpracovává principy udržitelného rozvoje v globálním měřítku do jednotlivých problémových oblastí;
- „agenda“ je slovo latinského původu a znamená program nebo také seznam věcí, které je třeba udělat, aby bylo dosaženo cíle;
- číslo „21“ odkazuje na 21. století a s ním spojené problémy, které lidstvo bude muset v zájmu přežití řešit;
- znamená program pro 21. století, ukazující cestu k udržitelnému rozvoji na naší planetě;
- je komplexním návodem globálních akcí, které mohou poznamenat nebo ovlivnit přechod na UR;
- je koncepčním podkladem pro vytvoření Místní Agendy 21.

Tento dokument byl přijat v roce 1992 účastníky Konference OSN o životním prostředí rozvoji (UNCED), která se konala v brazilském Rio de Janeiro a která je nazývána „Summitem Země“, protože se na ní sešlo 10 tisíc oficiálních delegátů ze 178 zemí světa, z toho 116 hlav států a 15 tisíc aktivistů na paralelním globálním fóru.

Představitelé zúčastněných zemí se zde sešli proto, aby řešili naléhavé otázky dalšího vývoje na naší planetě. Nebylo to tedy jednání jenom o životním prostředí, ale také o kvalitě života a budoucím rozvoji v globálním měřítku. Konference znamenala významný mezník ve světové diplomacii a strategii rozvoje naší planety. Sešlo se zde totiž nebývalé množství zástupců zemí z různých částí světa, kteří se, a to je podstatné, dohodli na některých společných opatřeních, jež by měla pomoci lidstvu přejít na cestu udržitelného rozvoje.

Bylo konstatováno, že problémy, které máme před sebou, jsou větší, než aby si s nimi dokázala poradit kterákoli jednotlivá země, a že nezbytným nástrojem pro uplatnění principů udržitelného rozvoje je mezinárodní spolupráce.

Výsledkem velmi složitých jednání byla shoda na určitých zásadách a přijetí několika významných dokumentů, které podepsali také představitelé tehdejšího Československa.

TĚMITO DOKUMENTY JSOU:

- Deklarace z Rio de Janeira o životním prostředí a rozvoji,
- Rámcová úmluva Spojených národů o změně klimatu,
- Úmluva o biologické rozmanitosti,
- Prohlášení k principům globální dohody o využívání, ochraně a trvale udržitelném rozvoji všech typů lesů,
- Agenda 21.

MÍSTNÍ AGENDA 21

Strategický a akční plán rozvoje obce/regionu, vypracovaný ve spolupráci s veřejností a občanským sektorem (nestátními neziskovými organizacemi, profesními svazy), podnikateli a dalšími, jež jsou rozpracovány v dokumentu Agenda 21.

Dokument Agenda 21 je poměrně rozsáhlý, má 40 kapitol a cca 500 stran. Každá kapitola se věnuje jedné oblasti, potřebné pro dosažení udržitelného rozvoje.

Kapitola 28. dokumentu Agenda 21 je věnována uplatnění principů udržitelného rozvoje v místních podmínkách. Místní správy jsou zde vyzdvíženy jako ty orgány, které mají velký vliv na globální problémy a které mohou ovlivnit vývoj směrem k udržitelnému rozvoji nejen v místních, ale i globálních rozměrech.

Místní správy jsou zde vyzvány k přijetí tzv. Místních Agend 21, tedy strategického a akčního plánu rozvoje obce/regionu, vypracovaného ve spolupráci s veřejností a občanským sektorem (nestátními neziskovými organizacemi, profesními svazy), podnikateli a dalšími. Tento plán má být postaven na principech udržitelného rozvoje, jež jsou obsaženy v Deklaraci UN-CED a rozpracovány v dokumentu Agenda 21.

Dokument Agenda 21 a jeho uplatnění v místních podmínkách je náplní práce různých mezinárodních sdružení a obsahem jednání světových konferencí, které se od Ria pravidelně pořádají, i dalších setkání na mezinárodní úrovni. Světová setkání (a mj. i dětské iniciativy pro UR) upozornila na to, že v Agendě 21 chybí některé důležité oblasti, které UR zásadně ovlivňují – je to např. problematika energií, dopravy, válečných konfliktů a další. To však nesnižuje význam dokumentu Agenda 21 jako výchozího dokumentu pro práci na udržitelném rozvoji světa i určitého místa, obce, regionu.

Následná konference po „Summitu Země“, dlouho připravovaný a dlouho očekávaný Světový summit o udržitelném rozvoji (WSSD), se konal pod patronací OSN v létě roku 2002 v jihoafrickém Johannesburgu. Cíl této konference, která svým rozsahem překonala UNCED, shrnul generální tajemník OSN Kofi Annan slovy „Od plánu k akci“. WSSD potvrdil význam Agendy 21 jako základního programu udržitelného rozvoje v 21. století. Zároveň však přinesl nový dokument, tzv. Implementační plán, který je návodem pro realizaci Agendy 21 v celosvětovém měřítku. Implementační plán obsahuje i řadu nových priorit v oblastech, které v Agendě 21 chybějí – např. v oblasti využívání energie, vztahu globalizace, volného obchodu a udržitelného rozvoje, či rozpracování problematiky změny vzorců výroby a spotřeby.

4. VÝVOJ PRINCIPU UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Lze konstatovat, že princip udržitelného rozvoje byl v historii často uplatňován, aniž by byl specificky analyzován a pojmenován. Přirozené uplatňování principu udržitelného rozvoje se projevilo zejména v zemědělství a lesnictví, díky čemuž mají evropské země svou jedinečnou kulturní krajinu. Teprve moderní ekonomika a technologie se svými prakticky neomezenými možnostmi si vynutila tuto problematiku vědecky pojmenovat, analyzovat a zkoumat.

4.1. Vznik pojmu udržitelný rozvoj

Ekonomický růst je používán jako měřítko zvyšování prosperity a mnohdy i jako ukazatel lidského blahobytu. S hospodářskou činností je ale spojena i řada negativních důsledků. V souvislosti s ekonomickým růstem a růstem populace roste i poptávka po energii a veškerých materiálech, roste objem světového obchodu a dopravy, dochází k čerpání přírodních zdrojů a znečištění prostředí. To jsou souvislosti, ze kterých začala zapouštět kořeny **koncepce udržitelného rozvoje**.

4.2. Sedmdesátá a osmdesátá léta 20. století

70. léta minulého století byla poznamenána snahou o účinnou ochranu životního prostředí a zároveň snahou o hospodářský růst, což se považovalo za rozporuplné. V roce 1972 se konala **Stockholmská konference OSN**, která deklarovala nutnost racionálnějšího využívání zdrojů a zlepšení životního prostředí, ale zároveň důkladně rozebrala negativní aspekty hospodářské činnosti, čímž přispěla k rozporu mezi snahami o účinnou ochranu prostředí a hospodářským rozvojem.

V tomto období byla vypracována **Studie kritických enviromentálních problémů (SCEP)**, která obsahovala zásadní sdělení, že nekonečný růst není možný v prostředí limitovaných zdrojů. V tomtéž roce vyšla publikace **Meze růstu**, známá též jako **První zpráva Římského klubu**, která dokumentuje, že se lze vyhnout rizikům ohrožujícím další existenci biosféry a lidstva. Na začátku 70. let vyšla také kniha Michaela Redcliffa – *Sustainable Development*, kde prezentuje názor, že UR znamená více než kompromis mezi přírodní podstatou životního prostředí a zabezpečováním ekonomického růstu.

V roce 1980 publikovaly 3 významné organizace (IUCN, UNEP a WWF) dílo **Světová strategie ochrany životního prostředí**, která poprvé akceptovala pojem UR a podtrhla prvořadý význam péče o zemi.

V roce 1987 přijalo Valné shromáždění OSN zprávu *Naše společná budoucnost*, kde byl poprvé definován pojem UR a vypracována jeho koncepce. Zpráva spojuje pojem trvalé udržitelnosti s požadavkem sociální rovnosti, a to jak mezi generacemi, tak i v rámci jednotlivých generací.

4.3. Devadesátá léta 20. století

V období let 1990–2000 se intenzivně pracuje na řešení problematiky udržitelného rozvoje. V této době se „Sustainable development“ stal takřka módním souslovím.

V roce 1990 publikovalo HABITAT základní zprávu pod názvem **Lidé, sídla, životní prostředí a rozvoj**, která formulovala základní východiska udržitelného rozvoje sídel. HABITAT také založilo **Program pro trvale udržitelný rozvoj měst**.

V září 1990 reprezentanti více než 200 místních správ založili **Mezinárodní radu pro místní iniciativy na úseku životního prostředí**, sponzorovanou Světovým kongresem místních správ pro trvale udržitelnou budoucnost konaném pro OSN.

V tomtéž roce OECD publikovalo materiál **Role měst v trvale udržitelném rozvoji a Environmentální politika měst pro 90. léta**.

V roce 1990 Komise evropského společenství vypracovala publikaci **Zelená kniha o životním prostředí měst**.

IUCN a WWF vydali v říjnu 1991 zprávu **Pečujeme o zemi – souhrn strategie trvale udržitelného života**.

Významným mezníkem ve vývoji koncepce trvalé udržitelnosti byla **Světová konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu De Janeiro 1992 – Summit Země**, která formovala požadavek podporovat princip udržitelného rozvoje ve světovém měřítku. Výsledkem konference byla **Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji – Charta Země** a ustanovení **Agendy 21**.

V roce 1993 byl ustanoven **Výbor OSN pro trvale udržitelný rozvoj**.

V roce 1994 vydala EK publikaci **Evropa 2000+**, ve které jsou stanoveny hlavní zásady územního rozvoje států EU s dopadem na celý evropský kontinent. Tato publikace vychází z dokumentu **Bílá kniha EK – Růst, schopnost, konkurence** a byla zpracována v souvislosti se

změnou Evropského společenství na Evropskou unii.

Evropská hospodářská komise OSN vydává v roce 1996 publikaci **Směrnice pro udržitelné plánování a řízení lidských sídel**. V tomtéž roce se koná konference OSN o lidských sídlech v Instambulu a je přijata **Instambulská deklarace**.

V roce 1998 byl na ministerském zasedání Rady OECD v Paříži prohlášen trvale UR za hlavní prioritu vlád členských zemí. Byla vypracována strategie OECD pro tuto oblast a byl zadán tříletý projekt pro vypracování souhrnné zprávy. Jako výsledek tohoto projektu vydalo v roce 2001 OECD souhrnnou publikaci **Trvale udržitelný rozvoj – kritické otázky**.

V roce 1999 vydává EK publikaci **Evropské perspektivy územního rozvoje**, která formuluje ucelený názor na principy udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu.

4.4. Období po roce 2000

Na konferenci v Riu de Janeiro navázal v roce 2000 tzv. **Summit tisíciletí v New Yorku**. Potvrdil koncepci udržitelného rozvoje, vytyčenou v Riu de Janeiro.

V roce 2000 vydala Evropská konference ministrů zodpovědných za územní plánování při Radě Evropy publikaci s názvem **Řídící principy trvale udržitelného rozvoje evropského kontinentu**.

V roce 2001 byla uspořádána Evropská konference v Göteborgu, kde se projednával **Návrh akčního plánu ochrany prostředí a Strategie udržitelného rozvoje EU**.

V tomtéž roce se uskutečnilo zasedání Ministerské rady OECD v Paříži, které schválilo zásadní politický dokument **Opatření k posílení udržitelného rozvoje** formulující pojem lidského blahobytu a zaměření na rizikové oblasti neudržitelnosti.

V druhé polovině roku 2002 se v Johanenesburgu uskutečnila celosvětová Konference OSN o udržitelném rozvoji, která hodnotila dosavadní desetiletý vývoj uplatňování principů udržitelného rozvoje.

4.5. Vývoj principu udržitelného rozvoje v ČR

Při hodnocení vývoje uplatňování principu udržitelného rozvoje v ČR je nutno zbavit se určitých klišé. Jedním z nich je představa, že tento princip se začal uplatňovat až po roce 1989.

Dalším je představa, že prosazování principů udržitelného rozvoje bylo výlučně záležitostí ekologů.

DOKUMENTY SOUWISEJÍCÍ S UR:

- Životní prostředí České republiky,
- Duhový program ozdravení životního prostředí České republiky,
- Program obnovy venkova,
- Státní politika životního prostředí,
- Národní strategie udržitelného rozvoje ČR,
- Česká brána 21,
- Strategie regionálního rozvoje,
- Koncepce státní politiky cestovního ruchu ČR,
- Návrh rozvoje dopravních sítí v ČR do roku 2010
- Koncepce rozvoje dopravy a spojů v ČR,
- Národní politika výzkumu a vývoje ČR.

5. ZÁKLADNÍ PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

MEZI ZÁKLADNÍ PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE PATŘÍ:

- **Propojení základních oblastí života** – ekonomické, sociální a životního prostředí; řešení zohledňující pouze některé z nich není dlouhodobě efektivní;
- **Dlouhodobá perspektiva** – každé rozhodnutí je třeba zvažovat z hlediska dlouhodobých dopadů, je třeba strategicky plánovat;
- **Kapacita životního prostředí je omezená** – nejenom jako zdroje surovin, látek a funkcí potřebných k životu, ale také jako prostoru pro odpady a znečištění všeho druhu;
- **Předběžná opatrnost** – důsledky některých našich činností nejsou vždy známé, neboť naše poznání zákonitostí fungujících v životním prostředí je stále ještě na nízkém stupni, a proto je na místě být opatrní;
- **Prevence** – je mnohem efektivnější než následné řešení dopadů; na řešení problémů, které již vzniknou, musí být vynakládáno mnohem větší množství zdrojů (časových, finančních i lidských);
- **Kvalita života** – má rozměr nejen materiální, ale také společenský, etický, estetický, duchovní, kulturní a další, lidé mají přirozené právo na kvalitní život;
- **Sociální spravedlnost** – příležitosti i zodpovědnosti by měly být děleny mezi země, regiony i mezi rozdílné sociální skupiny;

Chudoba je ohrožující faktor udržitelného rozvoje; proto je až do jejího odstranění naše odpovědnost společná, ale diferencovaná. Sociálnímu pilíři udržitelného rozvoje se přikládá stále větší význam a UR je čím dál častěji chápán jako „Trvalé zlepšování sociálních podmínek v rámci ekologické únosnosti Země.“ Ekonomika v tomto výkladu hraje roli nástroje k dosažení zlepšení sociálních podmínek.

- **Zohlednění vztahu „lokální – globální“** – činnosti na místní úrovni ovlivňují problémy na globální úrovni – vytvářejí je nebo je mohou pomoci řešit (a naopak);
- **Vnitrogenerační a mezigenerační odpovědnost (či rovnosti práv)** – tj. zabezpečení národnostní, rasové i jiné rovnosti, respektování práv všech současných i budoucích generací na zdravé ŽP a sociální spravedlnost;

Mluvíme o morální povinnosti k budoucím generacím – Zajišťujeme jim možnost života ve zdravém prostředí? Nebudou muset spíše řešit problémy, které dnes my vytváříme a nad kterými přivíráme oči?

- **Demokratické procesy** – zapojením veřejnosti již od počáteční fáze plánování vytváříme nejen objektivnější plány, ale také obecnou podporu pro jejich realizaci.

6. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ UDRŽITELNÝ ROZVOJ

UR MÁ TŘI ROZMĚRY:

- ekonomický,
- sociální,
- enviromentální.

Pro princip udržitelného rozvoje je charakteristické, že se všechny tři rozměry se vzájemně ovlivňují.

VYVÁŽENOST

znamená, že žádný z těchto pilířů nelze v dlouhodobém časovém horizontu upřednostňovat.

Upřednostnění ekonomického pilíře zpravidla způsobuje přetížení využití území, nárůst objemu odpadů a dopravní problémy. Např. přílišný rozvoj turistických oblastí může vést až k jejich znehodnocení a následnému kolapsu.

Upřednostnění sociálního pilíře může ohrozit konkurenceschopnost v tvrdé ekonomické soutěži mezi regiony.

Upřednostnění enviromentálních hledisek, např. v přehnaně ochrannářském přístupu k území, může způsobit ekonomické umrtvení, spojené s vylidňováním a stagnací regionu.

V krátkodobém časovém horizontu je možné přijímat operativní opatření, upřednostňující některý z faktorů pro řešení naléhavých ekonomických, sociálních nebo ekologických problémů. Vždy je ale nutné zvážit dlouhodobé důsledky těchto opatření.

VYVÁŽENOST ROZVOJE LZE ZAJIŠŤOVAT DVĚMA ZPŮSOBY:

- **nápravným způsobem**
– jehož podstatou je nákladné odstraňování škod způsobených ekonomickým rozvojem;
- **proaktivním způsobem**
– jehož podstatou je vzájemná integrace a koordinace cílů, takže ke škodám vůbec nedochází.

PLÁNOVÁNÍ A STRATEGICKÉ VIZE

jsou důležitým faktorem udržitelného rozvoje, protože ten přesahuje do budoucnosti minimálně o jednu generaci.

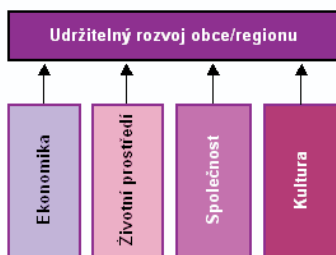
V této souvislosti je nutné uvažovat o stimulech rozvoje, rizicích a hrozbách jeho jednotlivých variant. Jak v územním plánování, tak v regionální politice a v místních programech rozvoje měst a obcí se osvědčují zejména strategické a rámcové plánovací přístupy.

7. PŘEDPOKLADY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ SPOLEČENSTVÍ /KOMUNITY

Rozvoj společenství je proces nebo způsob práce se společenstvím, který se zaměřuje na využití lidského potenciálu a podporu demokratických postupů. Je založen na principech solidarity a společných aktivitách, které se snaží čelit nerovnému postavení a diskriminaci.

Celý rozvoj společenství usiluje nějakým způsobem o přesné vymezení a popsání potřeb společenství a posléze uskutečnění aktivit, jejichž prostřednictvím se mohou lidé zapojit do činností, které umožní tyto potřeby naplnit. Při naplňování individuálních i sociálních potřeb jsou přitom respektovány limity, které nám dává ŽP, a to z hlediska místního i globálního životního prostředí.

Zohledňování všech aspektů rozvoje společenství (ekonomika, společnost, ŽP, kultura atd.) vede k takovým rozhodnutím, která podpoří UR společenství.

Rozvoj nemusí vždy znamenat pouze zvyšování materiální úrovně. UR však také neznamena omezovat materiální potřeby pod únosnou hranici. Jde spíše o hodnotovou orientaci a s ní spojený styl života. V současném, tzv. vyspělém světě, je prosazováno zaměření na materiální statky a nadměrnou spotřebu. S tím je svázaná nadměrná výroba a produkce znečištění a odpadů.

Je třeba soustředit se více na rozvíjení našich schopností, duševního i tělesného potenciálu, poznání sebe sama i okolního světa a vytváření zdravého a krásného prostředí, nejen ve fyzickém smyslu, ale také ve smyslu vztahů. Jde také o respektování okolí, živé i neživé přírody a přírodních zákonitostí, úctu k tomu, čeho dosáhli a co vytvořili naši předkové i zodpovědnost k našim potomkům. Jde o celkovou zodpovědnost k sobě samým i okolí.

Cesta k udržitelnému rozvoji znamená také rozvíjení a naplňování sociálních potřeb člověka – sociálního i rodinného zázemí, jistoty, společenského styku, přátelství, poznání, sociálního

uznání i vlastního rozvoje a uplatnění. Při tom všem je vždy potřeba mít na zřeteli provázanost věcí v čase i prostoru. Naše aktivity ovlivňují nejen nejbližší a vzdálenější okolí, ale místa značně vzdálená od našeho domova.

Při plánování rozvoje i při řešení problémů jsou současně zohledňovány všechny aspekty problému (sociální, ekonomické, ekologické a další). Pokud upřednostníme jeden ze zmíněných aspektů na úkor druhých, jedná se o dlouhodobě neudržitelné řešení problému.

STRATEGICKÉ PLÁNOVÁNÍ

Strategické plánování znamená, že je stanoven směr rozvoje obce/regionu/státu (respektující principy udržitelnosti) a jsou vytyčeny dlouhodobé cíle a stanoveny cesty k jejich dosažení. Tyto cíle by měly vycházet z reálných potřeb místních lidí a možností území – k tomu je potřeba průběžně spolupracovat s veřejností, ptát se, jaké jsou představy lidí o budoucnosti obce/regionu. Tyto názory musí být porovnány s dlouhodobými trendy vývoje a potřebami udržitelného rozvoje. Pokud je plán vytvořen bez účasti veřejnosti, tedy je-li vytvořen pouze odborníky a poté předložen k připomínkování veřejnosti, nelze očekávat zájem lidí o jeho připomínkování ani zájem o jeho realizaci. Proto je potřeba plány vytvářet již z podkladů shromážděných od veřejnosti, případně zainteresovaných skupin (tzv. stakeholders), veřejnost průběžně informovat o tvorbě, doplnění, schválení i realizaci plánu.

Plán by měl být vodítkem pro ty, jež o rozvoji obce/regionu rozhodují bez ohledu na jejich politickou příslušnost. Společný konsensus dává záruku, že se jedná o společné cíle a eliminují možnost osobních preferencí aktivit, které nejsou v souladu s dlouhodobými záměry rozvoje celého společenství. Je zde také určitá záruka, že se změnou místních představitelů nebudou principy udržitelného rozvoje opuštěny.

SOUDRŽNOST (VZÁJEMNOST, SOLIDARITA)

Lidé pracují společně na zvládnutí společných problémů a nalezení způsobů naplnění jejich individuálních i společenských potřeb.

Společná práce a rozdělení příležitostí i odpovědností zvyšuje kapacitu společenství i jednotlivců a posiluje pocit sounáležitosti s místem i lidmi.

ÚČAST VEŘEJNOSTI NA ROZHODOVÁNÍ

Lidé mají možnost zúčastnit se rozhodování, projevit své potřeby a názory, a to bez obavy z postihů nebo nezájmu.

Jedná se o zapojení co největšího počtu lidí (i za cenu zvýšených nákladů na počátku procesu), dosahování konsensu a shody. Zároveň je podstatné respektování odlišných názorů a vyjasňování pozic a záměrů různých skupin i jednotlivců.

Zapojení veřejnosti do rozhodování vede k posílení pocitu sounáležitosti s obcí, což je velice důležité pro další rozvoj obce. Obyvatelé se více zajímají o dění v obci, mají pocit, že patří k tomuto místu, jsou aktivnější a svými postoji a skutky významným způsobem podporují další vývoj obce.

HLAS JEDNOTLIVCŮ A SKUPIN MÁ VÝZNAM

Ujištění jednotlivců a skupin, že jejich hlas má nějakou cenu a že mohou změnit věci, které se jich dotýkají. Tento princip je velmi důležitý pro dlouhodobé udržení zájmu lidí podílet se na řízení obce/regionu/státu.

PŘEDPOKLADEM JE:

- vědět, co se s názory těch, kteří do procesu budou zapojeni, stane,
- nevytvářet v lidech příliš velká očekávání, která nemohou být naplněna,
- průběžné informování lidí o probíhajících činnostech.

Pokud lidé neuvidí konkrétní změny provedené na základě jejich opodstatněných přání a požadavků, nelze očekávat, že si podrží důvěru v možnosti ovlivnit další vývoj společnosti.

OTEVŘENOST A TRANSPARENTNOST CELÉHO PROCESU

Prispívá k důvěře lidí v ty, kteří proces vedou, a větší ochotě se zapojit.

ROZVOJ INDIVIDUÁLNÍCH A SKUPINOVÝCH DOVEDNOSTÍ, ZNALOSTÍ A POSILOVÁNÍ SEBEDŮVĚRY, SDÍLENÍ ZNALOSTÍ A VZDĚLÁVÁNÍ

Při setkávání i společné práci se navzájem obohacujeme svými zkušenostmi a znalostmi. Výsledek je stejně důležitý jako proces, ve kterém se jeden od druhého navzájem učíme. Rozvoj ve všech oborech je natolik rychlý, že celoživotní vzdělávání je nezbytností.

ROVNOCENNÉ POSTAVENÍ

Boj proti diskriminaci a znevýhodněnému postavení (dle pohlaví, náboženského vyznání, sociálního postavení, národnosti atd.), ale zároveň i rovnocenné postavení v rámci zodpovědnosti za rozvoj obce/regionu. Upřednostňování jedné skupiny (skupin) nad druhými je jako zdroj konfliktů a problémů dlouhodobě neudržitelné.

ZAJIŠTĚNÍ OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Snaha vyloučit nebo omezit činnosti, které poškozují ŽP. ŽP svou podstatou vytváří limity pro naše činnosti – žijeme na omezeném prostoru s omezenými zdroji. Pokud chceme dlouhodobě zajistit UR, musíme s nimi podle toho zacházet.

PÉČE O MÍSTNÍ ZVLÁŠTNOSTI A JEJICH OCHRANA

Kulturní a společenská rozmanitost (diverzita) je stejně důležitá jako přírodní. Místní zvláš-

nosti vznikaly celou dobu vývoje území a jsou součástí celosvětového bohatství. Kromě toho na nich lze postavit atraktivitu místa pro turisty – ti nehledají v různých zemích stejné věci, ale právě ty zvláštní, atraktivní.

PODPORA PREVENTIVNÍCH OPATŘENÍ

Náklady na preventivní opatření jsou nesrovnatelně nižší než náklady na řešení problémů – ať už zdravotních, ekologických, sociálních nebo ekonomických. Jedním ze základních principů udržitelného rozvoje je „princip předběžné opatrnosti“. Vychází z poznání, že naše vědomosti o fungování planety Země i vesmíru jsou stále jen zlomkem skutečnosti.

ZAMEZOVÁNÍ VZNIKU VELKÝCH ROZDÍLŮ

Chudoba a nerovnosti (tzv. equity – rozdíly sociální, ekonomické aj.), v místním i globálním měřítku, jsou ohrožujícím faktorem udržitelnosti.

ZAJIŠTĚNÍ EFEKTIVNÍHO INSTITUCIONÁLNÍHO USPOŘÁDÁNÍ

Uplatnění Místní Agendy 21 šetří zdroje, které jsou vždy omezené, zefektivňuje práci, usnadňuje lidem život.

SPOLUPRÁCE S OSTATNÍMI OBCEMI A REGIONY

Prosazování záměrů rozvoje je vždy snazší pro sdružení než pro jednotlivé obce/regiony (i státy). Společný postup přináší úspory zdrojů, zvyšuje kapacitu i možnosti (např. financování konkrétních záměrů) a usnadňuje dosahování cílů rozvoje.

MONITOROVÁNÍ STAVU A VÝVOJE JEDNOTLIVÝCH OBLASTÍ ŽIVOTA A PROVÁDĚNÍ HODNOCENÍ NA ZÁKLADĚ VYBRANÝCH UKAZATELŮ

To, zda směřujeme k vytyčenému cíli, musíme hodnotit průběžně na základě stanovených ukazatelů (indikátorů). Indikátory nemusejí mít vždy jen podobu vědeckých dat, ale mohou vycházet z přání lidí (např. počet dětských hřišť na sídlišti, bezbariérové přechody apod.).

NADŘAZOVÁNÍ VEŘEJNÝCH ZÁJMŮ NAD OSOBNÍ

Opačný postup je dlouhodobě neudržitelný, odčerpává zdroje a ve výslednici vede k oslabení společnosti, a tudíž i onoho jednotlivce, který své zájmy prosazuje na úkor ostatních.

ORIENTACE NA KVALITU A DLOUHODOBOU UDRŽITELNOST

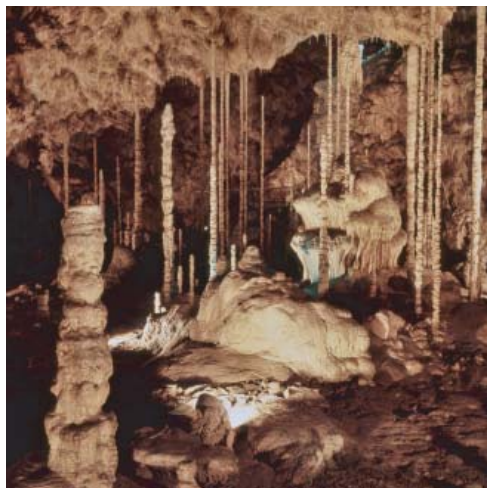
Krátkodobé zisky mohou odčerpat společnost důležité zdroje a vést k chudobě a závislosti na cizích jednotlivcích nebo seskupeních, které ze společnosti (území) pouze čerpá a nic tam nepřináší (např. zahraniční investoři, kteří nejdříve získají výhody za účelem zaměstnání místních lidí a kteří po změně situace přenesou výrobu dále na východ a propustí v jediném okamžiku velké množství zaměstnanců, neboť jsou vedeni pouze zájmem na firemním a osobním zisku).

ZAJIŠTĚNÍ POLITICKÉ PODPORY UPLATŇOVÁNÍ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE – PŘIJETÍ DEKLARACE O UDRŽITELNÉM ROZVOJI

Bez zajištění politické podpory není šance na dlouhodobé prosazení záměrů udržitelného rozvoje. Základ spočívá ve spolupráci všech důležitých skupin společnosti obce/regionu (státu) a přijetí nutných opatření zodpovědným orgánem s rozhodovací pravomocí.

JÍT PŘÍKLADEM

Zajistit ekologicky šetrný provoz budovy místní/krajské správy a veřejných budov. Lidé vnímají více chování než slova – nemůžeme prosadit UR, pokud se sami nechováme udržitelně.

8. ZPŮSOBY HODNOCENÍ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Hodnocení dopadu na ŽP má své formalizované, zákonem stanovené postupy.

Hodnocení (posuzování) vlivu na životní prostředí (EIA) představuje proces posuzující vlivy připravovaných staveb, jejich změn, činností, technologií i výrobků na ŽP.

Posuzují se vlivy na obyvatelstvo, rostliny, živočichy, ekosystémy, půdu, horninové prostředí, vodu, ovzduší, klima, krajinu, přírodní zdroje, hmotný majetek a kulturní památky a na jejich vzájemné působení a souvislosti.

V roce 2001 byl schválen zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na ŽP a o změně některých souvisejících zákonů. Zákon upravuje předmět, rozsah a náležitosti posuzování, jeho veřejné projednávání včetně možnosti účasti občanských iniciativ a sdružení.

Proces zajišťující prověření vybraných plánů, programů a koncepcí z hlediska jejich možných dopadů na ŽP, předkládaných zejména na úrovni ústředních orgánů státní správy, se nazývá **Hodnocení (posuzování) rozvojových koncepcí a programů na životní prostředí (SEA)**.

Jedná se zvláště o koncepcce a programy v oblastech energetiky, dopravy, zemědělství, nakládání s odpady, těžby a zpracování nerostů, rekreace a turistiky. Za koncepci se dále považují územně plánovací dokumentace a směrný vodohospodářský plán. Tuto problematiku řeší novela zákona č. 244/1992, o posuzování rozvojových koncepcí a programů.

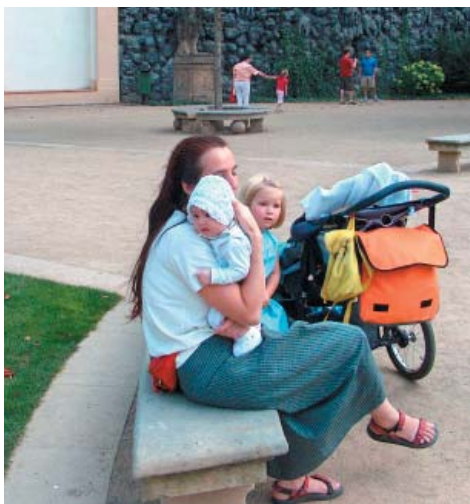
Pro hodnocení UR byly stanoveny indikátory, které kvantifikují udržitelnost ve všech fázích a úrovních rozhodovacího procesu, který se uskutečňuje v různých geografických měřících (oce, region, stát atd.),

Indikátory pro UR se týkají širší problematiky než je hodnocení úrovně životního prostředí.

PRO HODNOCENÍ UR V OBLASTI REGIONÁLNÍ POLITIKY, ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ, BYDLENÍ A CESTOVNÍHO RUCHU LZE APLIKOVAT TYTO UKAZATELE:

- míra nezaměstnanosti,
- růst populace,
- saldo migrace,
- hustota obyvatel na hektar, popř. km²,
- HDP na osobu,
- podíl městské populace,
- výdaje domácností podle kategorií,

- podíl spotřeby obnovitelných zdrojů,
- občanské vybavení, vyjádřené v účelových jednotkách na obyvatele, nebo v plochách pozemků a podlažních plochách na obyvatele,
- plochy veřejné a obytné zeleně na obyvatele,
- počet bytů na 1 000 obyvatel,
- technická infrastruktura, vyjádřená v účelových jednotkách na obyvatele nebo v délkách sítí na obyvatele,
- dopravní vybavenost, vyjádřená v účelových jednotkách na obyvatele nebo v plochách komunikací a parkovišť na obyvatele,
- počty návštěvníků, turistů v turistické destinaci,
- počty ubytovacích zařízení v centrech cestovního ruchu.

9. ÚLOHA VEŘEJNÉ SPRÁVY A OSTATNÍCH SUBJEKTŮ PŘI PROSAZOVÁNÍ PRINCIPŮ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Prosazování principů UR vyžaduje nutně integrující a syntetizující přístup. Proto v něm jako orgány veřejné správy mají významné místo obce a kraje.

OBCE

jsou v samostatné působnosti orgány samosprávy, ale v rámci přenesené působnosti vykonávají také státní správu. Souhrnně můžeme nazvat sloučený výkon státní správy a samosprávy veřejnou správou. Pro prosazování principů UR mají obce 2 důležité nástroje, a to územní plán a program rozvoje obce. V rámci své působnosti mohou také zpracovávat další rozvojové dokumenty např. zdravě město, program rozvoje cestovního ruchu atd.

POVĚŘENÉ OBCE

v rámci reformy veřejné správy převzali řadu funkcí kdysi vykonávaných okresními úřady. Jsou tak sídly orgánů státní správy, hájících důležité veřejné zájmy v daném území např. stavební úřad.

10. ZNAKY UDRŽITELNÉHO SPOLEČENSTVÍ

- Zdroje jsou využívány efektivně a odpad je minimalizován uzavřenými cykly.
- Znečišťování je omezené na stupeň, se kterým se přírodní systémy dokáží vyrovnávat.
- Je oceňována a chráněna rozmanitost přírody (biodiverzita).
- Tam, kde je to možné, jsou místní potřeby uspokojovány z místních zdrojů.
- Obyvatelé mají možnost získat pitnou vodu a jídlo v potřebném množství a dostatečné kvalitě.
- Lidé mají možnost získat odpovídající bydlení.
- Každý má příležitost získat uspokojivou práci, místní ekonomika není závislá na několika málo provozovatelích, ale je různorodá.
- Zdraví člověka je chráněno vytvářením bezpečného, zdravého a příjemného životního prostředí a zajištěním zdravotních služeb, které zdůrazňují prevenci před nemocí, stejně jako řádnou péči o nemocné. Je podporován zdravý způsob života.
- Lidská sídla i krajina jsou harmonicky rozvíjena v souladu s urbanistickými zásadami.
- Přístup k účelovým zařízením, službám, zboží a lidem není dosahován na úkor životního prostředí ani omezován pouze na ty, kdo mají auto.
- Lidé žijí beze strachu z individuálního násilí, ze zločinu nebo z perzekuce kvůli jejich vyznání, rase, pohlaví nebo sexuální orientaci.
- Každý má přístup ke vzdělání, profesionální přípravě, poznání a informacím, které jsou potřeba, aby zaujal svou úlohu ve společnosti.
- Občanům je umožněno podílet se na rozhodování.
- Jsou dostupné příležitosti k aktivnímu užívání volného času.
- Kulturní rozmanitost a místní zvláštnosti jsou ceněny a chráněny.
- Místní akce a aktivity respektují globální souvislosti.
- Vlastnická práva jsou stabilní a jsou vykonávána zodpovědně.

11. STRATEGICKÉ DOKUMENTY K UDRŽITELNÉMU ROZVOJI

11.1. Strategie udržitelného rozvoje EU

UR je vizí dalšího rozvoje, která integruje ekonomické, sociální a environmentální zájmy. Tato široká definice je však příčinou toho, že je velmi obtížné dosáhnout shody, co to znamená v praxi. Z toho pak vyplývá riziko, že se současná opatření ve třech pilířích pouze přejmují a a mnoho se nezmění.

Z tohoto důvodu se EK zaměřila na klíčové body, o nichž existuje shoda a na jejichž základě lze připravit akceschopnou strategii.

PATŘÍ SEM:

- **Kvalita života** – UR musí klást důraz na vyvážené vztahy mezi třemi pilíři, které přispívají k celkové kvalitě života; snaha dosahovat UR znamená zaměřit se na dlouhodobé otázky, s jejichž řešením je nutné začít nyní; je to dynamický proces, protože priority se mohou měnit a technologický vývoj přináší nové možnosti a nová rizika.
- **Odpovědný přístup k využívání zdrojů**
- **Respektování vzájemných souvislostí v rozhodování** – což vede k lepšímu využívání možných synergií jednotlivých opatření, nevyhnutelné kompromisy je nutné provádět transparentně a odpovědně.
- **Malý soubor konkrétních priorit**

UR je z části o cílech (čeho se chce dosáhnout) a z části o prostředcích (jaká opatření jsou potřeba k dosažení cílů). Na začátku diskusí by měla tedy být především otevřená debata o politických prioritách.

11.2. Přezkum Strategie udržitelného rozvoje EU

Dne 16. června 2001 přijala Rada EU dokument Strategii udržitelného rozvoje EU. Na jaře 2002 v souvislosti s přípravou na Světový summit o udržitelném rozvoji byla přidána ke strategii tzv. vnější dimenze s názvem „Směrem ke globálnímu partnerství pro udržitelný rozvoj“, ve které se zdůrazňuje vedoucí úloha EU ve světě při prosazování udržitelného rozvoje.

V roce 2004 bylo zahájeno hodnocení realizace strategie, které probíhalo ve formě široké veřejné diskuse za účasti cca 1 400 právnických a fyzických osob z celé EU. V únoru 2005 předložila EK první sdělení k přezkumu strategie „**Hodnocení Strategie udržitelného rozvoje EU v roce 2005: Prvotní vyhodnocení a budoucí směřování**“. Tento dokument vyhodnotil její implementaci a naznačilo další směr práce na přezkumu. Na summitu Rady EU v červnu 2005

bylo přijato Prohlášení o hlavních zásadách pro UR jako další základ pro přezkum Strategie. Summit Rady EU v prosinci 2005 potvrdil předpoklad, podle kterého by měla být v červnu 2006 přijata „ambiciózní a komplexní strategie obsahující cíle, ukazatele a účinný postup sledování, která by měla integrovat vnitřní a vnější rozměr a spojovat priority a cíle Společenství v oblasti udržitelného rozvoje do jasné a soudržné strategie“.

Sdělení EK pro Radu a Evropský parlament o přezkumu strategie udržitelného rozvoje EU bylo předloženo dne 13. prosince 2005.

PRIORITNÍM CÍLEM PŘEZKUMU JE, na základě výsledků hodnocení strategie, její rozpracování do podoby konkrétních opatření pro nadcházející roky V NÁSLEDUJÍCÍM ROZSAHU A ČLENĚNÍ:

• **Akční rámec**

určuje – klíčové otázky, které v nadcházejících letech potřebují silnější stimul;

navrhuje – aby byl při tvorbě vnitřní politiky zohledněn vnější rozměr UR (např. globální využívání zdrojů, záležitosti týkající se mezinárodního rozvoje),

– aby dopad výběru evropských politik na globální UR byl posuzován konzistentnějším způsobem,

– způsoby měření pokroku a pravidelné přezkoumávání priorit za účelem usnadnění větší soudržnosti mezi členskými státy a strategiemi EU,

doporučuje – neustálý dialog s lidmi a organizacemi s hlavními představiteli podnikatelského sektoru, regionálními a místními úřady, nevládními organizacemi, vysokoškolskou inteligencí a občanskými organizacemi;

• **Provedení změny – zaměření na klíčové otázky**

zdůrazňuje se několik klíčových otázek, které je zapotřebí prosadit na nejvyšší politické úrovni, aby se zapojila veřejnost, urychlilo rozhodování a jednání na všech úrovních, podpořilo především „společné“ myšlení a urychlilo přijímání nových a lepších nápadů.

Uznává potřebu pravidelně kontrolovat pokrok a předkládat návrhy, jak žádaného pokroku dosáhnout. ŘEŠÍ TYTO OBLASTI:

- Změna klimatu a čistá energie;
- Veřejné zdraví;
- Sociální vyloučení, demografie a migrace;
- Řízení přírodních zdrojů;
- Udržitelná doprava;

- Globální problém chudoby a rozvoje.

• Dosahování výsledků

- účinnější monitorování;
- přezkoumání národních strategií s ohledem na strategii EU nejpozději do konce roku 2006, zejména způsobu, jakým by bylo možné zefektivnit národní nástroje politiky a lépe je začlenit do opatření prováděných nebo navrhovaných na evropské úrovni;
- lepší tvorba politiky;
- zlepšování soudržnosti politiky;
- posouzení dopadů a jiné lepší nástroje regulace;
- použití neúčinnější kombinace nástrojů, mobilizace aktérů a znásobení úspěchu.

• Závěry

přezkum strategie si klade za cíl dát dohromady instituce EU, členské státy, podniky a občany a jejich zastupitelské organizace, aby se shodli na jasné vizi a politickém rámci pro jednání.

EK PROTO VYZÝVÁ RADU A PARLAMENT, ABY:

- schválily navrhovaný přístup,
- usilovaly o nutný pokrok v určených oblastech a úzce spolupracovaly při zasedání Rady v červnu 2006,
- se propracovaly k silné a široké podpoře pro sdílenou strategii.

11.3. Revidovaná Strategie udržitelného rozvoje EU

Na přijetí nové Strategie udržitelného rozvoje EU se v červnu 2006 na summitu Evropské rady v Bruselu shodli čelní představitelé států Evropské unie. Zelený kruh, asociace ekologických nevládních organizací, přivítal, že se rakouské předsednictví zasadilo o přijetí takovéto ambiciózní podoby strategie.

Pokud bude Evropa chtít nastoupit cestu UR, bude muset značně pozměnit vzorce své výroby a spotřeby. Úsilí se nyní musí upřít k důsledné implementaci.

Nová strategie vymezuje cíle a opatření pro oblasti energetiky, změny klimatu, dopravy, udržitelné výroby a spotřeby, využívání přírodních zdrojů, veřejného zdraví, sociální soudržnosti, chudoby a rozvojové pomoci. Přijetí této ambiciózní strategie je známkou toho, že Lisabonské cíle budou sledovány v širším kontextu zásad UR.

Zároveň je třeba upozornit na některé nedostatky nové Strategie udržitelného rozvoje. V řadě oblastí je cítit odpor ke stanovení konkrétních cílů a závazků. Evropská Rada například odmítla stanovit střednědobé a dlouhodobé závazky v oblasti snižování emisí skleníkových plynů. Rada rovněž nereagovala na výzvy ekologických nevládních organizací, aby přijala iniciativu při prosazování ekologické daňové reformy v členských státech EU. Nová strategie pouze vágně nabádá členské státy, že by měly přesunout daňové zatížení práce na využívání a spotřebu paliv a energií.

Dále také zavazuje EK jednou za dva roky (poprvé v září 2007) vydávat zprávu o pokroku v naplňování strategie s použitím aktualizovaných sad indikátorů udržitelného rozvoje.

11.4. Analýza strategií udržitelného rozvoje v zemích EU

Hodnocení národních strategií se zaměřuje na klíčové mechanismy přípravy, obsahu, implementace a hodnocení strategií.

11.4.1. Východiska

ANALÝZA SE ZAMĚŘILA NA TŘI ZÁKLADNÍ OTÁZKY:

- Jak se strategie připravuje.
- Na co se strategie hlavně zaměřují a jaký je jejich obsah.
- Jak je organizována jejich implementace.

HLAVNÍ PŘEKÁŽKY ANALÝZY:

- není zřejmé, jakým způsobem byly vybrány priority (jak se porovnávaly ekonomické, sociální a environmentální náklady a výnosy a jejich vzájemné vztahy),
- jaká kritéria se používala pro výběr opatření a zda volbě těchto opatření předcházela odhad jejich dopadů),
- nebyly identifikovány možné důsledky či překážky při implementaci,
- nebylo možné odhadnout skutečný vliv strategie na rozhodování a na neudržitelné trendy.

11.4.2. Příprava strategie

Z 25 zemí má 20 strategií hotovou, (všechny původní členské země s výjimkou Španělska a 4 nové, a to Slovensko, Polsko, Litva a Lotyšsko). Nizozemí, Švédsko, Finsko a Velká Británie zpracovaly strategii již počátkem 90. let a nyní ji pravidelně aktualizují. Původně se jejich stra-

tegie zaměřily pouze na environmentální pilíř, nyní zahrnují i oblast ekonomickou a sociální.

Ve většině zemí má organizace odpovědná za přípravu strategie meziministerský charakter a jejími členy jsou zástupci na vysoké úrovni ze všech relevantních ministerstev. Ve čtyřech zemích je tato odpovědnost na některém z ministerstev nebo na agentuře, diskuse pak probíhá až v pozdějších fázích. V některých zemích jsou v této organizaci zastoupeny i klíčové zájmové skupiny. Většina zemí využívá široké účasti všech zájmových skupin a veřejné konzultace k dosažení konsensu, který je nutný, aby společnost koncept udržitelného rozvoje nejen přijala, nýbrž i podpořila a byla vtažena do realizace nezbytných změn, které UR vyžaduje. Úloha Parlamentu v procesu přípravy strategie není ve většině zemí úplně zřejmá.

11.4.3. Obsah strategií

Strategie je koncipována buď jako obecný rámec pro politické rozhodování a jako vodítko pro UR nebo má formu akčních programů, obvykle je kombinací těchto dvou přístupů.

Jedním z hlavních důvodů zpracování strategie je lepší integrace tří pilířů UR. Strategie téměř všech zemí 3 pilíře obsahuje, i když v rozdílné míře.

Výběr oblastí strategie stále ještě odráží důraz na environmentální pilíř a v rámci environmentálního pilíře ještě nedošlo k aplikaci ekonomického přístupu, např. vyšším využíváním tržně orientovaných nástrojů.

Zejména nové členské státy přidávají ještě dimenzi kulturní (místní tradice, hodnotový systém, ochrana kulturního a historického dědictví). Mnohé rovněž zahrnují vzdělávání a výchovu jako nástroj změny neudržitelného chování a preferencí. Správa věcí veřejných se také často zařazuje jako další dimenze strategie.

Řada zemí má ve strategii značné množství priorit, což vytváří riziko zeslabení významných prioritních oblastí a ztěžuje implementaci strategie.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ SE VĚTŠINOU SDRUŽUJÍ DO NĚKOLIKA MÁLO KATEGORIÍ:

- **Široce vymezené průřezové cíle**

- např. Rakousko má 4 cíle: lepší kvalita života, přeměna na místo pro dynamické podnikání, ochrana životního prostoru, naplňování mezinárodních závazků;
- Obdobný přístup používají i další země (Švédsko, Dánsko, Portugalsko, Estonsko);

- **Zaměření na aktéry**

- např. Francie vymezuje roli občanů, ekonomických subjektů regionů a provincií a dále vlády;

- Polsko zase úlohu společností, ekonomiky a vlády;
- Belgie k tomu přidává i posílení role klíčových skupin (ženy, děti, cizinců a uprchlíků);

- **Klasické tři pilíře**

- např. Velká Británie rozlišuje mezi cíli a opatřeními pro udržitelný ekonomický rozvoj, pro budování udržitelných obcí a pro řízení životního prostředí a zdrojů;
- K tomu ještě přidává cíle a opatření v oblasti mezinárodní spolupráce a v mezinárodním rozvoji. Obdobně postupuje Belgie, Řecko, Finsko a Litva (+ regionální rozměr);

- **Směs sektorových, tematických a geografických aspektů**

- Německo staví strategii na osmi oblastech: změna klimatu, mobilita, zacházení se zvířaty, demografické změny, vzdělání a výchova, inovace, plánování využití půdy a globální odpovědnost;
- Obdobný postup lze najít i u Irska, Lotyšska a Slovenska. Některé země, např. Kypr nebo Portugalsko, používají jako východisko pro výběr priorit SWOT analýzu.

Ke **zlepšení horizontální integrace** se ve strategii využívá, kromě koordinačních mechanismů a veřejných konzultací, i souhrnných rámců pro opatření, odhady dopadů opatření, SWOT analýza, nebo územní plánování a také průřezová opatření, např. fiskální reforma, vzdělávání a výchova, posilování kapacit a komunikace, podpora vytváření a rozšiřování inovací.

Zajímavý příklad zaměřený na posílení soudržnosti opatření je z Nizozemí, kde každé ministerstvo při návrhu rozpočtu musí vysvětlit, zda a jak jednotlivá navrhovaná opatření berou ohled na různé aspekty udržitelného rozvoje. Ve Velké Británii se od každého ministerstva vyžaduje, aby vypracovalo ke každému požadovanému výdaji odhad dopadů na UR.

VERTIKÁLNÍ INTEGRACE SE TÝKÁ INTEGRACE OPATŘENÍ EVROPSKÉ, REGIONÁLNÍ A MÍSTNÍ ÚROVNĚ:

- **EU rovina**

- strategie téměř všech zemí obsahuje prioritní oblasti strategie EU;

- **regionální rovina**

- existuje Nordická a Baltská strategie udržitelného rozvoje;

- **místní rovina**

- mechanismy propojení národní strategie se strategiemi krajů a obcí zahrnují: projekty na podporu místní Agendy 21, podpora spolupráce mezi obcemi, finanční podpora a pomoc při zvyšování způsobilosti vypracovat místní strategii.

Rozdílnost v přístupech jednotlivých zemí ke strategii je velká. Je jim však společné to, že často chybí stanovení pořadí priorit a zřejmých souvislostí tří pilířů, zejména jsou nedostatečně propracované z hlediska identifikace možných negativních dopadů a návrhů opatření, jak je zmírnit. Obvykle rovněž chybí odhad finančních a rozpočtových důsledků strategie a propo-

jení priorit s rozpočtovým procesem. Většina strategií neobsahuje odhady administrativních nákladů, které mohou být s implementací strategie spojeny.

11.4.4. Implementace

Instituce pro implementaci nejsou vždy totožné s těmi, které strategii zpracovávají.

V některých zemích je sice jeden ministr odpovědný za implementaci strategie (většinou ministr ŽP nebo premiér), politickou odpovědnost má vždy celá vláda. V řadě zemí existuje na každém ministerstvu skupina úředníků na vysoké úrovni, která odpovídá za koordinaci implementace, v některých byl zřízen meziministerský útvar.

Z mnoha důvodů se často objevují významné rozdíly mezi záměry strategie a tím, co lze uskutečnit v praxi. Navzdory úsilí o propojenost cílů a opatření, přetrvávají ve fázi formulace opatření rozpory mezi cíli ve třech pilířích. Proto je monitorování implementace strategie důležité.

Země používají k monitorování cílů a opatření strategie velmi rozdílné soubory indikátorů. Obvykle však pokrývají tři pilíře udržitelného rozvoje a často v nich mají dominantní postavení indikátory životního prostředí. Většina indikátorů se však týká jen jednotlivých oblastí nebo témat a neposkytuje tudíž informace o vzájemném vztahu mezi nimi. Mnohé země nedisponují ke konstrukci celkových indikátorů potřebnými údaji.

11.4.5. Závěry

Analýza provedená EK ukázala, že vypracování a implementace strategie je pro členské země velkou výzvou, příležitostí pro společná jednání a pro vzájemnou spolupráci a pro spolupráci s EK, zejména pokud jde o identifikaci osvědčených postupů a o výměnu zkušeností.

SLABÁ MÍSTA

Často chybí aktivní účast klíčových ministerstev na vysoké úrovni a silná politická podpora rozsáhlým změnám, vyplývajících ze strategie, ministerští úředníci neberou často ohled na dopady jimi navrhovaných opatření do jiných oblastí, ve strategii chybí analýza nákladů a výnosů, na jejímž základě by politici mohli přijímat odpovědná rozhodnutí, odrážející priority obyvatel.

Strategie se často zaměřují na aktivity, které může provádět vláda jako celek, nedostatečné pochopení podstaty udržitelného rozvoje může vést k tomu, že ministerští úředníci neberou

strategii za svoji a zaměřují se pouze na dosahování cílů v oblasti jejich působnosti.

Ze skutečnosti, že neudržitelné trendy mají povahu veřejných statků a povahu mezinárodní, vyplývá nutnost spolupráce mezi státy a jednotlivými úrovněmi vlády, země by neměly mít užitek z aktivit jiných zemí, na kterých se nepodílejí.

Cíle a opatření strategie nejsou vždy dostatečně propojeny, takže nelze využívat synergických efektů; cíle se obvykle týkají pouze jedné z dimenzí.

Čím více priorit strategie obsahuje, tím je obtížnější dosahovat soudržnosti opatření. Množství priorit odráží obtíže, kterým země při navrhování konkrétních, realistických a důvěryhodných střednědobých cílů a opatření čelí. U mnoha cílů není jasné, co znamenají a jak by mohly být dosaženy. Chybí i časový rámec, ve kterém mají být cíle dosaženy a konkrétní kroky nutné na jejich realizaci.

Implementace strategie vyžaduje výrazné změny jak v rozhodování, tak i v rozpočtu. Zájmy jak vlády, tak i společnosti mohou proces implementace ohrozit tím, že připustí jen marginální změny, které jsou nedostatečné pro zvrácení neudržitelných trendů.

Zda strategie jednotlivých zemí zůstane jen deklarací záměrů nebo zda přispěje k žádoucím změnám, to zatím nelze říci. Dosud však nelze doložit ani náznak svědčící o změně většiny neudržitelných trendů. Slabý mechanismus monitorování může účinnost strategie oslabit.

PŘÍLEŽITOSTI

Potřeba sdílení zkušeností, identifikace a výměna osvědčených postupů mezi všemi aktéry je nutná zejména v těchto oblastech:

- klíčové faktory při přípravě a implementaci strategie,
- hledání synergií a vzájemných vztahů mezi konfliktními cíli,
- účinná komunikace všech se všemi,
- volba důvěryhodných cílů,
- instituce a nástroje pro měření a hodnocení pokroku směrem k udržitelnému rozvoji,
- účinné propojování sektorových a tematických otázek,
- zaměření celoživotního vzdělávání a školského vzdělávání na lepší chápání pojmu, obsahu a implementace aspektů udržitelného rozvoje.

11.5. Strategie udržitelného rozvoje ČR

Potřeba udržitelného rozvoje není vyvolána pouze environmentálními limity, ale také limity ekonomickými a sociálními, vyplývajících ze zvyšujících se konkurenčních tlaků globální eko-

nomiky. Svědčí o tom i vývoj v EU. Významným prvkem, který formuloval sociální a ekonomické priority EU byl Lisabonský summit (březen 2000). Na jarním summitu v Barceloně (březen 2002) byla tato koncepce doplněna závěry předchozího summitu EU v Göteborgu (červen 2001), který přijal Strategii udržitelného rozvoje zaměřenou převážně environmentálním směrem. Lisabonský proces tak získal svou současnou podobu zdůrazňující potřeby rozvoje a vzájemné rovnováhy sociálního, ekonomického a environmentálního pilíře tak, aby jeden nebyl preferován před druhým. ČR přitom musí plnit své mezinárodní závazky k udržitelnému rozvoji z pozice hospodářsky vyspělé země, tj. sdílení globální a regionální zodpovědnosti při respektování specifik a zájmů České republiky.

Strategie udržitelného rozvoje není neměnným dokumentem; je historicky podmíněna a v průběhu času se bude rozvíjet, doplňovat a měnit. Její základní role je včas upozornit na existující a potenciální problémy, jež by mohly ohrozit přechod ČR k udržitelnému rozvoji, a iniciovat opatření, jak těmto hrozbám předejít nebo alespoň zmírnit jejich dopad a co nejefektivněji řešit jejich eventuální důsledky. Je v nepříznivém případě reakcí na nouzový stav, v příznivém případě optimalizací rozvoje v daných limitech. UR je srovnatelný s jinými systémy hodnot, jako je systém lidských práv a svobod, které nemají konečnou podobu, ale musí být vykládány a znovu specifikovány v rámci daného historického kontextu. UR je třeba chápat jako „normativní“ myšlenku, stálou výzvu podněcující společenský proces učení a sebeorganizování. Vedle překonávání objektivních věcných disparit je třeba počítat i s tím, že uskutečňování vize bude muset překonávat také bariéry sociálně psychologických stereotypů. Tam spadají jak spotřební návyky a preference, tak přesvědčení o tom, že věda a technika zajistí řešení objektivních disparit beze změny chování a postojů jednotlivců. Je přitom třeba mít na paměti, že pokud se společnost, a to v evropském i celosvětovém měřítku, nebude přizpůsobovat zjišťovaným environmentálním, ekonomickým a sociálním limitům, může to ohrozit stabilitu společenského systému.

Strategie by se proto měla stát konsenzuálním rámcem pro zpracování dalších materiálů koncepčního charakteru (sektorových politik či akčních programů). Měla by být důležitým východiskem pro strategické rozhodování v rámci jednotlivých resortů i pro meziresortní spolupráci a spolupráci se zájmovými skupinami.

Základní časový horizont strategie je rok 2014, některé úvahy a cíle však míří až do r. 2030, případně i za tento rok podle povahy dané oblasti (například energetika). Rozlišení kratšího a delšího časového horizontu bude perspektivně důležitým rysem Strategie, která se v této souvislosti zaměří zejména na sladování krátkodobých a dlouhodobých cílů, které nemusí být totožné.

Strategie je zamýšlena jako dlouhodobý rámec i pro politické rozhodování v kontextu mezinárodních závazků, které ČR přijala či hodlá přijmout v souvislosti se svým členstvím v OSN, OECD a EU, ale s respektováním specifických podmínek a potřeb ČR.

Strategie odráží současnou situaci lidského poznání a systém hodnot, na nichž je založena moderní vyspělá společnost, což je pozitivním motivem k hledání cest zajišťujících člověku vysokou kvalitu života. Systém hodnot je však do určité míry faktorem limitujícím. Dnešní rozvojová trajektorie je historicky založena na hodnotách pokroku a růstu (zejména ve smyslu technickém), je však často v rozporu s nutností přijmout určitá omezení daná například limity prostředí a limity zdravého života všech typů společenských komunit (venkovských, městských atd.).

Nejde jenom o problém ČR, obdobným problémům v současné době čelí i členské státy EU a další vyspělé země. Dokumenty typu strategií udržitelnosti jsou podnětem k hledání cest i odpovídajících rozhodnutí a opatření, jež povedou k nezbytným změnám systému hodnot ve společnosti a s nimi souvisejícím změnám vzorců spotřeby a výroby. K těmto zásadním transformacím musí dojít na národní i na globální úrovni. Strategické a dílčí cíle a nástroje Strategie udržitelného rozvoje ČR jsou formulovány tak, aby co nejvíce omezovaly nerovnováhu ve vzájemných vztazích mezi ekonomickým, environmentálním a sociálním pilířem udržitelnosti. Směřují k zajištění co nejvyšší dosažitelné kvality života pro současnou generaci a k vytvoření předpokladů pro kvalitní život generací budoucích (s vědomím toho, že představy budoucích generací o kvalitě života mohou být oproti našim odlišné).

K TOMU SMĚŘUJÍ NÁSLEDUJÍCÍ STRATEGICKÉ CÍLE:

- udržet stabilitu ekonomiky a zajistit její odolnost vůči negativním vlivům,
- podporovat ekonomický rozvoj respektující kapacitu únosnosti životního prostředí a zajišťující udržitelné financování veřejných služeb (udržitelnou ekonomiku),
- rozvíjet a všestranně podporovat ekonomiku založenou na znalostech a dovednostech a zvyšovat konkurenceschopnost průmyslu, zemědělství a služeb
- zajišťovat na území ČR dobrou kvalitu všech složek životního prostředí a fungování jejich základních vazeb a harmonické vztahy mezi ekosystémy, v nejvyšší ekonomicky a sociálně přijatelné míře uchovat přírodní bohatství ČR tak, aby mohlo být předáno příštím generacím, a zachovat a nesnižovat biologickou rozmanitost,
- systematicky podporovat recyklaci, včetně stavebních hmot (snižující exploataci krajiny a spotřebu importovaných surovin),
- minimalizovat střety zájmů mezi hospodářskými aktivitami a ochranou životního prostředí a kulturního dědictví, hmotného i nehmotného,
- zajišťovat ochranu neobnovitelných přírodních zdrojů (včetně zemědělského půdního fondu),
- zachovat strategickou potravinovou soběstačnost ČR,

- obhajovat a prosazovat národní zájmy ČR v rámci nejširších mezinárodních vztahů, významných mezinárodních organizací i v rámci bilaterálních vztahů,
- dosáhnout splnění mezinárodních závazků ČR v oblasti udržitelného rozvoje,
- přispívat k řešení klíčových globálních problémů udržitelného rozvoje,
- udržet stabilní stav počtu obyvatel ČR a postupně zlepšovat jeho věkovou strukturu,
- trvale snižovat nezaměstnanost na míru odpovídající ekonomicko-sociálnímu motivování lidí k zapojování do pracovních aktivit,
- podporovat rozvoj lidských zdrojů a dosáhnout maximální sociální soudržnosti,
- zajistit stálý růst úrovně vzdělanosti ve společnosti, včetně vzdělanosti v kultuře, a tím zajišťovat konkurenceschopnost české společnosti,
- rozvíjet etické hodnoty v souladu s evropskými kulturními tradicemi,
- udržet vhodné formy rozmanitosti kultur, života venkova a aglomerací,
- zajistit kulturní diverzitu a diverzitu životního stylu,
- zajistit rovnoprávnost komunit, dosažitelnost služeb dle jejich rozdílných životních potřeb a priorit,
- zpřístupňovat kulturu všem lidem zejména s ohledem na to, že kultura je základní součástí společnosti založené na znalostech a rozvojový faktor,
- podporovat UR obcí a regionů,
- podporovat rozvoj veřejných služeb a sociální infrastruktury,
- umožňovat účast veřejnosti na rozhodování a tvorbě strategií ve věcech týkajících se udržitelného rozvoje a vytvářet co nejširší konsenzus při přechodu k udržitelnému rozvoji,
- bránit posilování možností lobbistických a aktivistických skupin vydávat své partikulární zájmy za zájmy udržitelného rozvoje a takto odůvodněné je prosazovat proti zájmům celku,
- zvyšovat efektivnost výkonu a zlepšovat činnost veřejné správy v souladu s požadavky udržitelného rozvoje,
- přijímat opatření při zajišťování vnější a vnitřní bezpečnosti, která by odrážela požadavky ochrany před mezinárodními konflikty a měnící se formy kriminality, včetně mezinárodního zločinu a zejména terorismu.

Návrh Strategie udržitelného rozvoje České republiky vzešel z rozsáhlé společenské diskuse.

Implementace Strategie a zavádění udržitelného rozvoje do úspěšné praxe je záležitostí nejen vlády, ale také všech partnerů a zájmových skupin z veřejné a soukromé sféry.

Smyslem prací na Strategii byla příprava celospolečensky přijatelného koncepčního dokumentu, jehož svobodné respektování a průběžná aktualizace trvale zkvalitní život občanů a upevní demokratický politický systém ČR.

11.5.1. Průběh prací na Strategii udržitelného rozvoje

Na základě usnesení vlády České republiky koordinovala Rada vlády pro udržitelný rozvoj práce na Strategii udržitelného rozvoje České republiky.

Návrh Strategie udržitelného rozvoje České republiky byl zaslán do vnějšího připomínkového řízení dne 10. září 2004. Ústní vypořádání připomínek se konalo dne 8. listopadu 2004. Bylo osloveno celkem 37 subjektů, z nichž 21 uplatnil připomínky, 12 uplatnilo připomínky zásadní. Všechny připomínky byly vypořádány s výjimkou připomínek Českomoravské konfederace odborových svazů.

Od 13. do 29. ledna 2004 probíhalo první kolo veřejné e-mailové diskuse k rozšířené osnově Strategie udržitelného rozvoje, které se zúčastnilo několik desítek z přibližně osmi set oslovených institucí, NNO a expertů. Připomínky byly zpracovány v průběhu února. Koncem března byla připravena první verze Strategie udržitelného rozvoje ČR, která byla publikována na této stránce 2. dubna 2004. Zároveň bylo zahájeno druhé kolo veřejné e-mailové diskuse a také série krajských kulatých stolů. Po zpracování připomínek z druhého kola veřejné e-mailové diskuse, krajských kulatých stolů, resortů atd. byla zpracovateli předložena druhá pracovní verze Strategie udržitelného rozvoje, která byla podkladem pro jednání Fóra pro udržitelný rozvoj. Po zapracování připomínek k druhé pracovní verzi předložili zpracovatelé 7. června 2004 třetí pracovní verzi Strategie udržitelného rozvoje.

Konečný návrh Rada projednala na svém zasedání dne 15. listopadu 2004 a doporučila předsedovi Rady předložit tento návrh vládě ke schválení. Vláda na svém zasedání dne 8. prosince 2004 schválila Strategii udržitelného rozvoje Českého republiky usnesením č. 1242.

Rada vlády pro udržitelný rozvoj chce tímto způsobem pokračovat v pravidelné diskusi s veřejností na téma udržitelného rozvoje. Diskuse by měla postupně získat systematický charakter. Strategie udržitelného rozvoje České republiky bude předložena pro informaci Parlamentu České republiky a stane se východiskem pro zpracování koncepčních dokumentů, jako jsou například sektorové politiky, a pro strategické rozhodování v rámci státní správy a územní veřejné správy a pro jejich spolupráci se zájmovými skupinami. Tyto navazující materiály by měly mít konkrétně stanovené cíle a jasně určené postupy k jejich dosažení.

Smyslem prací na Strategii udržitelného rozvoje České republiky byla příprava celospolečensky přijatelného koncepčního dokumentu, jehož svobodné respektování a průběžná aktualizace trvale zkvalitní život občanů a upevní demokratický politický systém ČR. Implementace Strategie a zavádění udržitelného rozvoje do úspěšné praxe je záležitostí nejen vlády, ale také všech partnerů a zájmových skupin z veřejné a soukromé sféry.

11.5.2. Ekonomický pilíř

ZA SILNÉ STRÁNKY EKONOMIKY ČR A JEJÍCH NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH SEKTORŮ LZE Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI POVAŽOVAT:

- stabilizaci finančního sektoru (bankovníctví, pojišťovnictví);
- rostoucí podíl služeb na HDP, včetně služeb environmentálních a průmyslových;
- posun průmyslové výroby k výrobkům s vyšší přidanou hodnotou;
- tradice v některých odvětvích průmyslu, zejména zpracovatelského;
- kvalifikovaná pracovní síla;
- vysoký podíl uspokojení energetických potřeb z vlastních zdrojů a zlepšující se diverzifikace zdrojů;
- soběstačnost a spolehlivost v oblasti výroby elektrické energie díky tomu, že se ČR nevzdala jaderné energetiky;
- klesající podíl tuhých paliv na spotřebě primárních energetických zdrojů;
- postupné snižování energetické náročnosti tvorby HDP;
- pokles negativního vlivu průmyslové a zemědělské činnosti na ŽP, zejména ovzduší a vody;
- vysoká hustota železniční a silniční sítě;
- systémy hromadné dopravy ve městech s vysokým podílem na přepravních výkonech, zavádění integrovaných dopravních systémů ve velkých aglomeracích;
- prudký nárůst podílu vozidel s katalyzátorem na celkovém počtu vozidel, obecně postupné zlepšování technického stavu vozidlového parku;
- výrazně dynamický rozvoj komunikačních sítí (mobilní telefony a internet);
- atraktivita ČR z hlediska přírodního i kulturního bohatství;
- potenciál „živé“ kultury a regionálních specifik;
- zemědělství zajišťuje údržbu krajiny a má převážně velkovýrobní charakter;
- zemědělství udržuje většinou jako jediný zaměstnavatel ekonomické aktivity na venkově.

ZA SLABÉ STRÁNKY EKONOMIKY ČR A JEJÍCH NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH SEKTORŮ Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI JE NUTNO POVAŽOVAT ZEJMÉNA:

- stav veřejných financí neudržitelný v dlouhodobém časovém horizontu;
- malá rozvinutost kapitálového trhu;
- nedostatečně vyvinuté alternativní formy financování podniků a jejich přílišná závislost na bankovním sektoru;
- v některých odvětvích nedostatek investičních zdrojů pro zavádění moderních technologií (např. zemědělství);
- nižší produktivita práce oproti “starým” členským státům EU;
- nízká intenzita inovací v průmyslu, jejich stále ještě nedostatečná podpora ze strany státu;
- nízká flexibilita trhu práce;
- energetická náročnost tvorby HDP vyšší než ve státech EU-25 (téměř dvojnásobná);
- vysoká materiálová náročnost tvorby HDP – rozdíl oproti EU-25 je ještě vyšší než v případě

energetické náročnosti;

- převládající podíl pronajímané půdy, velká roztržitost půdní držby.
- rostoucí negativní vlivy sektoru dopravy, především automobilové, na ŽP, zejména kvalitu ovzduší;
- nedostatečné zohlednění efektivnosti, rovnoměrnosti a environmentálních hledisek při tvorbě a nebo aplikaci ekonomických nástrojů (dotace, subvence, pobídky);
- orientace nových investic na výstavbu „na zelené louce“ namísto na využívání zastavěných, ale již nevyužívaných ploch (brownfields);
- nedostatečná (nevybudovaná, zastaralá nebo špatně udržovaná) vodohospodářská a energetická infrastruktura (inženýrské sítě, čistírny odpadních vod atd.) ve většině regionů ČR (např. Středočeský kraj včetně hl. m. Prahy);
- chybějící úseky dálnic a rychlostních silnic, absence silničních obchvatů obcí, nedostatečná údržba a nevyhovující stav dopravních cest, nedostatečné využití možností elektrické trakce v dopravě, nedostatečné využití kombinované dopravy;
- neustálý růst přepravních výkonů silniční osobní i nákladní dopravy a pokles podílu železniční dopravy na celkových přepravních výkonech;
- nedostatečně definovaný a podporovaný veřejný zájem kvalitní dopravní obslužnosti obcí a regionů, nerovné ekonomické podmínky pro hromadnou a individuální dopravu v důsledku nehranění externích nákladů přímými uživateli, nízký zájem o hromadnou dopravu mezi veřejností;
- více než polovina registrovaných vozidel dosud není vybavena katalyzátorem, průměrné stáří vozidlového parku je dosud vysoké;
- nízká úroveň služeb v některých sektorech a v některých regionech;
- významné ekonomické rozdíly mezi regiony;
- nedostatečná infrastruktura pro cestovní ruch z hlediska kvality. Nedocení kvality přírodního prostředí a harmonické krajiny jako atraktivit pro cestovní ruch;
- nedokonalost institucionálního prostředí zejména z hlediska překážek v podnikání a nedostatečná rychlost rozhodování soudů.

TRENDY

- lze očekávat posun v tvorbě HDP ve prospěch služeb a pokles podílu průmyslu a zemědělství;
- průmyslová výroba se bude dále posouvat k výrobkům s vyšší přidanou hodnotou;
- bude růst produktivita práce a obtížně se bude snižovat nezaměstnanost;
- úsilí o splnění maastrichtských kritérií pro vstup do Evropské měnové unie by mělo vést ke stabilizaci a postupnému snížení státního dluhu (resp. schodku veřejných rozpočtů), výhledově k tvorbě vyrovnaných rozpočtů. To vyžaduje reformu sociálního systému a úspory vlády;
- do let 2007– 2009 se kumuluje ukončení přechodných období se sníženou sazbou DPH (teplo, stavební práce v bytové výstavbě), plné otevření energetických trhů, ukončení zvý-

hodnění některých investičních pobídek, splnění maastrichtských kritérií a omezení možností využití národních monetárních nástrojů hospodářské politiky;

- v souladu s evropským trendem bude růst podíl obnovitelných zdrojů na primárních zdrojích energie.

ZA RIZIKA PRO UR EKONOMIKY ČR A JEJÍCH NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH SEKTORŮ JE NUTNO, NEBUDOU-LI REALIZOVÁNA DODATEČNÁ OPATŘENÍ, POVAŽOVAT ZEJMÉNA:

- reforma veřejných financí nebude provedena v dostatečném rozsahu;
- rostoucí konkurence na světových trzích, neschopnost prosadit se na třetích trzích;
- nerozvinutost kapitálového trhu;
- přetrvávající nedostatečná flexibilita trhu práce, nedostatečná podpora nehmotných faktorů konkurenceschopnosti (příprava nových pracovníků v potřebných oborech, zavádění výsledků výzkumu a vývoje do praxe, nedostatečné řízení a správa podniků);
- načasování vstupu do Evropské hospodářské a měnové unie;
- ohrožení existence malých a středních podniků nevhodnou strukturou ekonomického prostředí;
- nevhodná struktura právního prostředí, zejména pro rozvoj malého a středního podnikání;
- útlum železniční dopravy (zejména regionální) a pokles přepravních výkonů ve prospěch silniční dopravy;
- zahlcení dopravních komunikací v obcích a aglomeracích převážně těžkou nákladní a individuální automobilovou dopravou;
- nedostatek finančních prostředků na údržbu a rozvoj dopravní infrastruktury a oblast obměny vozového parku;
- nedostatečný rozvoj služeb;
- narůstající rozdíly mezi regiony;
- ekonomické nedoceňování mimoprodukčních (ekologických a sociálních) funkcí lesů;
- podceňování významu multifunkčního a nedostatečný rozvoj ekologického zemědělství.
- nedostatek finančních prostředků, a tím nedostatečné doplňování spotřebovaných živin, neustálé snižování půdní úrodnosti;
- nedostatek kvalifikovaných pracovních sil v zemědělství;
- zaostávání v oblasti informačních technologií;
- soustřeďování investic a pracovních příležitostí do menšího počtu velkých podniků, slabé rozvíjení místní ekonomiky a malých podniků, vedoucí ke snižování sociální a ekonomické stability a zvyšování regionálních disparit;
- trvalé ekonomické podceňování významu kultury jako rozvojového faktoru; nedoceňování významu investic do péče o kulturní dědictví; nedoceňování ekonomického významu tzv. kulturních průmyslů a nutnosti jejich rozvoje.

ZA PŘÍLEŽITOST PRO UR EKONOMIKY ČR A JEJÍCH NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH SEKTORŮ JE NUTNO, BUDOU-LI REALIZOVÁNA DODATEČNÁ OPATŘENÍ, POVAŽOVAT ZEJMÉNA:

- rychlé a úspěšné dotažení a provedení reformy veřejných financí;
- restrukturalizace průmyslu a zemědělství, narovnání podmínek na trhu (urychlení konkurzů firem, které nejsou životaschopné);
- zvyšování produktivity a konkurenceschopnosti průmyslu a zemědělství a posun k výrobě produktů s vysokou přidanou hodnotou, včetně tzv. kulturního průmyslu;
- rozvoj trhu práce, zvýšení mobility a flexibility pracovní síly;
- rozvoj vzdělávání, výzkumu a vývoje, zejména v technických oborech;
- využití potenciálu aktivit k ochraně životního prostředí k technickým a technologickým inovacím (ekoefektivnost);
- zahájení výnosově neutrální ekologické daňové reformy, která podpoří perspektivní efektivní technologie a sektory a zároveň má přínosy sociální i environmentální;
- rozvoj sektoru služeb v žádoucích oborech (turistika, kultura, informatika), podpořený investičními pobídkami;
- uplatnění adresných (selektivních) pobídek a ekonomických nástrojů, podporujících rozvoj technologií a jiných aktivit šetrných vůči životnímu prostředí;
- růst úlohy informačních technologií ve společnosti;
- vysoký potenciál úspor energie;
- potenciál využití obnovitelných zdrojů, zejména rostlinné biomasy, dříví a spalitelné složky odpadů;
- instalace moderních energeticky účinných, nízkoemisních a nízkoodpadových technologií v rámci integrované prevence a omezování znečištění (IPPC);
- průchod transevropských multimodálních koridorů přes území ČR šetrných k životnímu prostředí a lidskému zdraví;
- kvalitativní i kvantitativní rozvoj městské hromadné dopravy a integrovaných dopravních systémů; rozvoj kombinované dopravy;
- rozvoj ekologického (alternativního, organického) zemědělství;
- zavádění nových biotechnologií (např. metylester, bioetanol);
- rozvoj víceúčelového lesního hospodářství zajišťujícího schopnost lesů plnit odpovídající ekologické, ekonomické a sociální funkce;
- podpora rozvoje turistické infrastruktury, rozvoj agroturistiky;
- podpora péče o přírodní a kulturní dědictví v jeho hmotné i nehmotné podobě;
- postupné odstraňování environmentálně škodlivých dotací;
- sladění ekonomického rozvoje ve středoevropském regionu s maximalizací přínosů pro sociální a environmentální pilíře s ohledem na silné propojení ekonomických činností (např. průmysl, investice, doprava, obchod, pohyb pracovní síly).

MEZINÁRODNÍ SROVNÁNÍ

V rámci OECD je ČR podle výše HDP na obyvatele na 24. místě a na prvním místě mezi novými členskými státy EU (Slovinsko není členem OECD). Dále je ČR na 3. místě v podílu průmyslu na hrubé přidané hodnotě (HPH), na prvním místě v podílu výdajů na tvorbě hrubého fixního kapitálu a na 12. místě v daňovém zatížení. Důkazem otevřenosti ekonomiky ČR je 5. místo v poměru exportu k HDP a 4. místo v poměru dovozu k HDP.

ZÁVĚRY

Z ANALÝZY UVEDENÝCH SKUTEČNOSTÍ VYPLÝVAJÍ NÁSLEDUJÍCÍ HLAVNÍ ZÁVĚRY:

Ekonomiku ČR lze v současné době považovat za stabilní s tím, že stabilita může být v krátko až střednědobém horizontu výrazně narušena určitými vnitřními riziky (předstih růstu spotřeby před růstem HDP, předstih růstu mezd před růstem produktivity práce, předstih růstu dluhu státu před růstem HDP).

Z hlediska udržitelného rozvoje je negativním faktorem důraz kladený na kvantitativní aspekty růstu bez ohledu na jeho sociální a environmentální kvalitu.

Ekonomika ČR je a bude zatížena vnitřním dluhem.

SEKTORY EKONOMIKY VYTVÁŘEJÍ, I PŘES VÝRAZNÉ ZLEPŠENÍ V UPLYNULÝCH LETECH, URČITÉ NEGATIVNÍ TLAKY NA ŽP.

Hlavní rovnovážné prvky vztahu mezi ekonomickým pilířem a ostatními pilíři, které je nutné posilovat, jsou:

- většinový konsensus z hlediska zájmu jak na ekonomickém růstu, tak i na ochraně životního prostředí;
- podpora výzkumu a vývoje za účelem vývoje nových technologií, které pomohou zvýšení konkurenceschopnosti ekonomiky ČR;
- rostoucí zájem části hospodářské sféry o dobrovolné environmentální aktivity (EMAS, ISO 14 000, výroba ekologicky šetrných výrobků, dobrovolné dohody);
- zahájení výnosově neutrální ekologické daňové reformy v souladu s EU, která podpoří rozvoj „ekonomiky přidané hodnoty“ s nízkými materiálovými a energetickými vstupy;
- rozvoj podnikání v oblasti výrobků a služeb k ochraně životního prostředí vedoucí ke vzniku nových pracovních příležitostí;
- podpora vývoje technologií šetrných k životnímu prostředí;
- efektivní uplatňování ekonomických nástrojů v oblasti ochrany životního prostředí (odstranění nežádoucích dotací a subvencí, zahájení ekologické daňové reformy);
- většinový konsensus z hlediska potřebnosti dalšího ekonomického růstu k uspokojení sociálních potřeb;
- rozvinutá „sociální infrastruktura“ (instituce a mechanismy zdravotní péče, sociální podpory a důchodového zabezpečení);

- vysoká míra ekonomické aktivity obyvatel.

HLAVNÍ NEROVNOVÁŽNÉ PRVKY VZÁJEMNÉHO VZTAHU MEZI EKONOMICKÝM PILÍŘEM A OSTATNÍMI PILÍŘI, KTERÉ JE NUTNÉ UTLUMOVAT, JSOU:

- konflikt zájmů mezi ochranou životního prostředí (zejména ochranou přírody a krajiny) a ekonomickým rozvojem (zejména budování dopravní infrastruktury a výstavba užitkových budov), přetrvávající struktura ekonomiky, jež způsobuje vysoké měrné emise skleníkových plynů a vysokou náročnost na přírodní suroviny a tvorbu odpadů;
- radikalizace a polarizace názorů na vztah mezi ekonomikou a ochranou životního prostředí; absence partnerství a dialogu;
- absence většinového konsenzu z hlediska nutnosti zásadní reformy sociálních systémů;
- prohlubování „vnitřního dluhu“ (např. nerovnováha mezi růstem produktivity práce a růstem mezd);
- sociální systémy (zdravotní péče, důchodové pojištění) se blíží svým ekonomickým mezím a přestanou být dlouhodobě financovatelné;
- trh práce není strukturálně v souladu s potřebami ekonomiky (zejména mobilita pracovní síly, flexibilita, kvalifikace);
- nárůst regionálních disparit (zaměstnanosti, bydlení, struktury pracovních sil a životního prostředí atd.);
- preference rozvoje krátkodobě ziskové servisní anebo zpracovatelské ekonomiky před dlouhodobými investicemi, zejména do rozvoje znalostní ekonomiky.

HLAVNÍ VÝZVOU EKONOMICKÉHO PILÍŘE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ČR JE POSILOVÁNÍ KONKURENCESCHOPNOSTI ČESKÉ EKONOMIKY, ZEJMÉNA CESTOU:

- udržení stability ekonomiky a zvýšení její odolnosti vůči negativním vlivům;
- vytváření podmínek pro environmentálně a sociálně udržitelný ekonomický růst;
- vytváření podmínek pro flexibilní ekonomiku založenou na znalostech a dovednostech;
- technologické inovace;
- vytvoření účinného partnerství veřejného a soukromého sektoru a posílení jejich zodpovědnosti za prosazování udržitelného rozvoje;
- zásady nepřekročení meze regeneračních schopností životního prostředí, zachování jeho schopnosti absorbovat negativní efekty ekonomického růstu a postupného odstraňování vzniklých ekologických škod (neabsorbovatelných ekonomických externalit).

11.5.3. Environmentální pilíř

ZA SILNÉ STRÁNKY STAVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V ČR Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI LZE V SOUČASNÉ DOBĚ POVAŽOVAT:

- snížení a následnou stabilizaci emisí skleníkových plynů na úrovni o více než 20 % nižší ve srovnání s rokem 1990;
 - zastavení výroby a zásadní omezení spotřeby látek poškozujících ozónovou vrstvu Země;
 - snižování objemu těžeb nerostných surovin;
 - existence a rozvoj jaderných zdrojů energie, umožňujících podstatné snížování produkce skleníkových plynů;
 - rozvinutý systém centrálního zásobování teplem, který je z hlediska životního prostředí vhodnější než lokální vytápění, a plynofikace;
 - stabilizaci snížené úrovně znečišťování (emise) i znečištění (imise) ovzduší;
- vpokračující nárůst počtu obyvatel napojených na veřejné kanalizace a počtu obyvatel zásobovaných z veřejných vodovodů;
- významné omezení emisí do vodního prostředí z bodových zdrojů znečištění, splaškových a průmyslových odpadních vod a snížení emisí z plošných zdrojů zejména omezením aplikace hnojiv a pesticidů;
 - dynamický rozvoj ekologického zemědělství, přijetí Akčního plánu ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010 vládou ČR;
 - existenci sítě zvláště chráněných území s různým stupněm ochrany;
 - projektování a vymezení Územního systému ekologické stability (ÚSES) jako nástroje obecné ochrany přírody a krajiny;
 - postupné mírné zvyšování výměry lesní půdy, mírné zvyšování podílu trvalých travních porostů a snižování výměry orné půdy;
 - nárůst produkce plodin nevstupujících do potravního řetězce (technické a energetické plodiny, léčivky apod.);
 - postupný rozvoj systémů minimalizace vzniku odpadů, třídění odpadů a v rámci recyklace materiálové nebo alespoň energetické využití odpadů;
 - postupné zavádění metod správné praxe při nakládání s chemickými látkami a přípravky a geneticky modifikovanými organismy a produkty, včetně zapojování následných kontrolních mechanismů;
 - existenci stabilního právního a institucionálního rámce, ekonomických a dobrovolných nástrojů v oblasti ochrany životního prostředí;
 - přistoupení k většině celosvětových a regionálních environmentálních úmluv, u některých s velmi účinnou a efektivně prosazovanou implementací.

ZA SLABÉ STRÁNKY STAVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V ČR Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI JE NUTNO POVAŽOVAT:

- stále ještě vysoké měrné emise hlavního skleníkového plynu – oxidu uhličitého;
- vysoké měrné emise oxidu siřičitého a oxidů dusíku (na HDP);
- lokální imisní zátěž oxidem dusičitým, suspendovanými částicemi frakce PM10, polycyklickými aromatickými uhlovodíky (PAU) a těžkými kovy a plošnou imisní zátěž přízemním ozónem

nem, zejména z automobilové dopravy;

- téměř čtvrtina obyvatel (22,6 %) žije v domech, které nejsou napojeny na veřejnou kanalizaci; téměř 8 % vod, vypouštěných do kanalizací, není dále čištěno a několik stovek obcí nebo jejich částí velikosti nad 2000 ekvivalentních obyvatel dosud není vybaveno dostatečným systémem nakládání s odpadními vodami;
- některé úseky vodních toků jsou dosud v kategorii „silně“ a „velmi silně znečištěná voda“, značná část významných vodních toků vykazuje zvýšené koncentrace specifických škodlivin anebo je mikrobiálně znečištěna a významně technicky upravena (regulace, kanalizace, napřimování apod.);
- jakost povrchových a podzemních vod je ovlivňována plošnými zdroji znečištění, zejména nadměrným vyplavováním živin z půdního prostředí v důsledku zemědělské velkovýroby; 45 % zemědělské půdy je zahrnuto do „zranitelných oblastí“; celé území ČR je zahrnuto do kategorie „citlivá oblast“ z hlediska požadavků na čištění městských odpadních vod;
- značný podíl vodních nádrží (včetně rybníků) trpí eutrofizací, jejímž důsledkem je významný sezónní rozvoj toxických řas a sinic, většina stojatých vod je mikrobiálně znečištěna a není vhodná ke koupání;
- na fungování ekosystémů ani na stavu kulturní krajiny se dosud ve větším rozsahu pozitivně neprojevovalo snížení produkovaného znečištění ani postupná revitalizační opatření;
- krajinný ráz je doposud významně ovlivněn necitlivou lidskou činností, urbanizací a suburbanizací; péče o kulturní krajinu není dostatečná;
- druhová skladba i věková a prostorová struktura lesů je v některých oblastech nepříznivá, lesní půdy byly místy dlouhodobě kumulativně degradovány a dvě třetiny výměry lesů vykazují různé stupně imisního poškození;
- pomalý proces komplexních pozemkových úprav, a tím oddalování nezbytných environmentálních opatření v krajině;
- velmi nízká retenční schopnost krajiny zvyšující riziko povodní je důsledkem přetrvávajícího intenzivního zemědělského a lesního hospodaření a nakládání s vodními toky a nivami;
- přetrvávající kontaminace půdy a horninového prostředí v některých městských aglomeracích; existence už jednou využívaných a zdevastovaných ploch a objektů (brownfields) a jejich nedostatečná regenerace a opětovné využívání. Nedostatečná evidence a sanace kontaminovaných ploch;
- skládkování je stále nejrozšířenějším způsobem odstraňování odpadů (cca 20 % z celkové produkce). Nedostatečně se uplatňují systémy minimalizace, separace a následného materiálového využití odpadů;
- stále se vyskytuje vysoký počet ekologických havárií, požárů a úniků nebezpečných látek a nově hrozba terorismu s potenciálními významnými dopady i na ŽP a přírodní zdroje (zvláště zdroje pitné vody);
- vysoký podíl obyvatel je vystaven nadměrnému hluku;
- absence koncepčního přístupu k řešení problematiky invazních vetřeleckých druhů;

- nevhodně prováděné meliorace na zemědělské půdě, vedoucí ke zrychlenému odtoku vody z krajiny a snížení zásob podzemní vody;
- zvyšování dopadů masového cestovního ruchu na přírodu zvláště v chráněných územích (vzhledem k přírodním hodnotám území a kapacitě únosnosti prostředí);
- výrazné snížení ploch mokřadních ekosystémů, negativní dopad odvodňování a eutrofizace.

TRENDY

ZA RIZIKA PRO UR V OBLASTI ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR JE NUTNO POVAŽOVAT, nebudou-li přijata dodatečná opatření, zejména:

- nárůst nebo i udržení vysoké hladiny emisí oxidu uhličitého;
- nízký potenciál pro snížení celkových emisí oxidů dusíku;
- v důsledku automobilové dopravy omezené možnosti snížení nadlimitní imisní zátěže oxidem dusičitým, suspendovanými částicemi velikostní frakce PM10, polycyklickými aromatickými uhlovodíky (PAH) a troposférickým ozónem;
- potenciální riziko kontaminace vod a půdy z uzavřených nedostatečně zabezpečených skládek odpadů a z některých průmyslových objektů;
- zvyšování množství odpadu, především komunálního;
- snižování biologické a krajinné rozmanitosti;
- nadměrné zábory zemědělských a lesních půd pro stavební a jiné účely;
- nárůst počtu nevyužívaných zdevastovaných ploch a objektů ve městech i na venkově („vybydlené“ obytné domy, opuštěné objekty a areály – brownfields, neudržované části krajiny);
- riziko dalšího zhoršování vitality lesních porostů v některých lokalitách v důsledku zpožděného účinku minulých imisní zátěže, snížení ekologické stability lesních ekosystémů v důsledku nevhodné druhové skladby a prostorové struktury lesních porostů;
- přetrvávající riziko výronů důlních plynů z opuštěných důlních děl v Ostravskokarvinském revíru a úniků dalších nebezpečných a toxických látek do prostředí ze starých ekologických zátěží;
- zhoršení stavu životního prostředí, především kvality ovzduší a zatížení obyvatelstva hlukem v městských aglomeracích z důvodu nárůstu individuální a podnikatelské autodopravy a poklesu podílu hromadné městské dopravy a železniční dopravy;
- biologické riziko genetické kontaminace spojené se šlechtěním a genetickými modifikacemi nových forem organismů a s šířením nevhodně introdukovaných, geograficky nepůvodních, invazních a geneticky modifikovaných druhů organismů;
- chemické riziko spojené s úniky chemických látek do životního prostředí (těžké kovy, perzistentní organické polutanty, endokrinní disruptory) zejména z průmyslových výroby a dopravy, prostřednictvím ekologických havárií, v agrochemikáliích (pesticidy) a při použití jako materiálu ve spotřebním zboží;
- riziko přírodních katastrof i „antropogenních“ havárií a teroristických útoků;
- riziko poškozování přírodních hodnot nadměrným turistickým ruchem.

ZA PŘÍLEŽITOSTI PRO UR ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR LZE POVAŽOVAT, BUDOU-LI REALIZOVÁNA DODATEČNÁ OPATŘENÍ, ZEJMÉNA:

- využití technických možností snížení emisí a dalších dopadů na ŽP v rámci integrovaného povolování (IPPC);
- existující významný potenciál pro další pokles emisí oxidu uhličitého;
- další mírný pokles emisí znečišťujících látek do ovzduší ze stacionárních zdrojů (vlivem nových požadavků na provoz zdrojů);
- mírný pokles emisí znečišťujících látek do ovzduší z mobilních zdrojů v absolutních hodnotách a výrazný pokles v měrných hodnotách ve vztahu k výkonům (bude-li tak jako dosud probíhat obměna vozového parku rychleji než nárůst dopravních výkonů a zlepší-li se čištění komunikací);
- další výrazný pokles znečišťování vod z bodových i plošných zdrojů (v souvislosti s další výstavbou kanalizací, čištěním odpadních vod se III. stupněm čištění, zaváděním nových technologií a realizací opatření v zemědělství);
- intenzivnější realizace revitalizací vedoucích k transformaci vodních a mokřadních ekosystémů s cílem obnovy jejich přirozených funkcí;
- postupné vytváření podmínek, zejména adaptivním managementem, pro snížení počtu ohrožených druhů rostlin a živočichů a zachování biodiverzity;
- rozvoj managementu přírodních zdrojů a postupné zvyšování ekologické stability krajiny a všech jejich ekologických funkcí, zejména retenční;
- rozšiřování ploch a péče o stanoviště planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů;
- regenerace a v nezbytném případě i sanace zastavěných a nadále nevyužívaných ploch a objektů (brownfields) a jejich důsledné využívání pro výstavbu a jiné využití;
- pozvolné zlepšování zdravotního stavu lesů v důsledku poklesu imisního zatížení, zlepšování ekologické stability lesních ekosystémů postupnou úpravou druhové skladby i prostorové struktury lesních porostů tak, aby bylo dosaženo souladu s přírodními podmínkami a funkčním zaměřením lesů;
- postupná a účinná sanace a rekultivace starých ekologických zátěží;
- postupné snižování množství odpadů z obalů a množství biologicky rozložitelného odpadu, ukládaného na skládky;
- pokles hlukové zátěže vlivem obměny vozového parku, nových technických požadavků na výrobky a realizace pasivních opatření u dopravní infrastruktury;
- podpora městské a místní hromadné dopravy a místní a regionální železniční osobní dopravy jako sociálně vhodné a environmentálně šetrné a celostátní a mezinárodní nákladní železniční a kombinované dopravy jako environmentálně šetrné a ekonomicky výhodné, dále pak podpora cyklistické dopravy v rámci rozvoje ekologických forem cestovního ruchu;
- rozvoj ekologických forem cestovního ruchu, vytvoření statutu autorizovaných průvodců cestovního ruchu v chráněných územích;
- podpora a realizace územních systémů ekologické stability (ÚSES), zejména v rámci kom-

plexních pozemkových úprav;

- přijetí praktických opatření k zastavení úbytku biodiverzity;
- definování a uplatňování indikátorů biologické rozmanitosti při měření pokroku, dosaženého v úsilí o snižování úbytku biodiverzity;
- rozvoj environmentálně šetrných technologií;
- posílení aplikace a zvyšování efektivnosti ekonomických nástrojů v oblasti životního prostředí (včetně ekologické daňové reformy);
- aplikace principu předběžné opatrnosti do každodenní praxe.

MEZINÁRODNÍ SROVNÁNÍ

Ze srovnání hodnot vybraných indikátorů ČR s průměrnými hodnotami EU-15, OECD-30 a hodnotami některých nových členů EU-25 vyplývá, že vážnými problémy zůstávají např. měrné emise oxidu uhličitého, způsobené mimo jiné vysokým podílem tuhých paliv (hlavně uhlí) ve struktuře tuzemské spotřeby primárních energetických zdrojů, dále nízká energetická efektivita tvorby jednotky HDP, vysoké měrné emise oxidů dusíku. Problémem také zůstává např. kriticky nízká biodiverzita, špatný zdravotní stav a především druhová skladba lesů. V řadě srovnání se však situace v ČR pohybuje v oblasti průměrných hodnot EU-15, při srovnání s průměrnými hodnotami OECD-30 je situace v ČR často podstatně příznivější.

Komplexním indikátorem udržitelného rozvoje je například „ekologická stopa“, stanovující množství přírodních zdrojů, které příslušný stát ročně spotřebuje. Jednotlivé zdroje jsou převedeny na množství biologicky produktivní půdy a vodních ploch nutných k jejich vyprodukování a k asimilaci odpadů při používání disponibilních technologií. Vzhledem k tomu, že občané státu používají zdroje i z jiných států a znečištění, které produkují, může mít přeshraniční dopad, musí být do ekologické stopy státu zahrnuty také plochy „zahraniční“.

ZÁVĚRY

Z ANALÝZY UVEDENÝCH SKUTEČNOSTÍ VYPLÝVAJÍ NÁSLEDUJÍCÍ HLAVNÍ ZÁVĚRY:

- oproti katastrofální situaci na konci osmdesátých let dvacátého století došlo k zásadnímu zlepšení prakticky ve všech oblastech, kde to za období 15 let bylo možné;
- stav většiny složek životního prostředí přesto není optimální a negativní vlivy stavu životního prostředí na fyzické a psychické zdraví lidí nejsou dosud zanedbatelné;
- v podpoře ekologického zemědělství, obnovitelných zdrojů energie, zaměstnanosti a rozvoje venkova je nutno pokračovat;
- v budoucích letech již nelze očekávat výrazné snižování znečišťování srovnatelné s dynamikou v devadesátých letech dvacátého století, přitom mimořádným problémem zůstávají vysoké emise oxidu uhličitého;
- další snížení znečišťování již bude obtížnější a nákladnější;
- je nutno pokračovat v realizaci aktivních opatření k ochraně životního prostředí, přičemž

prioritou bude ochrana přírody a krajiny a klimatického systému Země;

- výraznější zlepšení stavu ekosystémů lze z věčných důvodů očekávat ve středně až dlouhodobém horizontu;
- je nutno zlepšovat ekologickou výchovu, vzdělávání a osvětu a obecně prosazovat komplexní, strukturální a funkční přístup ekosystémového pojetí životního prostředí.

HLAVNÍ ROVNOVÁŽNÉ PRVKY VZTAHU MEZI ENVIRONMENTÁLNÍM PILÍŘEM A OSTATNÍMI PILÍŘI, KTERÉ JE NUTNÉ POSILOVAT, JSOU:

- většinový konsensus z hlediska zájmu jak na ekonomickém růstu, tak i na ochraně životního prostředí;
- rozvoj „ekonomiky přidané hodnoty“ s nízkými materiálovými a energetickými vstupy;
- rozvoj podnikání v oblasti výrobků a služeb k ochraně životního prostředí vedoucí ke vzniku nových pracovních příležitostí; rozvoj a uplatňování environmentálně šetrných technologií;
- rostoucí zájem části hospodářské sféry o dobrovolné environmentální aktivity (EMAS, ISO 14 000, výroba ekologicky šetrných výrobků, dobrovolné dohody);
- zvyšování kvality života jednak snižováním znečištění, jednak aktivními krajinotvornými a obecně „prostorotvornými“ opatřeními (včetně zlepšení funkce územního plánování);
- posilování ekonomické stimulace přechodu k udržitelným vzorcům výroby a spotřeby;
- vzrůstající efekt osvěty, výchovy a vzdělávání v oblasti změny vzorců chování.

HLAVNÍ NEROVNOVÁŽNÉ PRVKY VZTAHU MEZI ENVIRONMENTÁLNÍM PILÍŘEM A OSTATNÍMI PILÍŘI, KTERÉ JE NUTNÉ UTLUMOVAT, JSOU:

- konflikt zájmů mezi ochranou životního prostředí (zejména ochranou přírody a krajiny) a ekonomickým rozvojem (zejména budování dopravní infrastruktury a výstavba užitkových budov);
- radikalizace a polarizace názorů na vztah mezi ekonomikou a ochranou životního prostředí; absence partnerství a dialogu;
- preference řešení aktuálních sociálních či ekonomických požadavků před řešením problémů v oblasti životního prostředí, jejichž pozitivní dopad se projeví s prodlevou;
- pokračující deficit v modernizaci a inovacích.

HLAVNÍ VÝZVOU ENVIRONMENTÁLNÍHO PILÍŘE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ČR JSOU:

- zohlednění nároků současné populace i budoucích pokolení v rámci celého ekosystému;
- zajištění dostatečné kvality složek životního prostředí, ekosystémů a jejich vzájemných vztahů;
- minimalizace střetů zájmů mezi ochranou životního prostředí a ekonomickým rozvojem;
- přispívání k řešení globálních environmentálních problémů (zejména ochrana klimatu a ochrana biodiverzity) a sociálních problémů (zaměstnanost, zdravotní péče).

11.5.4. Sociální pilíř

V současné době se ukazuje, že systém zdravotní péče a zejména penzijní systém, byť dosud funkční, se při průběžném způsobu financování počínají blížit ke svým ekonomickým limitům.

ZA SILNÉ STRÁNKY ČR V SOCIÁLNÍ OBLASTI Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI JE MOŽNO POVAŽOVAT:

- vysoká ekonomická aktivita obyvatelstva;
- ustavený mechanismus aktivní politiky zaměstnanosti;
- rozvinutý sociální systém;
- poměrně široká síť státních i nestátních zařízení sociální péče;
- rozvinutý systém zdravotní péče a vysoká úroveň technického vybavení v řadě zdravotnických zařízení.

ZA SLABÉ STRÁNKY ČR V SOCIÁLNÍ OBLASTI Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI JE NUTNO POVAŽOVAT:

- míra porodnosti klesla v ČR na svou historicky nejnižší míru – 1,14 dětí na ženu (přičemž záporná hodnota populace je 2,1 dítěte na ženu). ČR se tak řadí mezi země s nejnižší porodností na světě;
- růst počtu dlouhodobě nezaměstnaných, přetrvávající a v některých oblastech prohlubující se regionální rozdíly;
- politika zaměstnanosti dosud není dostatečně aktivní (spíše posilování sociální sítě než tvorba nových pracovních míst);
- nedostatečný podíl flexibilních forem organizace práce a nízká mobilita pracovní síly;
- nízká provázanost regionální bytové politiky s potřebami mobility pracovní síly;
- neexistující systém předvídání potřeby kvalifikovaných pracovníků;
- pokračující vylidňování venkovských oblastí;
- nedostatečná podpora rodin s dětmi, sociální a ekonomický vývoj nepříznivý většímu přirozenému přírůstku populace;
- problémy se středně a dlouhodobou financovatelností penzijního systému;
- nedostatečně rozvinuté kapitálové formy financování individuálních potřeb osob v penzijním věku;
- zneužívání systému sociálních dávek;
- slabá motivace k pracovnímu uplatnění skupin ohrožených sociálním vyloučením;
- problémy se středně a dlouhodobou financovatelností systému zdravotní péče; zneužitelnost;
- synergické působení některých přetrvávajících negativních vlivů aktuálního stavu životního prostředí na fyzické a psychické zdraví obyvatelstva (hluk, kvalita ovzduší a vody, chemické

látky, alergická onemocnění);

- nedostatečně zajištěná péče o ohrožené skupiny obyvatelstva (tělesně postižení, duševně nemocní, drogově závislí, etnické menšiny, imigranti);
- malá nabídka terénních sociálních služeb;
- latentní rasismus a xenofobie určité části populace;
- podcenění významu kulturních aktivit jako preventivního faktoru vzniku sociálně patologických jevů a pro pomoc při jejich odstranění;
- malá pozornost věnovaná kvalitě a dostupnosti veřejných služeb kultury.

TRENDY

ZA NEJVÝZNAMNĚJŠÍ RIZIKA, HROZÍCÍ UDRŽITELNÉMU ROZVOJI SOCIÁLNÍHO SYSTÉMU ČR, JE NUTNO POVAŽOVAT, NEBUDOU-LI REALIZOVÁNA DODATEČNÁ OPATŘENÍ, ZEJMÉNA:

- pokračující pokles porodnosti (výrazný pokles počtu narozených dětí, výrazný pokles počtu dětí ve všech věkových skupinách);
- nepříznivý demografický vývoj („stárnutí populace“);
- vznik finančních problémů penzijního systému v dlouhodobém výhledu;
- další růst strukturální nezaměstnanosti v celostátním měřítku a v problémových regionech;
- nárůst nezaměstnanosti v některých věkových (absolventi, lidé po 50. roku života) a kvalifikačních kategoriích (zejména méně kvalifikovaní; částečně v důsledku snadné dostupnosti méně kvalifikované pracovní síly ze zahraničí);
- růst podílu sociálně marginalizovaných skupin obyvatelstva (zejména dlouhodobě nezaměstnaní občané s nízkou kvalifikací);
- nárůst počtu obyvatel napojených na systém sociální péče;
- zneužívání systémů sociální podpory a zdravotní péče;
- nárůst sociálních a etnických konfliktů;
- odliv vysoce a středně kvalifikovaných pracovních sil s negativním dopadem na domácí sektory (výzkum a vývoj, zdravotnictví, informační technologie).

ZA NEJVÝZNAMNĚJŠÍ PŘÍLEŽITOSTI PRO UR ČR V SOCIÁLNÍ OBLASTI LZE POVAŽOVAT, BUDOU-LI REALIZOVÁNA DODATEČNÁ OPATŘENÍ, ZEJMÉNA:

- aktivní opatření proti chudobě a sociálnímu vyloučení;
- reforma veřejných financí (včetně „zeštíhlení veřejné správy“);
- reforma důchodového systému;
- reforma systému zdravotní péče;
- změny systému sociální péče;
- aktivní podpora rodin s dětmi;
- posílení flexibility pracovního trhu a mobility pracovní síly;
- aktivní a komplexní politika zaměstnanosti;
- rozvoj hospodářství;

- odpovědná migrační politika vlády.
- koncepční snižování regionálních disparit;
- podpora vzniku vyšších a vysokých škol ve všech regionech (mimo univerzitní města);
- naplňování cílů kulturní politiky.

Reformy veřejných financí, důchodového systému a systému zdravotní péče jsou považovány za potřebu dlouhodobého vývoje a nikoli jednorázového aktu očekávaného v krátkém časovém horizontu.

MEZINÁRODNÍ SROVNÁNÍ

Problémy v oblasti zdravotního a sociálního systému jsou společné všem zemím EU a vyplývají z nepříznivého demografického vývoje v kombinaci s příznivým vývojem v oblasti očekávané doby dožití (počet obyvatel přispívajících do průběžně financovaných systémů zdravotní péče a důchodového pojištění setrvale klesá, zatímco počet obyvatel čerpajících prostředky z těchto systémů setrvale roste). ČR je však navíc zemí s druhou nejnižší porodností na světě.

ZÁVĚRY

- z analýzy uvedených skutečností vyplývají pro ČR následující hlavní závěry;
- výrazně nepříznivý demografický vývoj;
- předstih růstu výdajů na zdravotnictví před růstem příjmů ze zdravotního pojištění;
- předstih růstu budoucích výdajů na důchody před růstem příjmů z důchodového pojištění;
- předstih růstu výdajů na nezaměstnanost před růstem výdajů na aktivní politiku zaměstnanosti.

Momentální vysoká nezaměstnanost, podporovaná nízkou mobilitou a flexibilitou pracovní síly, slabými investicemi do malých podniků v lokálních ekonomikách i například daňovým systémem (vysokým nepřímým zdaněním pracovních míst).

Problémy sociálního pilíře jsou plně závislé nejen na vývoji ekonomiky, ale v dlouhodobém horizontu i na stavu životního prostředí (zdravotní stav obyvatelstva, možnosti k odpočinku, turistika, zaměstnanost).

HLAVNÍ ROVNOVÁŽNÉ PRVKY VZÁJEMNÉHO VZTAHU MEZI SOCIÁLNÍM PILÍŘEM A OSTATNÍMI PILÍŘI, KTERÉ JE NUTNÉ POSILOVAT, JSOU:

- vytváření vhodných společenských, sociálních i ekonomických podmínek pro zakládání a existenci rodiny;
- většinový konsensus z hlediska potřebnosti dalšího ekonomického růstu k uspokojení sociálních potřeb;
- rozvinuté sociální systémy (instituce a mechanismy zdravotní péče, sociální podpory a důchodového zabezpečení);

- vysoká míra ekonomické aktivity obyvatel;
- zvyšování kvality života jednak snižováním znečištění životního prostředí, jednak aktivními krajinotvornými a obecně „prostorotvornými“ opatřeními;
- rozvoj podnikání v oblasti výrobků a služeb k ochraně životního prostředí vedoucí ke vzniku nových pracovních příležitostí (ekoturistika a ekologické zemědělství);
- rozvoj venkova (rozvoj drobného podnikání, šetrné turistiky, omezení odlivu obyvatel do měst);
- zvyšování kvality života zlepšováním kvality a dostupnosti veřejných služeb kultury.

HLAVNÍ NEROVNOVÁŽNÉ PRVKY VZÁJEMNÉHO VZTAHU MEZI SOCIÁLNÍM PILÍŘEM A OSTATNÍMI PILÍŘI, KTERÉ JE NUTNÉ UTLUMOVAT, JSOU:

- ekonomické a sociální znevýhodnění rodin s nezaopatřenými dětmi;
- absence většinového konsensu z hlediska nutnosti reformy sociálních systémů;
- sociální systémy (sociální podpora, zdravotní péče, důchodové pojištění) se přibližují svým ekonomickým mezím a přestanou být dlouhodobě financovatelné;
- trh práce není v souladu s potřebami ekonomiky (zejména mobilita, flexibilita a kvalifikace pracovní síly);
- globalizace kultury.

Hlavní výzvou sociálního pilíře udržitelného rozvoje ČR je, kromě nezbytné reformy penzijního systému, systému sociální péče a systému zdravotní péče, minimálně udržení stabilního počtu obyvatel a dlouhodobě postupný nárůst a zlepšování věkové struktury, snižování nezaměstnanosti, podpora rozvoje lidských zdrojů včetně dobře dostupných veřejných služeb kultury a zvyšování sociální soudržnosti.

11.5.5. Výzkum a vývoj, vzdělávání

V současné době disponuje ČR příliš rozsáhlou sítí základních škol a škol středního odborného a vyššího odborného vzdělávání, zatímco síť vysokých škol je sice dostatečná, avšak z hlediska zvyšování vzdělanosti a zejména přípravy vysokoškolských odborníků lze v některých regionech předpokládat vznik neuniverzitních veřejných vysokých škol.

Výzkum a vývoj je provozován především na vysokých školách, pracovištích Akademie věd ČR a v resortních výzkumných ústavech, v určité míře také v privátním sektoru.

ZA SILNÉ STRÁNKY ČR V OBLASTI VÝZKUMU A VÝVOJE A VZDĚLÁVÁNÍ Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI JE MOŽNO POVAŽOVAT ZEJMÉNA:

- vysoká míra účasti v primárním a sekundárním vzdělávání;
- poměrně hustá síť škol s vyhovující regionální dostupností;

- existující kapacita zařízení pro vzdělávání dospělých a poradenských středisek;
- vysoký lidský potenciál v oblasti výzkumu a vývoje a umění;
- významný podíl výzkumu probíhá v resortních výzkumných institucích;
- zavedený systém výuky ekologie a výchovy k udržitelnému rozvoji již od předškolní výchovy;
- prodlužující se délka vzdělávání.

ZA SLABÉ STRÁNKY ČR V OBLASTI VÝZKUMU A VÝVOJE A VZDĚLÁVÁNÍ Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI JE NUTNO POVAŽOVAT ZEJMÉNA:

- chybějící systém vzdělávání dospělých;
- nízká úroveň praktických dovedností u absolventů odborného vzdělávání;
- nedostatečná spolupráce ekonomické sféry se školami a vědeckými institucemi, nízká účast soukromého sektoru na financování výzkumu, nedostatečně efektivní využívání výsledků výzkumu a vývoje;
- nedostatečná společenská a finanční podpora výzkumu a vývoje (oproti EU a zejména USA); v řadě případů nedosahuje potřebné úrovně technické, personální a finanční vybavení vysokých škol a výzkumných pracovišť;
- nedostatečná provázanost výzkumu a vývoje s inovační politikou;
- nedostatečné zapojení soukromé výzkumné sféry do výzkumné a realizační činnosti;
- zaostávání technické základny v oblasti výzkumu a vývoje a vzdělávání;
- pokračující odchod kvalifikovaných odborníků z regionů s vysokou nezaměstnaností;
- nepružnost v reagování na aktuální světové výzvy výzkumu a vývoje (zejména pokud jde o vznik nových multidisciplinárních studijních oborů);
- dlouhodobé nepochopení kultury jako nutné součásti vzdělávání a rozvojového faktoru; nepochopení kulturní úrovně jako ukazatele vzdělanosti;
- znevýhodnění základního školství na venkově vedoucí k nerovnovážnému rozvoji komunit (venkovských ve srovnání s městskými);

TRENDY

ZA RIZIKA, HROZÍCÍ UDRŽITELNÉMU ROZVOJI ČR V OBLASTI VÝZKUMU A VÝVOJE A VZDĚLÁVÁNÍ JE NUTNO POVAŽOVAT ZEJMÉNA:

- rozvoj systému vzdělávání bude zaostávat za potřebami ekonomiky (nedostatečná orientace na technické obory);
- nízká motivace dospělých k dalšímu vzdělávání;
- výzkum a vývoj bude zaostávat za potřebami národního hospodářství a „vzdělanostní společnosti“ obecně, odchod českých odborníků do zahraničí;
- kultura bude i nadále chápána jen jako čistě spotřebavající odvětví a nikoli jako faktor rozvoje lidského potenciálu.

ZA PŘÍLEŽITOSTI PRO UR ČR V OBLASTI VÝZKUMU A VÝVOJE A VZDĚLÁVÁNÍ JE MOŽNO POVAŽOVAT ZEJMÉNA:

- včasné zpracování prognóz a přizpůsobení systému vzdělávání na všech úrovních potřebám trhu práce a „vzdělanostní společnosti“ obecně;
- přímá i nepřímá podpora dalšího vzdělávání;
- přímá i nepřímá podpora výzkumu a vývoje;
- přímá i nepřímá podpora poskytování veřejných kulturních služeb a statků;
- posílení mezinárodní spolupráce v oblasti výzkumu a vývoje;
- orientování výzkumu do oblasti vývoje nových progresivních technologií s nízkou materiálovou a energetickou náročností a snižující tak zatížení životního prostředí, závislost ekonomiky na dovozech surovin a deficit zahraničního obchodu.

ZÁVĚRY

Za největší problém výzkumu a vývoje a vzdělávání v ČR je nutno, kromě omezených finančních prostředků, považovat zejména nedostatečné technické i personální vybavení (včetně odchodu kvalifikovaných pracovníků do zahraničí za lepšími pracovními podmínkami).

Hlavní výzvou udržitelného rozvoje České republiky v oblasti výzkumu a vývoje a vzdělávání je zajištění vysoké úrovně vzdělanosti ve společnosti a tím i posílení konkurenceschopnosti ekonomiky. Dále jde o podporu výzkumu a vývoje za účelem vývoje nových technologií, které pomohou zvýšit konkurenceschopnost ekonomiky ČR.

11.5.6. Evropský a mezinárodní kontext

ZA SILNÉ STRÁNKY ČR Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI LZE V EVROPSKÉM A MEZINÁRODNÍM KONTEXTU POVAŽOVAT ZEJMÉNA:

- ČR má mezi nově přistoupivšími postkomunistickými státy po Slovinsku druhý nejvyšší HDP na osobu a rok;
- ČR se v období po roce 1989 dokázala politicky, hospodářsky i bezpečnostně přeorientovat na evropské a euroatlantické struktury;
- ČR je v současné době plně zapojena do činnosti většiny „evropských“ i mezinárodních struktur.

ZA SLABÉ STRÁNKY ČR Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI JE V EVROPSKÉM A MEZINÁRODNÍM KONTEXTU NUTNO POVAŽOVAT ZEJMÉNA:

- ČR zatím není připravena na vstup do Evropské hospodářské a měnové unie;
- nízký objem rozvojové a humanitární zahraniční pomoci ČR;

- přílišná otevřenost ekonomiky, a tím závislost na zahraničním obchodu, především dovozu strategických surovin odrážejících energetickou a materiálovou náročnost ekonomiky a průměrnou konkurenceschopnost.

TRENDY

Za rizikové faktory udržitelného rozvoje ČR je v evropském a mezinárodním kontextu nutno považovat:

- riziko teroristických útoků spojené se zapojením ČR do protiteroristické koalice;
- neplnění cílů a úkolů Lisabonské strategie EU i Strategie udržitelného rozvoje EU;
- neschopnost využít pozitivních prvků globalizace a čelit jejím prvkům negativním;
- rostoucí konkurenční tlaky některých rozvojových zemí, zejména Číny a Indie;
- energetická a materiálová závislost ekonomiky a s tím související náchylnost k negativním reakcím ekonomiky na výkyvy cen energií a surovin s nezbytnými sociálními dopady.

ZA PŘÍLEŽITOSTI PRO UR ČR LZE V EVROPSKÉM A MEZINÁRODNÍM KONTEXTU POVAŽOVAT:

- rozšíření EU; úspěšná integrace ČR do evropských struktur a zejména do evropského hospodářského prostoru;
- příznivý ekonomický, sociální a environmentální vývoj EU;
- aktivnější zapojení do řešení problémů udržitelného rozvoje v rámci takových významných mezinárodních organizací, jako je OSN a OECD;
- adaptace principů OECD/DAC a zvýšení mezinárodní komplementarity a koordinace zahraničních rozvojových projektů ČR;
- využití výhodného geografického postavení ČR jako mostu mezi nápadní a východní Evropou (např. dopravní síť, zahraniční obchod, pohyb kapitálu, zboží a pracovní síly);
- využití kulturního a vědeckého potenciálu;
- prosazení se ČR ve středoevropském regionu (spolupráce regionů a místní přeshraniční Agenda 21).

MEZINÁRODNÍ SROVNÁNÍ

ČR PATŘÍ V REGIONÁLNÍM SROVNÁNÍ K NEJROZVINUTĚJŠÍM NOVÝM ČLENSKÝM STÁTŮM EU, A TO ZEJMÉNA Z NÁSLEDUJÍCÍCH DŮVODŮ:

- druhý nejvyšší HDP na obyvatele ročně (po Slovinsku),
- poměrně rozvinutá infrastruktura (dopravní, environmentální),
- poměrně vysoká atraktivita pro investory,
- nejvyšší průměrný objem prostředků na rozvojovou spolupráci.

Poměrně dobré je také postavení České republiky v žebříčku hodnocení „kvality života“, prováděného OSN. Poslední známá hodnota indexu lidského rozvoje (HDI) z roku 2004 (0,868)

řadí ČR na 32. místo na světě. Průměrná hodnota HDI pro celý svět (177 sledovaných států) činí 0,729; průměrná hodnota pro OECD pak 0,911. Nejvyšší dosažená hodnota HDI činí 0,956 (Norsko) a nejnižší 0,273 (Sierra Leone). Z PODROBNÉ ANALÝZY VYPLÝVÁ, ŽE:

- všechny státy bývalé EU-15 mají vyšší HDI než ČR;
- z nových postkomunistických členských států EU má vyšší HDI pouze Slovinsko;
- ze států OECD mají nižší HDI než ČR Polsko, Maďarsko, Slovensko a Mexiko (Slovinsko není členem OECD).

ZÁVĚR

Postavení a význam České republiky v rámci rozšířené Evropské unie je dáno zejména její velikostí – patří mezi středně velké členské státy. Česká republika je dále členem „klubu“ ekonomicky nejrozvinutějších států světa – organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, do které byla přijata jako první postkomunistický stát, a členem obranné aliance NATO.

Z globálního hlediska patří Česká republika do skupiny zemí, jejichž kvalita života je mezinárodně uznána za vysokou.

HLAVNÍ VÝZVOU UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ČR V EVROPSKÉM A OBECNĚ MEZINÁRODNÍM KONTEXTU JE:

- přispět k důslednému prosazování principů udržitelného rozvoje jak v rámci EU tak širších mezinárodních vztahů;
- iniciativně se podílet na řešení klíčových globálních problémů.

11.5.7. Správa věcí veřejných

V současné době je ČR mezinárodně respektovaným státem s garantovanými občanskými právy, standardní zastupitelskou demokracií a fungující tržní ekonomikou.

ZA SILNÉ STRÁNKY V OBLASTI SPRÁVY VĚCÍ VEŘEJNÝCH V ČR LZE Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI V SOUČASNÉ DOBĚ POVAŽOVAT:

- v ČR existují standardní mechanismy a instituce zastupitelské demokracie na všech úrovních;
- v ČR existuje standardní spektrum politických stran pravicové, středové a levicové orientace;
- v ČR je poměrně rozvinutá síť nestátních neziskových organizací zabývajících se řadou aspektů společenského života;
- součástí právního řádu jsou mechanismy umožňující přístup k informacím, účast veřejnosti na rozhodování a přístup k právní ochraně.

ZA SLABÉ STRÁNKY V OBLASTI SPRÁVY VĚCÍ VEŘEJNÝCH V ČR JE Z HLEDISKA UDRŽITELNOSTI V SOUČASNÉ DOBĚ NUTNO POVAŽOVAT:

- nedostatečná vymahatelnost práva;
- korupční prostředí (vnímání korupce) na různých úrovních veřejné správy;
- nadměrné propojování politické a ekonomické sféry; nedostatečná odolnost politického systému proti tlakům lobby;
- setrvačné postoje části veřejnosti požadující nadměrný „protekcionismus“ státu namísto své vlastní odpovědnosti;
- neřešení rovného přístupu občanů k základním místním veřejným službám.

TRENDY

ZA RIZIKA PRO UR V OBLASTI SPRÁVY VĚCÍ VEŘEJNÝCH V ČR JE NUTNO POVAŽOVAT, NEBUDOU-LI REALIZOVÁNA DODATEČNÁ OPATŘENÍ, ZEJMÉNA:

- pokles zájmu veřejnosti o volby a o politické dění jako takové, zejména u mládeže;
- rozšířená korupce veřejné správy;
- přetrvávání propojování ekonomické a politické sféry (lobby);
- nedostatečná transparentnost a integrita (odolnost vůči korupci) veřejné správy na všech úrovních;
- nedostatečná pozornost věnovaná novým a nebo narůstajícím formám kriminality (mezinárodní organizovaný zločin, terorismus).

ZA PŘÍLEŽITOST PRO UR SPRÁVY VĚCÍ VEŘEJNÝCH V ČR LZE POVAŽOVAT, BUDOU-LI REALIZOVÁNA DODATEČNÁ OPATŘENÍ, ZEJMÉNA:

- udržení a zvýšení zájmu veřejnosti o věci veřejné, rozvoj občanské společnosti;
- posílení funkce veřejné správy jako služby veřejnosti;
- posílení transparentnosti a integrity (odolnosti vůči korupci) veřejné správy a soudního systému na všech úrovních;
- překonání pozůstatků centralismu v rozhodování; důsledné respektování principu subsidiarity;
- zkvalitnění právního systému a posilování prostředků prosazování práva s cílem rozvíjet právní vědomí občanů a posilovat prvky právního státu;
- důslednější kontrola a „skládání účtů“ veřejných institucí;
- posílení strategického střednědobého a dlouhodobého plánování, řízení a správy.

MEZINÁRODNÍ SROVNÁNÍ

ČR je institucionálně standardním evropským demokratickým státem, který se svým politickým systémem neodlišuje od ostatních členských států Evropské unie. ČR je dále členem OECD a většiny relevantních mezinárodních organizací.

ZÁVĚRY

Z hlediska udržitelného rozvoje je v krátkém a středním časovém horizontu zřejmě největším politickým problémem schopnost či neschopnost vlád a veřejné správy obecně řešit důležité nerovnovážné prvky ve vztahu mezi ekonomickým, environmentálním a sociálním pilířem udržitelnosti.

Mezi další problémy patří nedostatečná komunikace mezi ministerstvy i uvnitř jednotlivých správních úřadů, mezi státní správou a samosprávou a mezi veřejnou správou a občany, problémy v prosazování práva, problémy transparentnosti rozhodování, nedostatečná komunikace mezi veřejným a soukromým sektorem, pokles společenské (sociální) zodpovědnosti soukromého sektoru.

HLAVNÍ VÝZVOU UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY V OBLASTI SPRÁVY VĚCÍ VEŘEJNÝCH JE:

- **posílení postavení regionů a obcí**
 - optimalizace systému veřejné správy,
 - zvýšení kvality a efektivity veřejné správy,
- **řešení dostupnosti základních místních veřejných služeb pro občany**
 - zvýšení vnitřní a vnější bezpečnosti,
 - posílení prostředků prosazování a vymahatelnosti práva.

11.5.8. Východiska a principy strategie udržitelného rozvoje

ZÁKLADNÍMI VÝCHODISKY JSOU:

- zachování demokratického politického systému zastupitelského typu;
- zachování ekonomického systému na bázi tržní ekonomiky;
- antropocentrický přístup, který se opírá o přesvědčení, že postavení člověka v rámci přírody je z mnoha důvodů výjimečné.

Strategie se opírá o soubor principů, z nichž nejvýznamnější je **princip úcty k lidskému životu (etický princip), k přírodě a k civilizačním a kulturním hodnotám.**

DALŠÍMI VÝZNAMNÝMI PRINCIPY JSOU:

- **princip generační odpovědnosti** za zachování a předání základních přírodních, kulturních a civilizačních hodnot;
- **princip sociální solidarity** vychází z přesvědčení, že společnost je povinna se přiměřeným způsobem postarat o své občany, kteří se dostali do obtížné situace;
- podle **principu sociální soudržnosti** společnost musí cíleně snižovat počet sociálně marginalizovaných jednotlivců a skupin;

- na základě **principu rovných příležitostí jednotlivců a skupin** by všem subjektům měly být stanoveny všude, kde je to možné, stejné podmínky;
- v souladu s **principem pozitivní ekonomické stimulace** by ekonomické prostředí mělo stimulovat subjekty k žádoucím aktivitám;
- **princip přiměřenosti nákladů** stanoví, že vynaložené náklady na opatření by vždy měly vyvolat optimální účinek;
- **princip integrace** stanoví, že aktivity v každém pilíři musí přihlížet k dopadům do pilířů ostatních s cílem nalézt jejich vzájemnou rovnováhu;
- **princip předběžné opatrnosti** stanoví, že opatrnost je nutno zachovávat i v případech, kdy není jistota, že k nežádoucímu jevu dojde;
- **princip prevence** se opírá o zkušenost, že prevence je obecně schůdnější a finančně méně náročná než náprava;
- podle **principu synergetického účinku** by v případě variantních řešení měla být preferována taková, která vyvolají příznivé přímé či vedlejší efekty ve všech strategických rozměrech;
- podle **principu subsidiarity** je problémy nutno řešit na co nejnižší možné úrovni;
- **princip kultivace veřejného prostoru** vyžaduje otevírání procesu formování a realizace strategie udržitelného rozvoje subjektům odborné a občanské veřejnosti;
- **princip partnerství** stanoví, že vztahy mezi environmentálními, ekonomickými a sociálními subjekty musí být založeny na bázi partnerství, nikoliv na bázi rivality;
- podle **principu otevřenosti a transparency** musí být rozhodovací procesy demokraticky otevřené a kontrolovatelné veřejností;
- **princip exaktnosti**, tj. definování vědecky podložených, měřitelných a kontrolovatelných koncepčních úkolů a opatření, který je naplňován opatřením krátkodobého, střednědobého nebo dlouhodobého charakteru;
- **princip uváženého přijímání ekologických závazků**, tzn. že nelze přijímat ekologické závazky bez zodpovědného ocenění jejich dopadu.
- **princip ekosystémového přístupu**, tedy komplexní, strukturální a funkční přístup k životnímu prostředí;
- podle **principu „znečišťovatel a spotřebitel platí“** každý, kdo svou činností nepříznivě ovlivňuje ŽP, odpovídá za škody na životním prostředí způsobené;
- **princip minimalizace znečištění** (rizika) u zdroje vychází ze zkušenosti, že minimalizace znečištění či rizika přímo u jeho zdroje je obvykle technicky i ekonomicky schůdnější;
- na základě **principu substituce** by tam, kde je to technicky možné a ekonomicky schůdné, měly být výrobky a činnosti škodící složkám životního prostředí nahrazovány výrobky a činnostmi škodícími méně či vůbec;
- **princip minimalizace materiálových a energetických vstupů** stanoví, že výrobky a služby by měly být všude, kde je to technicky možné a ekonomicky schůdné, zajišťovány při co nejmenších nárocích na materiály a energie;
- **princip preferování obnovitelných zdrojů před neobnovitelnými** vyžaduje, aby všude,

kde je to technicky a ekonomicky schůdné, byly materiální a energetické potřeby saturovány pomocí obnovitelných zdrojů;

- **princip nepřekračování environmentálních limitů ekonomického rozvoje** a oddělení ekonomického růstu od negativních dopadů na ŽP (decoupling);
- **princip prevence vzniku odpadů a jejich recyklace** (využívání druhotných surovin);
- **princip postupného preferování intenzivního rozvoje společnosti** před rozvojem extenzivním;
- **princip udržení života na venkově;**
- **princip obnovy a údržby kulturní krajiny;**
- **princip komplexního řešení zabezpečení souladu přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území** nástroji územního plánování a koordinace činností v území.

11.5.9. Součástí strategie

POSILOVÁNÍ KONKURENCESCHOPNOSTI EKONOMIKY

Prvním strategickým cílem je udržet stabilitu ekonomiky ČR a zajistit její odolnost vůči vnějším i vnitřním negativním vlivům.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ, ZAMĚŘENÝCH NA VYBRANÉ PROBLÉMOVÉ OKRUHY V:

• makroekonomické oblasti

- vytvářet podmínky pro makroekonomickou stabilitu a ve spolupráci s Českou národní bankou (ČNB) pro monetární stabilitu;
- vytvářet podmínky pro adaptabilitu ekonomiky vůči šokům (např. povodně, sucha, šokový nárůst cen nebo kritický nedostatek strategických surovin na světovém trhu, závažné havárie);
- zajišťovat rozvoj a další kultivaci kapitálového trhu;

• fiskální oblasti

- stabilizovat složenou daňovou kvótu vyplývající z připravených zákonů k reformě veřejných financí s tím, že v roce 2006 nebude složená daňová kvóta vyšší než v roce 2003;
- reformovat veřejné finance tak, aby byla zajištěna dlouhodobá udržitelnost základních sociálních služeb – zejména penzijního a zdravotního systému, postupně zmenšován „vnitřní dluh“ a zároveň byl posilován růstový potenciál národního hospodářství;
- v souladu s EU reformovat daňovou soustavu ve smyslu výnosově neutrální ekologické daňové reformy, kterou je nutno zvažovat v rámci celé fiskální politiky a dalších opatření zaměřených na podporu konkurenčního prostředí a tvorbu pracovních míst;
- pozitivně motivovat k podpoře neprodukčních funkcí ekosystémů (ekologické, krajinytvor-

né estetické) a ochraně přírody a krajiny;

• oblasti podnikání

- vytvořit dlouhodobé právní i ekonomické podmínky pro prosperitu malých a středních podniků;
- podpořit zvýšení vymahatelnosti práva v hospodářské sféře a transparentnost prostředí pro podnikání;
- podpořit alternativní formy financování podniků;

• oblasti energetiky

- zajistit maximální možnou spolehlivost dodávek všech druhů energie, bezpečnost zdrojů i rozvodů energie včetně jaderné bezpečnosti a radiační ochrany;
- minimální reálně možnou dovozní energetickou závislost (zejména na rizikových oblastech);
- podporu maximálního technicky a ekonomicky reálně dosažitelného využití potenciálu energetických úspor a podílu obnovitelných zdrojů na výrobě energie;
- maximální dosažitelnou schopnost energetiky zvládnout mimořádné situace (včetně vyřazení velkých zdrojů či páteřních rozvodů);
- oddělování rozvoje energetiky od negativních dopadů na ŽP;

• oblasti surovinové politiky

- zajistit v rozsahu daném svými disponibilními nástroji přiměřené využití domácích zdrojů nerostných surovin včetně co nejvyššího technicky a ekonomicky reálně dosažitelného stupně recyklace a minimalizace vzniku odpadů z těžby primárních surovin;

• oblasti dopravy

- zajistit kvalitní dopravní infrastrukturu (propojení transevropských dopravních sítí s následným preferováním rekonstrukcí a modernizací existujících dopravních cest před novou výstavbou a s opatřeními preferujícími železniční dopravu před silniční dopravou nákladů, zlepšení nevyhovujících parametrů dopravní infrastruktury na regionální a místní úrovni, kvalitní údržba);
- kvalitní dopravní obsluhu území ČR;
- podmínky pro udržitelnou mobilitu osob a nákladů (dopravu zaměřenou na uživatele);
- rozvoj ekologicky šetrných forem dopravy (veřejná doprava, podpora užívání alternativních pohonných hmot, cykloturistika).

• oblasti zemědělství a lesního hospodářství

- udržet dostatečné produkce bezpečných potravin při rozvíjení multifunkčního charakteru zemědělství;

- podporu ekologického zemědělství;
- posílení mimoprodukčních funkcí zemědělství v krajině;
- zachování přiměřené zaměstnanosti odpovídající budoucím nárokům dlouhodobě udržitelné péče o kulturní krajinu;
- zlepšení životní úrovně zemědělské a obecně venkovské populace;
- podporu víceúčelového lesního hospodářství a posilování odpovídajících mimoprodukčních (ekologických a sociálních) funkcí lesů v oblastech zvýšeného veřejného zájmu;
- podpora urychleného dokončení procesu pozemkových úprav;

• oblasti regionálního rozvoje

- vytvářet podmínky pro zmírnění až odstranění regionálních ekonomických disparit;
- využít možnosti pro podporu přeshraniční spolupráce regionů a realizaci místní Agendy 21.

Druhým strategickým cílem je vytvářet podmínky pro hospodářský růst schopný zajistit, při minimálních dopadech na ŽP, optimální zaměstnanost, financování veřejných služeb (zejména v oblasti sociální) a postupné snižování veřejného i „vnitřního dluhu“.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ, ZAMĚŘENÝCH NA VYBRANÉ PROBLÉMOVÉ OKRUHY V:

• oblasti právního a institucionálního rámce podnikání

- zajistit v rozsahu daném svými disponibilními nástroji snížení administrativních bariér pro založení, provozování a ukončení podnikání;

• oblasti podpory rozvoje podnikání

- zajistit stabilizaci složené daňové kvóty vyplývající z připravených zákonů k reformě veřejných financí s tím, že v roce 2006 nebude složená daňová kvóta vyšší než v roce 2003;
- připravit novelu zákona o daních z příjmu, jež zrychlí odepisování podnikových investic a zahájí širokou diskusi o zjednodušení daně z příjmu s cílem zpřesnit podmínky pro placení daní při zachování motivace podporující růst a inovace;
- snížení vedlejších nákladů práce;
- alternativní formy financování podniků;
- alokaci výdajů veřejných rozpočtů do oblastí s kladnými multiplikačními efekty (infrastruktura, bytová výstavba, ochrana životního prostředí);

• oblasti energetiky

- zajistit maximalizaci zhodnocování energie;
- zajistit cenovou i technickou dostupnost kvalitní energie pro všechny zákazníky;
- postupné odstraňování monopolů, zejména ve výrobě a distribuci elektrické energie;

• oblasti dopravy

- zajistit podmínky pro rozvoj multimodálních a logistických systémů dopravy, s důrazem na rozvoj dopravy šetrné k životnímu prostředí;
- rovný přístup a rovné konkurenční podmínky pro dopravce na dopravním trhu;
- podmínky pro dlouhodobě udržitelný vývoj v mezioborové dělbě přepravní práce.

Třetím strategickým cílem je vytvářet podmínky pro flexibilní ekonomiku založenou na znalostech a dovednostech a zvyšovat konkurenceschopnost průmyslu, zemědělství a služeb.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ, ZAMĚŘENÝCH NA VYBRANÉ PROBLÉMOVÉ OKRUHY:

• obecně zaměřené

- posilovat konkurenceschopnost průmyslu a zemědělství;
- podporovat využití možností „nové ekonomiky“;
- podporovat transfer znalostí a technologií, mimo jiné prostřednictvím investičních pobídek;
- podporovat maximální možné využití lidského kapitálu a inovační činnosti v ekonomických sektorech;
- podporovat rozvoj „inovační infrastruktury“ (vědeckotechnické parky, podnikatelské inkubátory, centra pro transfer technologií);
- podporovat aktivity s vysokou přidanou hodnotou a s vysokým zhodnocením energetických a materiálových vstupů;
- podporovat využití nejlepších dostupných a k životnímu prostředí šetrných technologií a technik v průmyslu, zemědělství a službách;
- podporovat rozvoj malého a středního podnikání v průmyslu a službách;

• z mezinárodního hlediska

- stimulovat příliv zahraničních investic;
- podporovat mezinárodní spolupráci ve vědě a technologiích – benchmarking, patenty a inovace;

• v oblasti energetiky

- podporovat efektivní využití energetických zdrojů v jejich „životním cyklu“ – od pořízení, dopravy, skladování, přeměn až po konečné užití energie;
- podporovat zvyšování energetické efektivity, využívání všech efektivních forem úspor energie a zvýšení podílu obnovitelných zdrojů v energetické bilanci;

• v oblasti dopravy

- zajistit podmínky pro efektivnost dopravy a bude podporovat vznik integrovaných dopravních systémů;

- **v oblasti zemědělství a potravinářského průmyslu**

- podporovat zvyšování konkurenceschopnosti vůči stávajícím i nově vstupujícím zemím EU a třetím zemím prostřednictvím zvyšování efektivnosti výroby, kvality, bezpečnosti a přidané hodnoty produkce a regionální pestrosti výrobků;

OCHRANA PŘÍRODY, ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, PŘÍRODNÍCH ZDROJŮ A KRAJINY, ENVIRONMENTÁLNÍ LIMITY

Prvním strategickým cílem je zajistit na území ČR co nejlepší kvalitu všech složek životního prostředí (včetně fungování jejich základních vazeb), dále ji postupně zvyšovat a vytvářet tak podmínky pro postupnou regeneraci krajiny, pro minimalizaci až eliminaci rizik pro lidské zdraví a pro postupnou regeneraci živé přírody. Zároveň v nejvyšší ekonomicky a sociálně přijatelné míře uchovat přírodní bohatství ČR (neobnovitelné zdroje, biologickou a krajinnou rozmanitost).

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI ZAJISTÍ VLÁDA, V ROZSAHU DANÉM JEJÍMI DISPONIBILNÍMI NÁSTROJI, SPLNĚNÍ NÁSLEDUJÍCÍCH DÍLČÍCH CÍLŮ, ZAMĚŘENÝCH NA JEDNOTLIVÉ SLOŽKY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V:

- **oblasti ochrany ovzduší**

- ve stanovených lhůtách (2005, 2010) dosáhnout a dále nepřekračovat imisní limity stanovené pro všechny kategorie látek znečišťujících ovzduší;
- ve stanovené lhůtě (2010) dosáhnout a dále nepřekračovat národní emisní stropy, stanovené pro látky znečišťující ovzduší;

- **oblasti ochrany vod**

- ve stanovených lhůtách (2005, 2010) dosáhnout a udržet dobrý chemický a ekologický stav povrchových vod a vodních ekosystémů a dobrý chemický a kvantitativní stav podzemních vod;
- podporovat rozvoj infrastruktury v oblasti dodávky kvalitní pitné vody a nakládání s městskými odpadními vodami;

- **oblasti ochrany půdy**

- zastavit nadměrný přísun živin a dalších znečišťujících látek do půdního horizontu a ve stanovených lhůtách dosáhnout limitních požadavků na obsah nežádoucích látek a dále je nepřekračovat, provést opatření k zabránění kontaminace půd ze starých ekologických zátěží;
- zajistit ochranu půdy před vodní a větrnou erozí a před zbytečnými zábory pro nezemědělské a nelesní účely;

- **oblasti ochrany lesů**

– průběžně zlepšovat druhovou skladbu i věkovou a prostorovou strukturu lesů s cílem blížít se postupně přírodě blízkému stavu, resp. stavu umožňujícímu lesním ekosystémům vykonávat všechny jejich přirozené ekologické funkce a podporovat mimoprodukční funkce lesa;

• **oblasti zemědělství**

- soustavně snižovat podíl orné půdy ve prospěch trvalých travních porostů;
- prosazovat extenzivní principy ekologického zemědělství;

• **oblasti nakládání s odpady**

– naplnit kvantifikované požadavky, zejména omezovat množství vznikajících odpadů, jejich nebezpečné vlastnosti a zajistit maximální materiálové a energetické využití odpadů;

• **oblasti péče o krajinu**

– postupně realizovat krajinotvorná opatření podporující žádoucí environmentální i estetické funkce krajiny a ekosystémů; důraz musí být kladen také na posilování retenční schopnosti krajiny;

• **oblasti rizikových faktorů**

– zvyšovat účinnost managementu chemických látek a přípravků (zejména předcházení haváriím), postupně eliminovat zvláště rizikové typy látek (perzistentní a bioakumulativní látky, endokrinní disruptory), vyžadovat jejich substituci dostupnými bezpečnějšími alternativami a zajistit bezpečný management geneticky modifikovaných organismů a produktů (GMO);

• **oblasti péče o urbanizovaná území**

– omezit zejména znečištění ovzduší a hlukovou zátěž i s akcentem na kvalitu vnitřního prostředí budov; k tomu by mělo přispět i usměrňování dopravy;

• **oblasti nakládání s přírodními zdroji**

– v mezích reálných technických a ekonomických možností, minimalizovat materiální a energetické nároky na výroby a služby, minimalizovat vstupy neobnovitelných zdrojů a maximálně využívat obnovitelných zdrojů;

• **oblasti ochrany biologické a krajinné rozmanitosti**

– v rámci územního plánování podporovat rozvoj přírodní a krajinné infrastruktury včetně posilování retenční schopnosti krajiny a prostřednictvím vhodných opatření aktivně chránit cenné části území;

– postupně odstraňovat „staré ekologické zátěže“ tak, aby byla minimalizována až eliminována z nich plynoucí rizika a využít rozvojový potenciál zdevastovaných či nevyužívaných zastavěných ploch (brownfields).

Druhým strategickým cílem je minimalizovat střety zájmů mezi hospodářskými aktivitami a ochranou životního prostředí a postupně dosáhnout oddělení ekonomického růstu od nárůstu negativních dopadů na ŽP (decoupling).

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI ZAJISTÍ VLÁDA, V ROZSAHU DANÉM JEJÍMI DISPONIBILNÍMI NÁSTROJI, SPLNĚNÍ NÁSLEDUJÍCÍCH DÍLČÍCH CÍLŮ, ZAMĚŘENÝCH NA VYBRANÉ PROBLÉMOVÉ OKRUHY V :

• **oblasti výroby a spotřeby energie**

– soustavně zvyšovat efektivnost a využívat efektivní formy úspor energie a zajišťovat vhodný poměr spotřeby primárních energetických zdrojů s důrazem na zdroje obnovitelné;

• **oblasti průmyslové výroby**

– soustavně snižovat spotřebu primárních surovin a nahrazovat ji spotřebou druhotných surovin separovaných odpadů;

– podporovat uzavřené výrobní a spotřební cykly, vývoj aplikací nízkoemisních, nízkoodpadových a energeticky nenáročných technologií (nejlepších dostupných technik) a veškeré ekonomické aktivity s nízkými materiálními vstupy a s vysokou přidanou hodnotou s cílem soustavně zvyšovat jejich podíl na ekonomické produkci;

– podporovat výrobu ekologicky šetrných výrobků a výrobků z obnovitelných surovin a materiálů ve využitelných odpadech;

• **oblasti výstavby dopravní infrastruktury**

– minimalizovat nutné zábery území a technickými opatřeními omezovat vliv liniových staveb na složky životního prostředí (již v přípravných stádiích);

• **oblasti strategického plánování**

– omezovat prostorovou a přepravní náročnost na úrovni státu, krajů a obcí;

• **oblasti územního plánování**

– při pořizování územních plánů, a to jak na úrovni krajů a obcí, tak při zpracování Politiky územního rozvoje ČR, dbát na přednostní využívání stávajících příp. opuštěných, již dříve využívaných ploch (brownfields) a vymezovat Územní systém ekologické stability;

• **obecně**

– podporovat postupný přechod od pojetí „dodávek komodit“ k pojetí „dodávek služeb“ (např. v energetice přechod od dodávek množství energie k dodávkám energetických služeb).

Třetím strategickým cílem je přispívat, přiměřeně možnostem a významu ČR, k řešení evropských a globálních environmentálních problémů (zejména ohrožení změn klimatu a ozónové vrstvy Země a úbytku biodiverzity).

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI ZAJISTÍ VLÁDA, V ROZSAHU DANÝCH JEJÍMI DISPONIBILNÍMI NÁSTROJI, SPLNĚNÍ NÁSLEDUJÍCÍCH DÍLČÍCH CÍLŮ, ZAMĚŘENÝCH NA JEDNOTLIVÉ PROBLÉMOVÉ OKRUHY V:

• **oblasti ochrany klimatu**

– soustavně omezovat (zejména úsporami energie, včetně spotřeby paliv v dopravě, a využitím obnovitelných zdrojů) emise skleníkových plynů, zejména oxidu uhličitého ze spalování fosilních paliv a metanu ze skládkování odpadu;

• **oblasti ochrany ozónové vrstvy Země**

– dále nevyrábět a omezovat využití látek, které ji poškozují, a zajistit účinná opatření pro snížení jejich úniků ze stávajících zařízení, která je ještě obsahují;

• **oblasti ochrany ovzduší, vod a půdy**

– omezovat zejména spotřebu a vypouštění perzistentních organických polutantů a těžkých kovů, bioakumulativních látek a endokrinních disruptorů do životního prostředí;

• **oblasti ochrany ekosystémů a stanovišť planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů**

– zastavit jejich plošnou a prostorovou redukci a zachovat všechny jejich přirozené funkce;

• **oblasti ochrany biologické rozmanitosti**

– soustavně zvyšovat biologickou rozmanitost na všech třech jejích úrovních (genové, druhové a ekosystémové);

POSÍLENÍ SOCIÁLNÍ SOUDRŽNOSTI A STABILITY

Prvním strategickým cílem je podpora rozvoje lidských zdrojů s cílem dosahovat maximální sociální soudržnosti.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ. K JEJICH NAPLNĚNÍ VLÁDA S VYUŽITÍM SVÝCH DISPONIBILNÍCH NÁSTROJŮ:

- i nadále zaručí minimální příjem pro udržení důstojného života a k ochraně před sociálním vyloučením;
- bude podporovat rodiny ohrožené chudobou;
- bude pomáhat rodinám lépe sloučit profesní a rodičovské povinnosti podporou flexibilních forem zaměstnání;
- zvýší ochranu rodiny (včetně dětí a starších osob) před sociálně patologickými jevy;
- bude podporovat prevenci kriminality dětí a mládeže;
- v rámci pomoci handicapovaným osobám bude pokračovat v jejich integraci do společnosti;

- bude pokračovat v podpoře obnovy venkova;
- odstraní ekonomické a právní překážky bránící fungujícímu trhu s byty a zavede – vytvoří speciální sektor sociálního bydlení ve spolupráci s obcemi;
- zavede opatření ke zvýšení odpovědnosti občanů za jejich zdraví;
- udrží přiměřený rozsah finančního podílení se pacientů na zdravotní péči;
- zajistí propojení zdravotní a sociální péče především na komunitní úrovni a to vytvořením tzv. integrované komunitní péče;
- vytvoří systémově nové řešení finanční pomoci (dávek sociální péče) v situaci hmotné nouze s cílem omezení dlouhodobé závislosti na sociálních dávkách a užšího propojení výplaty dávek s opatřeními na pomoc při získávání zaměstnání;
- zajistí přechod důchodového systému k finančně lépe udržitelnému systému při zachování průběžného systému, aby byla zajištěna dostatečná úroveň důchodů, zásluhovosti a solidarity;
- bude pokračovat v podpoře kultury.

Druhým strategickým cílem je trvale snižovat nezaměstnanost na míru odpovídající ekonomicko sociálnímu motivování lidí k zapojování do pracovních aktivit.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ. K JEJICH NAPLNĚNÍ VLÁDA PROSTŘEDNICTVÍM SVÝCH DISPONIBILNÍCH NÁSTROJŮ:

- zajistí vytvoření a rozvoj „začleňujícího“ trhu práce v souladu s hospodářskou politikou státu, podporu zaměstnanosti a zaměstnatelnosti;
- bude reagovat na pokračující strukturální změny;
- bude podporovat rozvíjení preventivních a poradenských aktivit;
- bude podporovat motivaci a aktivizaci nezaměstnaných a osob ohrožených nezaměstnaností k hledání a přijetí zaměstnání a k účasti na poradenských a rekvalifikačních programech;
- vytvoří předpoklady, aby se práce vyplatila oproti pasivnímu přijímání dávek sociální péče;
- bude podporovat zvyšování zaměstnatelnosti odpovídajícími rekvalifikačními aktivitami;
- bude zvyšovat zaměstnanost a zaměstnatelnost znevýhodněných skupin, jako jsou osoby se zdravotním postižením, osoby ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí, starší osoby, migranti apod.;
- zaměří aktivity úřadů práce na realizaci preventivních opatření a na zvýšení adresnosti v poskytování finančních podpor.

Třetím strategickým cílem je udržet stabilní stav počtu obyvatel ČR, dlouhodobě jej zvyšovat a zlepšovat jeho věkovou strukturu.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ. V JEJICH RÁMCI VLÁDA PROSTŘEDNICTVÍM SVÝCH DISPONIBILNÍCH NÁSTROJŮ ZAJISTÍ:

- formulování koncepce pronatalitní rodinné politiky s cílem dosáhnout zvýšení úhrnné

plodnosti;

- ochranu rodiny před tlaky vyplývajícími z forem soudobé civilizace, zejména tlaky vyvolávané participací členů rodiny v ekonomických aktivitách;
- trvalost zvláštní ochrany matkám v přiměřeném období před a po narození dítěte;
- finančně dostupné bydlení pro mladé rodiny;
- formulování koncepce dlouhodobé migrační politiky, která vezme v úvahu hlediska věková, kvalifikační, kulturní apod., a zahrne i podporu integrace cizinců vytvářením odpovídajících životních podmínek pro ně;
- stimulace tvorby nových pracovních míst pro mladé lidi.

VÝZKUM A VÝVOJ, VZDĚLÁVÁNÍ

Strategickým cílem v oblasti výzkumu a vývoje a vzdělávání je dosažení vysoké úrovně vzdělanosti ve společnosti a tím i zajištění konkurenceschopnosti české společnosti, rozvíjení etických hodnot v souladu s evropskými kulturními tradicemi.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ. K JEJICH NAPLNĚNÍ VLÁDA S VYUŽITÍM SVÝCH DISPONIBILNÍCH NÁSTROJŮ:

- bude modernizovat obsah vzdělávání vzhledem k potřebám všeobecného rozvoje osobnosti (se zvláštním důrazem na funkční gramotnost) a trhu práce;
- bude aplikovat moderní evropské trendy v celoživotním učení;
- bude koordinovat strukturu vzdělávací nabídky odborného vzdělávání s přihlédnutím k potřebám regionů a odborného zajištění přípravy učitelů;
- rozvíjet odborné vzdělávání žáků ve spolupráci s hlavními zaměstnavateli, se zaměřením na střední a malé podnikatele.

VLÁDA BUDE DÁLE V ROZSAHU SVÝCH MOŽNOSTÍ PODPOROVAT:

- rozvoj vzdělávání dospělých zavedením modulového systému vzdělávání ve školách, s využitím veřejných knihoven, včetně vzdělávání ke kultuře;
- soustavné zvyšování profesionální úrovně pedagogických pracovníků všech úrovní vzdělávání;
- zlepšení postavení učitelů ve společnosti a tím také zvrácení dosavadního nepříznivého vývoje vedoucího k odchodu mladých učitelů a k neustálému zvyšování věkového průměru zaměstnanců ve školství;
- soustavné zvyšování vybavenosti vysokých škol a vědeckých pracovišť;
- dokončení kurikulární reformy, která umožňuje reagovat na trendy ve vývoji společnosti a ekonomiky a na nový koncept celoživotního učení;
- koncepční přístup k rozvoji výzkumu a vývoje, zejména z hlediska stanovení priorit, aby reagovaly na měnící se potřeby společnosti a byly konkurenceschopné v mezinárodním měřítku;
- spolupráci mezi státním a podnikatelským výzkumem;

- finanční zajištění výzkumu a vývoje jak z veřejných, tak neveřejných zdrojů;
- využívání strukturálních fondů EU a vymezení jejich použití pro potřeby vzdělávání na všech úrovních, výzkumu a vývoje;
- periodické vyhodnocování potřeb uživatelů výsledků výzkumu a vývoje, potřeb a možností orientovaného výzkumu pomocí tématických programů i potřeb a možností výzkumu a vývoje jako celku;
- odpovídající finanční ohodnocení zejména mladých odborníků a tím bránit odlivu odborníků a talentovaných mladých expertů do zahraničí;
- rozvoj informační společnosti, a to včetně rozvoje informačních služeb veřejných knihoven.

EVROPSKÝ A MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Prvním strategickým cílem v mezinárodním kontextu je obhajoba a prosazování principů udržitelného rozvoje v rámci nejširších mezinárodních vztahů, v mezinárodních celosvětových a regionálních organizacích i v rámci bilaterálních vztahů. To zahrnuje spolupráci a vyvíjení iniciativy na všech mezinárodních úrovních a zejména úsilí o překonávání etnických, ekonomických, ekologických a sociálních konfliktů mezi různými kulturními společenstvími.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ. K JEJICH NAPLNĚNÍ VLÁDA S VYUŽITÍM SVÝCH DISPONIBILNÍCH NÁSTROJŮ:

- bude přispívat k upevňování mírové, stabilní, prosperující a sjednocující se Evropy a celého mezinárodního společenství;
- bude usilovat o vytváření mezinárodního prostředí zaměřeného na rozvoj politické, hospodářské, kulturní a environmentální spolupráce, v němž jsou společně identifikovány a zvládnuty hrozby a rizika, a to přednostně politickými a mírovými prostředky;
- bude přiměřeně přispívat a zvyšovat kvalitu (směrem k mezinárodní kompatibilitě) rozvojové a humanitární zahraniční pomoci, aby přispěla ke splnění Miléniových rozvojových cílů, Implementačního plánu Světového summitu o udržitelném rozvoji a partnerských iniciativ přijatých na něm;
- bude pokračovat v integraci do NATO ve vojenské oblasti a podporovat posilování transatlantické vazby jako páteře evropského bezpečnostního systému;
- bude pokračovat ve spolupráci v rámci států Visegrádské skupiny a dalších evropských a světových společenství (např. v rámci agentur OSN).

Druhým strategickým cílem je být aktivním členem EU a přispívat k tomu, aby EU byla společenstvím funkčním a prosperujícím s tím, že prosperita EU přinese i českým občanům zvýšení životní úrovně, zlepšení kvality života a bezpečnosti a svobody.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ. K JEJICH NAPLNĚNÍ BUDE VLÁDA S VYUŽITÍM SVÝCH DISPONIBILNÍCH NÁSTROJŮ:

- usilovat o dlouhodobě udržitelný, sociálně i environmentálně kvalitní, hospodářský růst EU;
- usilovat o co nejrychlejší přiblížení se ČR nejvyspělejším členským státům EU;
- osvojovat si důkladně procesy a principy fungování EU a účinně jich využívat;
- aktivně se podílet na posilování demokratického uspořádání EU;
- usilovat o nové pojetí budoucí politiky soudržnosti, které by mělo v maximální možné míře napomoci dosažení vysokého stupně konkurenceschopnosti celého území EU, a to i z globálního hlediska,
- aktivně přispívat k naplňování cílů a úkolů vyplývajících z Lisabonské strategie EU a ze Strategie udržitelného rozvoje EU;
- podporovat kroky směřující k posílení svobody a bezpečnosti v EU, prosazovat, aby bezpečnostní opatření nepřiměřeně nezasahovala do základních práv a svobod občanů EU;
- v rozšířené EU se podílet na formulaci hodnot společných pro státy EU, prosazovat zachování a další podporu rozmanitosti evropského dědictví jako zdroje duchovní svébytnosti a budoucího rozvoje.

SPRÁVA VĚCÍ VEŘEJNÝCH

Prvním strategickým cílem je postupné přizpůsobování ústavního systému potřebám společnosti přechodu na trajektorii udržitelného rozvoje.

Druhým strategickým cílem je zajistit takové postavení regionů/obcí, které odpovídá jejich perspektivní funkci při zajišťování rovnováhy mezi pilíři udržitelného rozvoje.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ. K JEJICH NAPLNĚNÍ VLÁDA S VYUŽITÍM SVÝCH DISPONIBILNÍCH NÁSTROJŮ:

- podpoří vytváření takových podmínek, včetně nástrojů daňových a fiskálních, které regiony povedou k optimalizaci využívání vlastních zdrojů;
- podpoří rozvoj ekologického zemědělství, zejména na orné půdě, a využívání místních zdrojů druhotných surovin a přednostní využívání obnovitelných zdrojů energie s co nejvyšším uplatněním potenciálu regionů;
- podpoří zapojení českých regionů do evropských struktur;
- podpoří zmiřňování regionálních disparit, zejména rozvojem místních ekonomik obcí, měst i mikroregionů a malých podniků, a vytváření podmínek pro jejich zmiřňování a tím i pro jejich vyvážený rozvoj a aktivaci vnitřních zdrojů regionů;
- zaměří zlepšování dopravní obslužnosti a dopravních sítí na zajištění snadného přístupu k zaměstnání, vzdělání, k sociálním potřebám a k trhům pro investory, aniž by docházelo ke snižování kvality životního prostředí;

- podpoří rozvoj a dostupnost veřejných služeb kultury, péči o hmotné i nehmotné kulturní dědictví;
- podpoří co nejširší zapojení občanů a občanských iniciativ do kulturních a uměleckých aktivit, neprofesionální umělecké aktivity a péči regionů o tradiční lidovou kulturu a současně s tím podpoří kulturní různorodost v rámci regionů;
- podpoří zavádění místních Agend 21 včetně jejich ekonomického zajištění;
- vytvoří podmínky pro začlenění principů udržitelného rozvoje do rozvojových dokumentů regionů.

Třetím strategickým cílem je posilování podmínek pro účast veřejnosti na rozhodování ve věcech týkajících se udržitelného rozvoje a vytváření co nejširšího konsensu při přechodu k udržitelnému rozvoji.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ. K JEJICH NAPLNĚNÍ VLÁDA S VYUŽITÍM SVÝCH DISPONIBILNÍCH NÁSTROJŮ:

- umožní účast občanů a občanských sdružení na přípravě právních předpisů a na přípravě, přijímání a kontrole rozhodnutí týkajících se všech tří pilířů Strategie na všech úrovních rozhodování;
- posílí financování neziskových nestátních organizací, například zvýhodněním odpisů částek poskytovaných těmto organizacím podnikatelskými subjekty;
- rozšíří kritéria Úmluvy EHK OSN o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí na všechny oblasti týkající se udržitelného rozvoje;
- vytvoří podmínky pro posílení zájmu mladých lidí o veřejný život;
- zajistí včasné a úplné informování veřejnosti o využívání prostředků z fondů EU, aby se občané i nestátní neziskové organizace (NGO) mohly podílet na jejich využívání a na rozhodování o jejich využití.

Čtvrtým strategickým cílem je vytvářet a rozvíjet instituce a formy práce veřejné správy v souladu s požadavky udržitelného rozvoje.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ. K JEJICH NAPLNĚNÍ VLÁDA S VYUŽITÍM SVÝCH DISPONIBILNÍCH NÁSTROJŮ:

- dokončí fiskální decentralizaci ve vazbě na nové uspořádání územní veřejné správy;
- zajistí přechod těžiště státní správy od přímého poskytování služeb ke koncepční, koordinační, metodické a regulační činnosti;
- zajistí, aby obsah a organizace veřejné správy byla v souladu s požadavky na její fungování v EU (např. požadavek služby veřejnosti, skládání účtů veřejnosti);
- bude usilovat o překonání současného neuspokojivého stavu v prosazování práva;
- bude překonávat vliv parciálních (resortních) pohledů na úkoly správy a podceňování „na-

dresortní“ koordinace;

- posílí postavení Rady vlády pro UR jako orgánu koordinujícího součinnost při uskutečňování cílů Strategie;
- posílí postavení krajů v rozpočtové soustavě státu a posílí samostatnost obcí;
- zajistí kvalitní právní úpravu a důslednou kontrolu dodržování podmínek veřejných soutěží zejména jejich včasným a co nejširším zveřejňováním.

Pátým strategickým cílem je, aby opatření přijímaná při zajišťování vnější a vnitřní bezpečnosti odrážela požadavky ochrany před mezinárodními konflikty a na ochranu před měnícími se formami kriminality, včetně mezinárodního zločinu, zejména terorismu.

K TOMUTO STRATEGICKÉMU CÍLI SE VZTAHUJE SKUPINA DÍLČÍCH CÍLŮ. K JEJICH NAPLNĚNÍ VLÁDA S VYUŽITÍM SVÝCH DISPONIBILNÍCH NÁSTROJŮ:

- zajistí, aby bezpečnostní orgány sledovaly priority vyplývající z proměn kriminální činnosti, zejména také z aktivit mezinárodního zločinu a terorismu;
- provede reformu ozbrojených sil, která zajistí plnění závazků státu, pokud jde o národní a alianční úkoly a o eliminaci bezpečnostních rizik;
- zajistí co nejširší zapojení českého obranného průmyslu k dosažení určité míry vojenské soběstačnosti jako předpokladu pro udržení nutných výrobních kapacit;
- přizpůsobí pravomoci bezpečnostních služeb změnám vývoje kriminality;
- vytvoří právní, ekonomické a organizační předpoklady pro předcházení korupce ve veřejné správě;
- zajistí na celostátní i regionální úrovni důsledné prosazování práva;
- prosadí účinná právní, správní, finanční a institucionální opatření zaměřená na prevenci a potlačování organizovaného zločinu;
- podpoří akceschopnost Integrovaného záchranného systému a zajistí odborné zázemí pro krizové plánování, koordinaci a sjednocení postupů subjektů veřejné správy, právnických a podnikajících fyzických osob při jejich přípravě na krizové stavy a zajistí provázanost krizových plánů s plány rozvoje regionů;
- vytvoří předpoklady pro systém vnitřně koordinovaného havarijního plánování (koordinace mezi celostátním a regionálními havarijními plány);
- zajistí funkční systém civilní ochrany zahrnující i činnost základních složek při provádění záchranných a likvidačních prací v případě vzniku mimořádných událostí.

11.5.10. Financování implementace

Samotné přijetí Strategie nebude představovat zvýšení finančních požadavků na státní rozpočet. Strategie si klade za cíl být širokým konsensuálním rámcem pro zpracování dalších

materiálů koncepčního charakteru (sektorových politik či akčních programů) a měla by být východiskem pro strategické rozhodování v rámci jednotlivých resortů i pro meziresortní spolupráci a spolupráci se zájmovými skupinami, a proto lze konstatovat, že uvedené dopady budou vyvolány teprve realizací jednotlivých sektorových strategií, politik či jiných programových nástrojů.

Vláda bude v rámci disponibilních zdrojů podporovat v sektorových politikách části podporující rovnovážné vztahy mezi pilíři udržitelnosti. Účast veřejných zdrojů na realizaci příslušných kroků bude řízena v rámci fiskálního cílení vývoje veřejných rozpočtů schváleného vládou.

V oblasti financování výdajů na UR bude posíleno strategické řízení a důsledně uplatňován princip programování. Pro úspěch a dosažení účinnosti a smysluplnosti zavedení střednědobých výdajových rámců je především nezbytná politická shoda a odhodlání dodržovat je. Jedním ze základních principů bude respektování schválených střednědobých rámců při předkládání návrhů zákonů, eventuálně nových výdajových programů.

11.5.11. Monitoring a aktualizace

Vláda bude průběžně sledovat postup naplňování cílů Strategie udržitelného rozvoje ČR prostřednictvím indikátorů sestavovaných na základě oficiálních dat a ověřených metodik. Dílčí cíle Strategie budou hodnoceny prostřednictvím indikátorů uvedených v textu Strategie u jednotlivých strategických cílů. Pro komunikaci veřejné správy s veřejností a politiky na všech úrovních bude sloužit výběr indikátorů viz kapitola 11.5.12.

Vybrané indikátory jsou v dalším textu uspořádány analogicky dle pilířů jako Strategie. Rozdělení indikátorů podle jednotlivých pilířů má pouze orientační charakter, protože většina z nich zároveň zachycuje vazby mezi jednotlivými pilíři.

Strategie udržitelného rozvoje ČR pravidelně aktualizována. Zároveň budou zrevidovány i jednotlivé indikátory, přičemž je třeba mít na mysli zachování konzistence časových řad. Návrh aktualizace Strategie udržitelného rozvoje ČR bude předložen do konce roku 2007. Návrh materiálů pro jednání vlády připraví Rada vlády pro UR v součinnosti s dotčenými resorty a po konzultaci s veřejností.

11.5.12. Indikátory udržitelného rozvoje

EKONOMICKÝ PILÍŘ

Název a označení indikátoru: **HDP na osobu (I/1)**

Stručná definice a jednotka: Podíl HDP v běžných cenách za rok nebo ve stálých cenách ku

počtu obyvatel (Kč, USD v paritě kupní síly)

HDP vyjadřuje monetární hodnotu tržních i netržních činností v daném roce a bývá často považován za ukazatel materiální životní úrovně obyvatel. Roste-li HDP, je zpravidla dostupných více prostředků na ochranu životního prostředí, snižování nezaměstnanosti, potírání kriminality apod. Na druhou stranu vyšší hospodářský výkon ekonomiky je spojen s vyšší spotřebou nerostných surovin a vyšší celkovou zátěží prostředí, co se týče vypouštění emisí, produkce odpadů apod.

Název a označení indikátoru: **Celkový objem čistých investic (I/2)**

Stručná definice a jednotka: Podíl celkových čistých investic ku hrubým investicím (%)

Hrubé investice zahrnují veškeré investice, tj. investice do nových strojů a zařízení a investice na údržbu stávajících výrobních kapacit. Čisté investice zahrnují hrubé investice umenšené o znehodnocení kapitálu. Chceme-li zkvalitňovat a rozšiřovat výrobní prostředky, je nutné, aby podíl čistých investic ku hrubým investicím dosahoval co nejpříznivějších hodnot nebo hodnot blízkých jedné.

Název a označení indikátoru: **Saldo příjmů a výdajů veřejných rozpočtů (I/3)**

Stručná definice a jednotka: Rozdíl příjmů a výdajů veřejných rozpočtů ku HDP (%)

Saldo příjmů a výdajů veřejných rozpočtů ku HDP vyjadřuje bilanci veřejných rozpočtů ve vztahu k hrubému domácímu produktu. Z dlouhodobého hlediska nesmí výdaje veřejného sektoru výrazně převýšit příjmy – není-li tomu tak, je to známkou neudržitelnosti veřejné finanční politiky a dochází k zadlužování. Z krátkodobého hlediska, zejména v období recese, však toto pravidlo nemusí být vždy splněno.

Název a označení indikátoru: **Saldo zahraničního obchodu (I/4)**

Stručná definice a jednotka: Rozdíl mezi celkovou hodnotou vyvezených a dovezených služeb a zboží ku HDP

Souběžně je možné sledovat rozdíl mezi fyzickým množstvím dovezeného a vyvezeného zboží (Kč, USD v paritě kupní síly, t). Indikátor podává informaci o propojení domácí ekonomiky a ekonomik zahraničních. Složky indikátoru (dovoz, vývoz) odrážejí změny v chování domácích obchodních společností, změny v měnových kurzech, mezinárodní konkurenceschopnost apod. Saldo zahraničního obchodu vyjádřené v monetárních jednotkách by nemělo dlouhodobě dosahovat záporných hodnot, protože takto vzniklý dluh bývá umořen na úkor devizových rezerv státu. Záporné saldo zahraničního obchodu ve fyzických jednotkách vypovídá o materiálové závislosti ekonomiky na cizích ekonomikách.

Název a označení indikátoru: **Produktivita práce na zaměstnaného (I/5)**

Stručná definice a jednotka: Podíl HDP ku počtu pracovníků v běžných cenách za rok nebo ve stálých cenách za delší časové období (Kč, USD v paritě kupní síly na zaměstnaného)

Podstatou ukazatele produktivity je měření výkonnosti některého z výrobních faktorů. Obecně je produktivita kalkulována jako podíl množství výstupu a množství vstupu. Růst produktivity se přímo odráží ve zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky a nepřímo na růstu životní úrovně. Z důvodu uplatnění se na zahraničních trzích je v současné globální ekonomice třeba produktivitu práce zvyšovat.

Název a označení indikátoru: **Materiálová náročnost HDP (I/6)**

Stručná definice a jednotka: Domácí materiálová spotřeba⁵ ku HDP v běžných cenách za rok nebo ve stálých cenách za delší časové období (kg na 1000 Kč HDP, na 1000 USD HDP v paritě kupní síly)

Bude-li snižována spotřeba materiálů, bude se snižovat i zátěž životního prostředí (s čerpáním surovin z životního prostředí a jejich zpracováním je spojena řada environmentálních problémů). Za klíčové je v tomto směru považováno zavádění moderních šetrnějších technologií, které jsou méně náročné na vstupy surovin a produkují méně odpadů. Spolu s tímto indikátorem je žádoucí sledovat také celkovou spotřebu materiálů.

Název a označení indikátoru: **Energetická náročnost HDP (I/7)**

Stručná definice a jednotka: Celková spotřeba energie ku HDP v běžných cenách za rok nebo ve stálých cenách za delší časové období (to je na 1000 Kč HDP, na 1000 USD HDP v paritě kupní síly)

Na základě intenzity spotřeby energie je možné posoudit, zda se zvyšuje energetická efektivita hospodářství a na jednotku produkce se spotřebovává méně energie. Spotřeba energie je chápána jako indikátor zátěže životního prostředí a obdobně jako v případě materiálů je v tomto směru za klíčové považováno zavádění moderních energeticky méně náročných technologií.

ENVIRONMENTÁLNÍ PILÍŘ

Název a označení indikátoru: **Měrné emise skleníkových plynů (I/8)**

Stručná definice a jednotka: Antropogenní emise CO₂, SO₂, CH₄, N₂O, HFCs, PFCs a SF₆ ku HDP v běžných cenách za rok nebo ve stálých cenách za delší časové období (kg (CO₂) equiv na obyvatele, na 1000 Kč HDP, na 1000 USD HDP v paritě kupní síly)

Emise skleníkových plynů jsou sledovány pro jejich potenciál přispívat ke globální změně klimatu. Mnoho odborníků soudí, že globální změna klimatu představuje nejzávažnější environmentální, ve svých důsledcích však také ekonomický a sociální problém, který je nutné bezodkladně řešit. Hodnoty emisí jsou vztaženy na obyvatele a HDP.

Název a označení indikátoru: **Podíl materiálově využitých komunálních odpadů (I/9)**

Stručná definice a jednotka: Objem komunálního odpadu, který je znovu materiálově využit v poměru k celkovému množství komunálního odpadu (%)

Využití komunálních odpadů je jednou z podmínek udržitelnosti odpadového hospodářství:

čím je vyšší míra materiálového využití komunálních odpadů, tím jsou nižší nároky na celkovou spotřebu materiálů, snižují se náklady na skladování, spalování a další zneškodňování odpadů a klesají celkové provozní náklady na odpadové hospodářství.

Název a označení indikátoru: Spotřeba primárních energetických zdrojů na obyvatele (I/10)

Stručná definice a jednotka: Množství energie podle kategorie paliv (kapalná, tuhá a plynná paliva) spotřebované na obyvatele v daném roce (za rok)

Indikátor ilustruje celkový tlak na energetické zdroje, jejichž dostupnost je klíčovým faktorem pro ekonomický a sociální rozvoj společnosti. V současné době jsou ve vysoké míře využívány zejména fosilní zdroje, jejichž spalování představuje největší zdroj emisí skleníkových plynů a dalších látek znečišťujících ovzduší. Z hlediska udržitelného rozvoje je důležitá diverzita využívaných energetických zdrojů a zaměření na zdroje obnovitelné.

Název a označení indikátoru: Podíl spotřeby obnovitelných zdrojů energie (I/11)

Stručná definice a jednotka: Spotřeba obnovitelných zdrojů energie ku celkové spotřebě primárních energetických zdrojů a ku celkové spotřebě elektrické energie (%)

Mezi obnovitelné zdroje energie patří energie větru, vody, geotermální energie, energie vyrobená z biomasy a sluneční energie. Závislost na neobnovitelných zdrojích energie je z dlouhodobého hlediska neudržitelná, zejména z důvodu poškozování životního prostředí v důsledku jejich využívání (emise skleníkových plynů ze spalování fosilních paliv). Také jejich množství je limitované, zdá se ovšem, že v tomto směru není situace příliš kritická. Obnovitelné zdroje mohou na druhou stranu poskytovat energii nepřetržitě a s jejich využíváním je spojena mnohem menší environmentální zátěž.

Název a označení indikátoru: Přepravní výkony v nákladní dopravě (I/12)

Stručná definice a jednotka: Přepravní výkony silniční, železniční, letecké a vodní nákladní dopravy (t.km)

S vývojem ekonomiky dochází ke zvyšování požadavků na přepravu nákladů. Stejně jako se zvyšuje objem nákladní přepravy, vyvíjí se v průběhu času i její struktura, na které je závislá míra negativního působení nákladní dopravy na životní prostředí. Vodní doprava je z hlediska produkce emisí a energetické náročnosti k životnímu prostředí šetrnější než vlaková doprava, která je ovšem šetrnější než doprava silniční a letecká. Silniční nákladní doprava navíc výrazně přispívá k dopravním zácpám a nese zvýšené riziko dopravních havárií s ekologickými škodami.

Název a označení indikátoru: Spotřeba průmyslových hnojiv (I/13)

Stručná definice a jednotka: Spotřeba průmyslových hnojiv na jednotku zemědělské půdy (kg čistých živin v hnojivech na ha)

Půda vzniká zvětráváním hornin a činností živých organismů. Tento proces je tak pomalý, že půdu můžeme považovat za neobnovitelný zdroj. Zemědělství má na půdy mnohdy velmi nega-

tivní vliv. Jeden z faktorů, který snižuje kvalitu půd, je nadměrné užívání minerálních hnojiv, spojené zejména s okyselením půd, půdní erozí a následně s celkovým snížením úrodnosti. Užívání minerálních hnojiv se také ve vysoké míře podílí na eutrofizaci vod a kontaminaci pitné vody.

Název a označení indikátoru: **Vývoj populací vybraných druhů ptáků (I/14)**

Stručná definice a jednotka: Agregovaný indikátor, který sleduje vývoj populací vybraných lesních druhů ptáků a druhů typických pro zemědělskou krajinu (index, 1990=100)

Běžné druhy ptáků typické pro obvyklou zemědělskou a lesní krajinu jsou dobře vypovídající, populární a přitom poměrně snadno měřitelný indikátor, který vypovídá o stavu biologické diverzity v nejčastějších českých biotopech. Biodiverzita sama o sobě představuje klíčový prvek ekologického stavu krajiny i kvality života lidí, kteří ji obývají nebo navštěvují. Populace ptáků i jiných skupin organismů jsou ovlivněny především způsobem hospodaření, v menší míře potom znečištěním, změnami klimatu a dalšími faktory.

SOCIÁLNÍ PILÍŘ

Název a označení indikátoru: **Obecná míra registrované nezaměstnanosti (I/15)**

Stručná definice a jednotka: Poměr počtu nezaměstnaných /celkem, muži, ženy, mladší pracovníci/ ku celkové pracovní síle (%)

Nezaměstnanost představuje jednu z hlavních příčin chudoby a zátěž pro sociální systém státu (vyplácení dávek v nezaměstnanosti). Kromě celkové míry nezaměstnanosti je vhodné sledovat také nezaměstnanost mužů, žen a mladých ve věkové skupině 15–24 let (v současné době mají mladí lidé, kteří vycházejí ze školy, s hledáním pracovních míst často problémy, což se projevuje zvýšením nezaměstnanosti zejména v této věkové skupině).

Název a označení indikátoru: **Míra zaměstnanosti starších pracovníků (I/16)**

Stručná definice a jednotka: Poměr počtu zaměstnaných starších pracovníků nad 55 let ku celkové pracovní síle v této věkové skupině (%)

Díky efektivnějšímu a pokročilejšímu zdravotnictví se lidé ve vyspělých zemích dožívají stále vyššího věku, což při nepříznivé demografické situaci a současném důchodovém systému představuje značnou zátěž pro státní rozpočty. Jednou z odpovědí na tuto situaci je prodloužení věku odchodu do důchodu. Navržený indikátor představuje klíčový ukazatel, zda-li je politika zvyšování věku odchodu do důchodu skutečně efektivní.

Název a označení indikátoru: **Očekávaná délka života při narození a ve věku 65 let (I/17)**

Stručná definice a jednotka: Průměrný počet let, které může novorozenec a občan starý 65 let prožít za předpokladu, že se udrží úmrtnostní poměry daného období (počet let)

Indikátor je dobrým ukazatelem zdravotního stavu obyvatelstva, protože zahrnuje množství negativních i pozitivních vlivů, které lidské zdraví ovlivňují. Úmrtnost spolu s porodností a migrací v zásadní míře určují velikost lidské populace v daném území, její složení podle pohlaví

a věku a její potenciál pro další růst. Bezprecedentní prodlužování průměrné délky lidského života v rozvinutých zemích je zapříčiněno zejména zlepšováním zdravotní péče.

Název a označení indikátoru: Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech (I/18)

Stručná definice a jednotka: Procento populace žijící pod hranicí chudoby /celkem, muži, ženy/. Hranicí chudoby je nejčastěji myšleno 50 % mediánu příjmů

Z hlediska směřování k udržitelnému rozvoji představuje chudoba závažný problém. Při hodnocení chudoby je nutný jistý integrující pohled, který bere v potaz jak materiální životní úroveň, tak sociálně-kulturní zázemí, geografické podmínky či stav životního prostředí. Z toho důvodu bývá chudoba posuzována v návaznosti na průměrné příjmy, i když i v případě stejně bohatých států se může definice chudoby lišit. Název a označení indikátoru: Dostupnost veřejných služeb kultury (I/19) Stručná definice a jednotka: Procento výdajů na kulturu z celkových výdajů veřejných rozpočtů.

Procento výdajů vykázaných jako výdaje na kulturu (dle platné rozpočtové skladby) z celkových výdajů veřejných rozpočtů je významnou informací, která umožňuje posoudit, do jaké míry věnuje veřejná správa pozornost vytváření podmínek pro dostupnost veřejných služeb kultury, péči o hmotné i nehmotné kulturní dědictví a vytváření podmínek pro tvorbu nových kulturních hodnot. Kultura je nedílnou součástí podmínek sociální stability, tvoří zásadní součást cestovního ruchu, sociální funkce kultury napomáhá revitalizaci venkovských sídel.

VÝZKUM A VÝVOJ, VZDĚLÁVÁNÍ

Název a označení indikátoru: Nejvyšší dosažené vzdělání (I/20)

Stručná definice a jednotka: Procento populace s nejvyšším dosaženým základním, středním, vysokoškolským vzděláním (možná jiná klasifikace) (%)

Indikátor poskytuje měřítko kvality lidského kapitálu dospělé populace v produktivním věku.

Údaje o úrovni dosaženého vzdělání je vhodné prezentovat podle věkových skupin (nejčastěji 25–34, 35–44, 45–54, 55–64 a nad 64 let). Při přechodu k udržitelnému rozvoji by mělo vzdělávání hrát klíčovou úlohu. Lidé s vyšším vzděláním se lépe uplatňují na trhu práce, více se zapojují do všech institucí občanské společnosti a pružněji reagují na výzvy současného světa související s globalizací a využíváním moderních informačních technologií.

Název a označení indikátoru: Přístup k internetu (I/21)

Stručná definice a jednotka: Počet uživatelů internetu na 1000 obyvatel, kteří mají doma a/ nebo v práci přístup k internetu (počet na 1000 obyvatel). Počet veřejných knihoven poskytujících přístup na internet.

Relevantní a včas poskytnuté informace jsou nutnou podmínkou pro vykonávání většiny lidských aktivit. Internet může sloužit k rychlému získávání a výměně nejrůznějších informací, pomáhá při hledání zaměstnání, hraje stále významnější úlohu při vzdělávání, vzájemné komunikaci, zábavě

apod. Tím umožňuje mj. pochopit globální provázanost dnešního světa. Síť veřejných knihoven je dostupná i v malých sídlech; přístup na internet mají poskytovat jako jednu ze základních služeb dle zákona č. 257/2001 Sb., o veřejných knihovnických a informačních službách.

EVROPSKÝ A MEZINÁRODNÍ KONTEXT

Název a označení indikátoru: **Celková zahraniční rozvojová spolupráce (I/22)**

Stručná definice a jednotka: Celková poskytnutá rozvojová pomoc vztážená k HNP ČR (%)
Chudoba 0150 zapříčiněná nejrůznějšími sociálními a ekonomickými faktory – zůstává problémem zejména obyvatel v rozvojových zemích. Většina vyspělých států cítí s těmito zeměmi solidaritu. Podle EU je nutné zaměřit se při poskytování rozvojové pomoci na tyto oblasti: obchod a ekonomický rozvoj, regionální politiku, podporu makroekonomické politiky, podporu spravedlivého přístupu obyvatel k sociálním službám, zásobování potravinami a rozvoj demokratického institucionálního zázemí států.

SPRÁVA VĚCÍ VEŘEJNÝCH

Název a označení indikátoru: **Výkonnost soudů (I/23)**

Stručná definice a jednotka: Podíl soudních případů trvajících déle než 1 rok/3 roky (%)
Jednou z podmínek fungující státní správy je fungující soudnictví. V České republice se soudnictví potýká s řadou problémů souvisejících mimo jiné s nárůstem kriminality v průběhu 90. let. V důsledku tohoto nárůstu a nedostatečné efektivity soudní praxe jsou naše soudy zahlceny a doba soudních řízení se neúměrně protahuje, za což už byla Česká republika několikrát kritizována i na mezinárodní scéně. Navržený indikátor slouží k posouzení, zda-li dochází k zlepšování efektivity soudní praxe či nikoliv.

Název a označení indikátoru: **Index vnímání korupce (I/24)**

Stručná definice a jednotka: Bezrozměrná stupnice 0–10 (0 = vysoká míra korupce, 10 = země bez korupce)

Index vnímání korupce (Corruption Perception Index; CPI), vydávaný mezinárodní neziskovou organizací Transparency International, hodnotí země podle míry, v jaké je v nich pociťována existence korupce v řadách veřejných činitelů a politiků. Právě korupce mezi veřejnými činiteli představuje hlavní problém, protože může vést k ovlivňování legislativních procesů organizovaným zločinem a k působení zločinných struktur v hospodářské oblasti. V obecné rovině korupce podkopává fungování společného trhu EU a kvalitu demokratických institucí, proto je snahou její míru co nejvíce snižovat.

12. DALŠÍ DOKUMENTY TÝKAJÍCÍ SE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

12.1. Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2002–2007

12.1.1. Cíle státní politiky

Formulace cílů Koncepce státní politiky cestovního ruchu na období 2002–2007 vychází z aktualizace cílů Koncepce státní politiky cestovního ruchu (usnesení vlády č. 717 ze 14. července 1999), z cílů Strategie regionálního rozvoje (usnesení vlády č. 713 ze 14. července 1999), z priorit vytyčených Sektorovým operačním programem (viz. příloha č. 3), jako to součástí Národního rozvojového plánu (usnesení vlády č. 842 z 29. srpna 2001), a z navazujících vládních a mezinárodních dokumentů v oblasti ochrany životního prostředí při rozvoji udržitelného cestovního ruchu.

CÍLE KONCEPCE STÁTNÍ POLITIKY JSOU:

- zvyšování devizových příjmů z cestovního ruchu;
- zvyšování příjmů státního a místních rozpočtů;
- stabilizace, resp. získání nových pracovních příležitostí v regionech;
- podpora aktivit cestovního ruchu v regionech, se zřetelem na rozvoj malého a středního podnikání, zejména ve strukturálně postižených a hospodářsky slabých regionech;
- zkvalitnění a rozvoj infrastruktury pro ekologicky šetrné formy cestovního ruchu;
- vytvoření legislativního rámce pro podporu rozvoje cestovního ruchu z hlediska kompetencí orgánů státní správy a samosprávy;
- participace na tvorbě legislativního rámce a vynuocovacího práva systému ochrany spotřebitele;
- zdokonalení systému odborného (středního a vysokého) školství v oblasti cestovního ruchu;
- vytvoření systému celoživotního vzdělávání dospělých v oblasti cestovního ruchu;
- efektivní využití a ochrana kulturně historického potenciálu (včetně technických památek) pro cestovní ruch;
- zajištění účinnějšího marketingu cestovního ruchu na různých stupních řízení veřejné správy;
- zabezpečení aproximace práva EU v oblasti cestovního ruchu do právního systému ČR;
- vytvoření systému pro přijímání finanční podpory EU (strukturální fondy) v oblasti cestovního ruchu;
- přispívání k uchování a zvyšování kvality životního prostředí a udržitelného rozvoje.

12.1.2. Opatření k realizaci cílů státní politiky

- dále rozpracovávat Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR zejména s ohle-

dem na stav životního prostředí, a získané informace využívat při plánování aktivit v území;

- dokončit přípravu zákona o podpoře cestovního ruchu, který implementuje právní normy EU v oblasti cestovního ruchu do právního systému ČR a který mimo jiné stanoví systém sledování dopadů cestovního ruchu na ŽP a jejich promítnutí do následného plánování rozvoje cestovního ruchu;
- realizovat Státní program podpory cestovního ruchu;
- vytvořit satelitní účet cestovního ruchu, vytvořit jednotný informační systém cestovního ruchu, zahrnující všechny formy cestovního ruchu;
- podporovat tvorbu a realizaci turistických produktů zaměřených především na kulturně poznávací turistiku, lázeňství, kongresovou a incentivní turistiku, venkovskou turistiku, včetně agroturistiky a ekoturistiky, cyklo a pěší turistiku apod.;
- zvýšit účinnosti zahraniční prezentace ČR jako významné turistické destinace na světovém trhu cestovního ruchu;
- pokračovat v grantové politice České centrály cestovního ruchu (nyní ČCCR-CzT) na podporu tvorby a realizace regionálních produktů cestovního ruchu;
- zajistit účinnější marketing cestovního ruchu.

12.1.3. Integrace ekologických aspektů při realizaci koncepce

ZOHLÉDNĚNÍ CÍLŮ OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ PŘI REALIZACI KONCEPCE

Cestovní ruch může způsobit prostorovou, kvalitativní i sociální degradaci krajiny, popřípadě tuto degradaci urychlit, zároveň však může napomáhat takovému rozvoji, který stabilizuje ráz a funkce místní krajiny a má udržitelný charakter. Z tohoto důvodu je nezbytné integrovat následující strategické cíle ochrany životního prostředí pro UR cestovního ruchu do všech dokumentů, plánů, programů a aktivit navazujících na opatření k realizaci cílů Koncepce státní politiky cestovního ruchu.

STRATEGICKÉ CÍLE OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU

- zavádění a využívání nových nástrojů ochrany životního prostředí, které zvyšují dlouhodobou konkurenceschopnost služeb CR (např. EMS, EMAS, dobrovolné dohody, používání ekologicky šetrných výrobků);
- snižování nadměrné zátěže území regulací CR v přetížených územích;
- časová a prostorová diverzifikace CR (včetně posílení mimosezónního charakteru CR a diverzifikace nástupišť),
- podpora ekologicky šetrných druhů dopravy v územích atraktivních pro CR, včetně center měst (podpora cyklistické, pěší a hromadné dopravy);
- respektování limitů využívání území při umísťování infrastruktury CR;

- zkvalitňování místního prostředí v rámci činnosti turistických zařízení;
- ochrana historického prostředí (péče o kulturní a přírodní prostředí);
- podpora účasti klíčových zájmových skupin při navrhování turistických produktů;
- sledování rozvoje CR (celého sektoru nebo lokalit) podle stanovených indikátorů udržitelného rozvoje a zveřejňování těchto informací;
- informování návštěvníků o specifikách místního prostředí a zásadách jeho ochrany (environmentální osvěta a výchova).

IMPLEMENTACE CÍLŮ OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ PŘI REALIZACI KONCEPCE

Ústřední orgány státní správy zodpovědné za realizaci koncepce zajistí při přípravě každého následného programového dokumentu (plánů a programů, aktivit, aj.), zohlednění výše uvedených strategických cílů ochrany životního prostředí a popíší výsledky procesu v důvodové zprávě. Důvodová zpráva by měla být projednána s Ministerstvem životního prostředí ČR (způsob projednání bude stanoven na základě dohody s MŽP). Programový dokument nebude schválen do doby projednání MŽP.

SLEDOVÁNÍ PLNĚNÍ CÍLŮ OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ PŘI REALIZACI KONCEPCE

Ústřední orgány státní správy zodpovědné za realizaci koncepce zajistí, aby součástí pravidelných zpráv o plnění koncepce, předkládaných vládě ČR, byla zpráva o naplňování cílů ochrany životního prostředí při implementaci Koncepce státní politiky cestovního ruchu.

13. VYBRANÉ PROBLÉMY UDRŽITELNOSTI CESTOVNÍHO RUCHU

Dosavadní cestovní ruch má, stejně jako dosavadní vývoj lidské společnosti, daleko od dlouhodobě udržitelného rozvoje.

Cestovní ruch lze chápat jako jedno ze zrcadel lidské společnosti – množství času stráveného na cestách odráží změny v množství disponibilního času, vzdálenost destinací a kvalita služeb jsou odrazem ekonomických možností, způsob života v resortech cestovního ruchu je pokračováním městského způsobu života a velikosti přenášené environmentální bubliny, vztah mezi návštěvníky a rezidenty vychází z kulturního prostředí a ekonomických rozdílů atd.

Nejvíce nápadnou je expanze cestovního ruchu s jeho vlivem na přírodní prostředí, méně nápadný je jeho vliv na socio-kulturní prostředí.

Pokud se pokusíme vymezit udržitelnost cestovního ruchu ve vztahu k biosféře a lidské společnosti ne účelově, ale na úrovni přijatelnosti či mezních hodnot vlivů, skrývá se v daném přístupu jeden zásadní principiální problém, který se projevuje i v možnostech aplikace některých nástrojů pro UR CR, především konceptu únosné kapacity. Cestovní ruch má vždy určitý vliv na danou destinaci a přispívá i k vlivům globálním. Je velice obtížné (ne-li nemožné) určit vzhledem k charakteru vlivu pro cestovní ruch absolutně, jaká míra tohoto vlivu je ještě přijatelná a jaká nikoli.

To souvisí se vztahem tohoto vlivu k charakteru místních ekosystémů, turbulencím ve změnách místních složek životního prostředí (např. proměny počasí), s různou připraveností místních komunit atd.

Současně působí na destinaci i na globální prostředí mnoho dalších lidských aktivit. Je proto velmi obtížné vlivy CR oddělit od dalších vlivů. Ostatně i v relativně jednodušší oblasti, jakou je z pohledu monitorování ekonomika, naráží na velké problémy sestavení satelitního účtu cestovního ruchu.

Na vymezení udržitelnosti cestovního ruchu ve vztahu k biosféře a lidské společnosti v kontextu úrovně přijatelnosti či mezních hodnot vlivů CR bez nežádoucího ovlivnění ekosystémů a místní komunity je založen koncept únosné kapacity (nejsou tedy zatím zvažovány globální vlivy CR).

Je vhodné zvažovat různé dimenze únosné kapacity fyzicky únosnou kapacitu, ekonomicky únosnou kapacitu, ekologicky únosnou kapacitu, institucionálně únosnou kapacitu, socio-kulturně únosnou kapacitu a psychologicky únosnou kapacitu.

Monitorování je dlouhodobou soustavnou činností, spočívající ve sledování zvolených para-

metrů (resp. indikátorů) stavu systému, jejich aktuálního vyhodnocování a vztahu ke zvoleným limitním hodnotám (případně ve spojení s možností okamžité změny či dlouhodoběji probíhajícího ovlivnění) a vyhodnocování dlouhodobých trendů zvolených parametrů. Technikou monitorování je časoprostorový záznam těchto parametrů (např. s využitím GIS), výstupem může být predikce vývoje stavu. Monitorování by mělo být součástí informačních systémů v cestovním ruchu jako nástroj managementu. S výhodou jsou pro monitorování voleny indikátory, což jsou přímo zjišťované či výpočtem získané hodnoty, které mohou být odrazem stavu několika parametrů či procesů, které probíhají na sledovaném území by se indikátory měly vyznačovat následujícími vlastnostmi:

- snadná a jednoznačná interpretovatelnost, dobrá vypovídací schopnost a jednoduchý vztah mezi indikátorem a sledovaným aspektem;
- dobrá měřitelnost a minimální negativní účinky zjišťování hodnoty indikátoru na ŽP;
- nízké náklady zjišťování a vysoký užitek z jejich použití;
- významnost z indikátoru odvozeného závěru a spolehlivost při zjišťování.

Pro různá území jsou vhodné různé sady indikátorů, monitorujících majoritní vlivy na typické složky systému území.

Soustavné monitorování vlivů cestovního ruchu v regionech a místech je zatím v počátcích. Tradiční je statistické monitorování základních parametrů CR (počet ubytování, doba pobytu, počet příjezdů a výjezdů aj.) na úrovni regionální a národní, je však zatíženo značnou chybou. Určitá soustavnější měření a rozvoj metodiky jsou prováděna v některých chráněných územích.

Dosavadní **vzdělávání** v cestovním ruchu v ČR je zatíženo pragmatičností přístupu. Obsahem vysokoškolského vzdělávání v CR musí být vedle prohlubování znalostí z „klasických disciplín“ CR (geografie, historie, jazyky atd.) také všechny významné výzkumné metody, nástroje a přístupy, využívané ke zkoumání i dosahování udržitelnosti CR:

- etika;
- změna chování firem;
- strategické plánování;
- monitoring;
- specifický marketing a management;
- využití informačních a komunikačních technologií;
- rozvíjení metodiky únosného zatížení území a místní komunity, životního cyklu destinace atd.

Udržitelnost CR by měla být základním východiskem koncipování studia ve všech předmětech a zahrnovat tak ovlivnění myšlenkových pochodů absolventů a rovinu vztahů k okolí (úcta k přírodnímu a kulturnímu dědictví, vnímání genia loci, vztah k regionu, etika podnikání,

interkulturální dimenze světa apod.), schopnost propojování znalostí a systémový a holistický přístup, schopnost představivosti, zvládnutí mnoha technik a metod v jejich návaznosti a me-
zích použitelnosti, hluboké pochopení koncepcí apod.

Jedním z cílů vytvoření (či zdokonalení) procesu vzdělávání v oblasti CR je připravit absolven-
ty schopné provádět profesionální výzkum fenoménů, souvisejících s cestovním ruchem.

DÍLČÍ PŘÍKLADY Z JEDNOTLIVÝCH PŘEDMĚTŮ:

- **geografie** – mapování vlivů CR na přírodní prostředí a místní komunitu v kontextu vývoje daného území a vlivů, které formovaly místní kulturu a kulturní krajinu,
- **psychologie CR** – propojení základních motivací účastníků CR s vnímáním kvality služeb, genia loci, únosnosti forem CR, interakce s místní komunitou, interkulturálními rozdíly, zážitkem z cesty,
- **regionální rozvoj** – meziregionální rozdíly v kladných i záporných dopadech CR.

STRUČNÝ PŘEHLED DALŠÍCH PROBLÉMŮ:

- podceňování socio-kulturních dopadů;
- zatím málo inspirujících příkladů ve světě;
- zažitý omyl zásadního rozporu mezi rozvojem CR a udržitelným rozvojem CR;
- nedostatečná spolupráce v rámci PPP – vzájemné nepochopení, nehledání společných východisek;
- nedůvěra k některým nástrojům (např. k ekocertifikaci a k zavádění EMS – spojovány zejména s dodatečnými náklady, není zvažován jejich ekonomický, marketingový, stimulační, společenský význam);
- málo je využíván koncept životního cyklu destinace;
- neexistence (nemožnost stanovit) jednoduchého, dlouhodoběji platného návodu – udržitelnost cestovního ruchu je nutné chápat jako proces (i d dílčími omyly), otevřený stále novým řešeními a založený výrazně multioborově.

14. MARKETING UDRŽITELNÉHO ROZVOJE CR

Odvětví marketingu CR je stále mnohem komplikovanější a je stále méně centrálně regulováno. Obecná i související specifika však v CR zůstanou napořád. To je způsobeno rozdíly, které vyžadují zvláštní přístupy k marketingu CR.

TY JSOU REPREZENTOVÁNY PŘEDEVŠÍM NÁSLEDUJÍCÍMI PŘÍSTUPY:

- používání více než jen „4 P“,
- větší význam ústní reklamy,
- používání emotivní přitažlivosti propagace,
- složitější ověřování inovací,
- rostoucí význam dobrých vztahů s komplementárními firmami.

14.1. Cíle marketingu podporujícího udržitelný rozvoj CR

CÍLI MARKETINGU (KTERÉ SE NEODDĚLITELNĚ V MNOHÝCH PŘÍPÁDECH PROLÍNÁJÍ S JEHO NÁSTROJI), PODPORUJÍCÍHO UDRŽITELNÝ ROZVOJ CR, JSOU ZEJMÉNA:

- podpora dlouhodobě udržitelných druhů a forem CR – ve vztahu k návštěvníkům, externím i interním podnikatelům, místní správě a samosprávě, státní správě,
- ovlivňování časoprostorové koncentrace návštěvníků a jejich aktivit v destinaci – specificky řízení toků návštěvníků,
- změna chování, uvažování a motivace podnikatelských subjektů,
- podpora spolupráce různých subjektů v regionu, jejichž společným cílem je UR CR,
- motivace místní komunity – mimo jiné ke změnám vzorců spotřeby, chování k návštěvníkům, udržení a rozvoji místních tradic,
- propagace snižování spotřeby zdrojů, včetně využívání alternativních zdrojů,
- důraz na diferentnost,
- podpora spolupráce veřejného a podnikatelského sektoru,
- podpora vytváření sítí environmentální kvality – vertikálně i horizontálně.

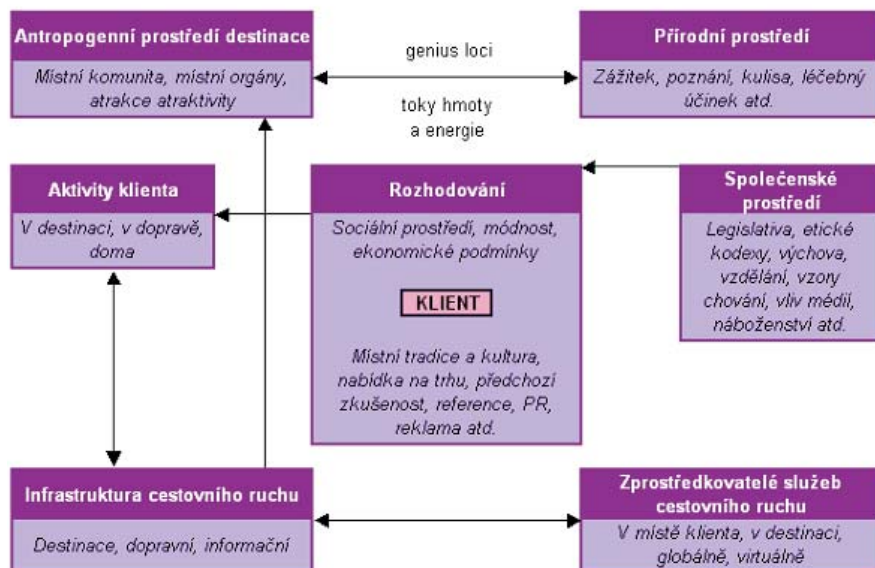
14.2. Cílové skupiny marketingu

CÍLOVÝMI SKUPINAMI MARKETINGU UDRŽITELNÉHO ROZVOJE CR JSOU V KONTEXTU JEJICH AKTUÁLNÍ I BUDOUCÍ ROLE V DESTINACI:

- touroperátoři, CK a CA,
- rezidenti – místní komunita,
- návštěvníci – aktuální i potenciální (viz graf);

- místní správa a samospráva,
- podnikatelská sféra – místní i externí,
- státní správa.

GRAF – VLIVY NA ROZHODOVÁNÍ KLIENTA VE VZTAHU K INFRASTRUKTUŘE

14.3. Aktivity a nástroje marketingu

MEZI AKTIVITY A NÁSTROJE MARKETINGU UDRŽITELNÉHO ROZVOJE CR PATŘÍ PŘEDEVŠÍM:

- propagace území, která jsou vhodná pro přiměřený rozvoj CR (soulad s koncepcí rozvoje CR na daném území),
- demarketing – potlačování poptávky po přetížených územích (negativní publicita, výrazná propagace jiných území a jiných aktivit, vymazání území z map),
- vytváření programované nabídky,
- systematický průzkum mezi návštěvníky i rezidenty,
- monitorování vývoje území,
- využívání „environmentálně šetrných“ symbolů v komunikaci,
- propagace etických kodexů a kodexů chování, jejichž obsahem jsou environmentální aspekty,

- soustavná informovanost návštěvníků,
- podpora zavádění EMS, EMAS a dalších systémů environmentálního managementu,
- využíváno je klasické schéma průzkum trhu – plánování – volba nástrojů – aplikace nástrojů – vyhodnocení efektivity – korekce nástrojů a/nebo plánů, rozšířené o soustavný monitoring a holistický přístup k segmentaci aktérů marketingové komunikace.

ZÁVĚR

- environmentální aspekt je v marketingu CR často využíván – v propagaci produktů CR,
- hlubší úvaha musí dovést všechny aktéry CR, kteří nevycházejí pouze z krátkodobého prospěchu, k závěru, že UR je jedinou alternativou dlouhodobého rozvoje, což je základním východiskem pro „environmentální“ marketing,
- efektivní „environmentální“ marketing v regionu musí být propojen s koncepcí rozvoje CR v daném území,
- vhodné je komunikovat se všemi aktéry CR, vzhledem k jejich rozdílným rolím a vlivům, s vhodnou volbou obsahu, způsobu a horizontu komunikace.

15. DOKUMENTY SOUVISEJÍCÍ S OBLASTÍ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE Z HLEDISKA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

15.1. Agenda 21

Se stále intenzivnějším globálním vlivem lidské činnosti na ŽP se ukázalo, že ŽP není výlučnou záležitostí ani individuálních osob, ani vlád jednotlivých zemí, ale dokonce celé mezinárodní komunity jako celku.

Izolované aktivity jednotlivých států v ochraně ŽP mají svá omezení a bylo třeba hledat mechanismy, jak identifikovat klíčové ekologické problémy celého lidstva, vytyčit strategii vztahu lidstva jako celku k ŽP a postupně tuto strategii realizovat. Nejširší světovou organizací, jejíž členy jsou prakticky všechny státy světa, je OSN, která na sebe vzala úlohu světového koordinátora v otázkách ŽP a uspořádala roku 1992 v Rio de Janieru schůzku na nejvyšší (tedy ministerské) úrovni pod názvem Earth Summit. Ústřední myšlenkou setkání byla deklarace takového vztahu člověka k ŽP, který by umožňoval kontinuální trvalý rozvoj bez zhoršování kvality ŽP. Závěrečné resumé tohoto setkání bylo zformulováno do několikasetstránkového dokumentu pod názvem Agenda 21. Jedná se o strategický plán, který identifikuje klíčové globální ekologické problémy lidstva a nabádá vlády států, jež pod Agendu připojily své podpisy, aby implementovaly myšlenky Agenda 21.

15.1.1. Sociální a ekonomické rozměry

Mezinárodní spolupráce při urychlování udržitelného rozvoje v rozvojových zemích a související domácí politika

S cílem vyřešit naléhavé úkoly v oblasti ŽP a rozvoje se státy rozhodly založit nové celosvětové partnerství. Toto partnerství zavazuje všechny státy k účasti v trvajícím a konstruktivním dialogu, inspirovaném potřebou dosáhnout efektivnější a spravedlivější světové ekonomiky, při zohlednění rostoucí nezávislosti společností národů a faktu, že UR by se měl stát prioritní záležitostí agendy mezinárodního společenství. Je zřejmé, že pro úspěch tohoto nového partnerství je důležité překonat konfrontaci a posilovat atmosféru opravdové spolupráce a solidarity. Stejně důležité je posílit národní a mezinárodní politiky a mezinárodní spolupráci při adaptaci na nové skutečnosti.

Jak ekonomické politiky jednotlivých zemí, tak mezinárodní ekonomické vztahy mají velký význam pro UR. Znovuoživení a urychlení rozvoje vyžaduje dynamické a podpůrné mezinárodní ekonomické prostředí a přesně vymezenou politiku na národní úrovni. Toto úsilí bude při absenci kteréhokoli z těchto požadavků zmařeno. Zásadní význam má podpůrné vnější ekonomické

prostředí. Proces rozvoje nezíská potřebný impuls, pokud bude globální ekonomika postrádat dynamiku a stabilitu a bude sužována nejistotou. Tento impuls nezíská ani tehdy, když budou rozvojové země zatěžovány vnější zadlužeností, když nebude rozvoj dostatečně financován, když budou přístupu na trhy bránit překážky a když ceny komodit a podmínky obchodu v rozvojových zemích zůstanou potlačeny. Výsledky 80. let byly ve všech těchto oblastech převážně negativní a je třeba tento trend zvrátit. Proto mají zásadní význam strategie a opatření nezbytné pro tvorbu mezinárodního prostředí, které by silně podporovalo rozvojové úsilí jednotlivých zemí. Pokud má být uskutečněn globální pokrok směrem k udržitelnému rozvoji, je třeba, aby mezinárodní spolupráce v této oblasti doplňovala a podporovala – nikoli omezovala nebo nahrazovala – vhodné domácí ekonomické strategie, a to jak ve vyspělých, tak v rozvojových zemích.

MEZINÁRODNÍ EKONOMIKA BY MĚLA VYTVÁŘET MEZINÁRODNÍ KLIMA PODPORUJÍCÍ DO-SAŽENÍ ENVIRONMENTÁLNÍCH A ROZVOJOVÝCH CÍLŮ:

- podporováním udržitelného rozvoje liberalizací obchodu,
- vytvářením podmínek, v nichž se budou zájmy obchodu a životního prostředí navzájem podporovat,
- poskytováním přiměřených finančních zdrojů rozvojovým zemím a řešením problému mezinárodního zadlužení,
- podporováním makroekonomické politiky příznivé pro ŽP a rozvoj.

BOJ PROTI CHUDOBE

Chudoba je komplexní a vícerozměrný problém, jehož původ spadá do sféry národní i mezinárodní. Není možné pro něj nalézt žádné globálně uplatnitelné jednotné řešení. Pro jeho řešení jsou rozhodující zejména programy jednotlivých zemí zabývajících se chudobou, mezinárodní podpora tohoto úsilí, jakož i paralelně probíhající proces vytváření podpůrného mezinárodního prostředí. Vymýcení chudoby a hladu, spravedlivější rozdělování příjmů a rozvoj lidských zdrojů zůstávají všude hlavními úkoly. Boj proti chudobě je společnou povinností všech zemí.

ZMĚNA VZORŮ SPOTŘEBY

TATO KAPITOLA OBSAHUJE NÁSLEDUJÍCÍ PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- soustřeďování se na neudržitelné vzory výroby a spotřeby,
 - rozvoj národních politik a strategií podporujících změny neudržitelných vzorů spotřeby.
- Protože problematika zavádění změn vzorů spotřeby je velmi široká, zabývá se jí několik částí dokumentu Agenda 21, zejména části které se týkají energie, dopravy a odpadů, a dále kapitoly pojednávající o ekonomických nástrojích a o transferu technologií.

DYNAMIKA DEMOGRAFICKÉHO RŮSTU A UDRŽITELNOST

TATO KAPITOLA OBSAHUJE NÁSLEDUJÍCÍ PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- rozvoj a šíření poznatků o vztazích mezi demografickými trendy a faktory – a udržitelným

rozvojem,

- formulace integrovaných národních politik pro ŽP a rozvoj, ve kterých jsou demografické trendy a faktory brány v úvahu,
- implementace integrovaných environmentálních a rozvojových programů na místní úrovni, při kterých jsou demografické trendy a faktory brány v úvahu.

OCHRANA A PODPORA LIDSKÉHO ZDRAVÍ

Zdraví a rozvoj jsou navzájem velmi úzce propojeny. Nedostatečný rozvoj, vedoucí k chudobě, stejně jako nepřiměřený rozvoj, mající za následek nadměrnou spotřebu, ve spojení s expanzí světové populace může vést k vážným environmentálním zdravotním problémům – jak v rozvojových, tak i v rozvinutých zemích. Jednotlivé aktivity Agendy 21 musí být zaměřeny na základní zdravotní potřeby světové populace, protože jsou neoddělitelnou součástí cílů udržitelného rozvoje a primární péče o ŽP. Vzájemná propojenost zdravotních, environmentálních a sociálně-ekonomických zlepšení vyžaduje mezirezortní úsilí. Toto úsilí, které zahrnuje vzdělávání, bytový fond, veřejné práce a společenské skupiny, včetně podnikatelských, školních, universitních a náboženských, občanských a kulturních organizací, je zaměřeno na to, aby lidem bylo umožněno v jejich komunitách zabezpečit UR. Zvláště důležité je zahrnutí programů prevence a ne jen spoléhání se pouze na nápravu následků a následné léčení. Jednotlivé země by měly vypracovat svoje plány prioritních činností podle programových oblastí načrtnutých v této kapitole, které vychází ze společných plánů různých úrovní státní správy, mimovládních organizací a místních samospráv.

TATO KAPITOLA OBSAHUJE NÁSLEDUJÍCÍ PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- uspokojování požadavků základní zdravotní péče, zvláště ve venkovských oblastech,
- kontrola přenosných chorob,
- ochrana citlivých či zranitelných skupin,
- řešení problémů zdravotní péče ve městech,
- snižování zdravotních rizik vyvolaných znečištěním a riziky životního prostředí.

PODPORA UDRŽITELNÉHO ROZVOJE LIDSKÝCH SÍDEL

Zatímco v průmyslových zemích skladba a vzory spotřeby ve městech vážně zatěžují globální ekosystém, sídla v rozvojových zemích potřebují více surovin, energie a ekonomický rozvoj k prostému překonání základních ekonomických a sociálních problémů. Podmínky lidských sídel se v mnoha částech světa, zejména v rozvojových zemích, zhoršují hlavně z důvodu nízké úrovně investic do tohoto sektoru, způsobené celkovým omezením zdrojů v těchto zemích. V zemích s nízkým příjmem, pro které jsou k dispozici údaje z poslední doby, směřovalo průměrně pouze 5,6% centrálních vládních výdajů na bydlení, společenská zařízení a sociální zabezpečení.

INTEGRACE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A ROZVOJE DO ROZHODOVÁNÍ

TATO KAPITOLA OBSAHUJE TYTO PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- integrace životního prostředí a rozvoje do rozhodování na politické, plánovací a řídicí úrovni,
- zabezpečení účinného právního a regulačního rámce,
- účinné využívání ekonomických a tržních nástrojů a dalších stimulů,
- vytváření systémů pro integrované environmentální a ekonomické účetnictví.

15.1.2. Uchovávání a šetrné využívání zdrojů a hospodaření s nimi ve prospěch rozvoje

OCHRANA ATMOSFÉRY

Ochrana atmosféry představuje široké a mnohorozměrné úsilí, zahrnující různá odvětví ekonomických činností. Doporučuje se zvážit možnosti a opatření popsané v této kapitole a podle vhodnosti je implementovat ze strany vlád a jiných orgánů v rámci jejich úsilí chránit atmosféru.

Je uznáváno, že řadou problémů obsažených v této kapitole se zabývají rovněž mezinárodní dohody, jako jsou Vídeňská úmluva o ochraně ozonové vrstvy z roku 1985, doplněná o dodatky / Montrealský protokol o látkách vyčerpávajících ozonovou vrstvu z roku 1987, úmluva OSN o prevenci změn klimatu z roku 1992 a další mezinárodní a regionální nástroje. Pokud jde o aktivity spadající do rámce těchto dohod, doporučení obsažená v této kapitole nezavazují žádnou vládu k opatřením překračujícím opatření těchto právních nástrojů. Vlády však mohou, v rámci implementace této kapitoly, bez omezení implementovat další opatření konzistentní s těmito právními nástroji.

Dále se uznává, že činnosti zaměřené na dosažení cílů této kapitoly by měly být integrovaným způsobem koordinovány se sociálním a ekonomickým rozvojem, s cílem předcházet nepříznivým dopadům na ekonomický rozvoj, přičemž je třeba brát plně v úvahu legitimní priority rozvojových zemí, pokud jde o dosažení udržitelného růstu a vymýcení chudoby.

TATO KAPITOLA OBSAHUJE NÁSLEDUJÍCÍ ČTYŘI PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- snižování či řešení nejistot: zdokonalování vědecké základny pro rozhodování,
- podpora udržitelného rozvoje:
 - rozvoj, efektivnost a spotřeba energie,
 - doprava,
 - průmyslový rozvoj,
 - rozvoj suchozemských a mořských zdrojů a využití území.
- prevence vyčerpávání stratosférické ozonové vrstvy,
- znečištění atmosféry přesahující hranice států.

INTEGROVANÝ PŘÍSTUP K PLÁNOVÁNÍ A HOSPODAŘENÍ S ÚZEMNÍMI ZDROJI

Území je obvykle definováno jako fyzická entita charakterizovaná topografickými vlastnostmi a povahou prostoru; širší integrativní pohled zahrnuje rovněž přírodní zdroje: půdy, minerály, vodu a biota (živočišný a rostlinný život určité oblasti), ze kterých se území skládá. Tyto složky jsou organizovány v ekosystémech, jež různorodými službami esenciálně přispívají k uchování integrity (neporušenosti) systémů umožňujících život a k uchování integrity produkčního potenciálu životního prostředí. Při využívání územních zdrojů se využívají všechny tyto vlastnosti. Územní plochy (půda) jsou konečným zdrojem, zatímco přírodní zdroje, které území a půda podporuje, se mohou v průběhu času a v závislosti na podmínkách využívání a hospodaření s nimi lišit. Rostoucí nároky člověka a jeho hospodářské činnosti jsou doprovázeny stále se zvyšujícím tlakem na územní zdroje, vytvářejí konkurenci a konflikty a ústí v nikoli-optimální využívání území i územních zdrojů. Jestliže se požadavky člověka mají v budoucnosti uspokojovat udržitelným způsobem, je nutné v současné době vyřešit tyto konflikty a docílit hospodárnějšího a vhodnějšího využívání území a jeho přírodních zdrojů.

Tato kapitola obsahuje jednu programovou oblast – integrovaný přístup k plánování a hospodaření s územními zdroji, která se zabývá reorganizací, a kde je to nezbytné, určitým posílením rozhodovacích struktur, včetně stávajících politických, plánovacích a řídicích postupů a metod, které mohou napomoci zavést a uplatňovat integrovaný přístup k územním zdrojům. Nezabývá se provozními aspekty plánování a řízení, jimiž se mohou lépe zabývat příslušné sektorové programy. Protože se tento program zabývá významnými průřezovými aspekty rozhodování, pokud jde o UR, souvisí úzce s řadou dalších programů, které se touto problematikou zabývají přímo.

BOJ PROTI ODLESŇOVÁNÍ

V politice, metodách a mechanismech přijatých na podporu pro rozvoj mnohonásobných ekologických, ekonomických, sociálních a kulturních úloh stromů, lesů a zalesněných oblastí existují závažné slabé stránky. V mnoha vyspělých zemích jsou lesy poškozovány vlivem znečištění ovzduší a lesními požáry. Na národní úrovni často vzniká potřeba efektivnějších opatření a přístupů za účelem zdokonalení a harmonizace tvorby politiky, plánů a vytváření programů; legislativních opatření a nástrojů; vzorů rozvoje; účasti široké veřejnosti, zvláště žen a domorodých lidí; zapojení mládeže; úloh soukromého sektoru, místních organizací, nevládních organizací a družstev; rozvoje technických a víceoborových schopností a kvality lidských zdrojů; rozšiřování lesů a veřejné osvěty; kvality a podpory výzkumu; administrativních struktur a mechanismů, včetně meziodvětvové koordinace; decentralizace a zodpovědnosti a stimulačních systémů; a šíření informací a práce s veřejností. Tyto faktory

jsou zvláště důležité při zajišťování racionálního a holistického přístupu k udržitelnému a environmentálně šetrnějšímu rozvoji lesů. Potřeba zajištění mnohočetné úlohy lesů a zalesněných oblastí prostřednictvím adekvátního a vhodného posilování institucí byla opakovaně zdůrazňována v mnoha zprávách, rozhodnutích a doporučeních světových organizací.

PÉČE O KŘEHKÉ EKOSYSTÉMY: BOJ PROTI DESERTIFIKACI A SUCHU

Citlivé ekosystémy jsou důležité ekosystémy, které mají unikátní vlastnosti a zdroje. Citlivé ekosystémy zahrnují pouště, polosuchá území, hory, mokřady, malé ostrovy a některé pobřežní oblasti. Většina těchto ekosystémů jsou svým rozsahem regionální, neboť překračují hranice států. Tato kapitola pojednává o problémech územních zdrojů v pouštích, jakož i v suchých, polosuchých a suchých subhumidních oblastech.

Desertifikace je zhoršování kvality území v suchých, polosuchých a suchých subhumidních oblastech způsobené různými faktory, včetně klimatických změn a lidské činnosti. Desertifikace ovlivňuje asi jednu šestinu světové populace, 70 procent všech suchých území, což představuje 3,6 mld. ha nebo čtvrtinu celosvětové plochy souše. Nejzřetelnějším dopadem desertifikace, kromě široce rozšířené chudoby, je degradace 3,3 miliardy hektarů pastvin, což představuje 73 procent pastvinných oblastí s nízkým potenciálem pro uživení lidí a zvířat; snížení úrodnosti půdy a zhoršení její struktury na přibližně 47 procentech suchých oblastí, tvořících okrajovou, deštěm zavlažovanou obdělávanou půdu; a zhoršování kvality uměle zavlažované obdělávané půdy, tvořící až 30 procent suchých oblastí s vysokou hustotou obyvatelstva a zemědělským potenciálem.

TATO KAPITOLA OBSAHUJE NÁSLEDUJÍCÍ PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- posilování základny poznatků a vytváření informačních a monitorovacích systémů v regionech ohrožených desertifikací a suchem, včetně ekonomických a sociálních aspektů těchto ekosystémů,
- boj proti degradaci území prostřednictvím, mimo jiné, intenzifikace ochrany a šetření půdy, zalesňování a obnovy lesů,
- vytváření a posilování integrovaných rozvojových programů pro vymýcení chudoby a na podporu systémů alternativního živobytí v oblastech ohrožených desertifikací,
- vytváření komplexních antidesertifikačních programů a jejich integrace do národních rozvojových plánů a národního environmentálního plánování,
- rozvoj komplexních systémů připravenosti na suchu a zmírňování sucha, včetně svépomocných akcí, pro oblasti ohrožené suchem a vytváření programů pro řešení otázky environmentálních uprchlíků,
- motivace a podpora účasti veřejnosti a environmentálního vzdělávání, se zaměřením na omezování a kontrolu desertifikace a na zvládání účinků sucha.

PÉČE O KŘEHKÉ EKOSYSTÉMY: UDRŽITELNÝ ROZVOJ HORSKÝCH OBLASTÍ

Horské oblasti jsou důležitým zdrojem vody, energie a biologické diversity. Dále jsou zdrojem klíčových zásob bohatství, jako např. nerostných látek, lesních a zemědělských produktů a rekreačních možností. Jako rozsáhlý ekosystém představující komplexní integrální součást ekologie naší planety je ŽP horských oblastí je esenciální pro přežití globálního ekosystému. Ekosystémy hor však podléhají rychlým změnám. Tyto ekosystémy jsou ohroženy zrychleně postupující půdní erozí, sesuvy a rychlému úbytku přirozeného prostředí flory a fauny a genetické různorodosti. Mezi obyvateli horských oblastí se šíří chudoba a úpadek jejich tradičních vědomostí. Výsledkem je, že ve většině horských oblastí dochází k environmentální degradaci. Proto si správné řízení horských zdrojů a socio-ekonomický rozvoj jejich obyvatel zasluhuje okamžité zásahy a opatření.

Přibližně 10 % světové populace závisí na zdrojích nacházejících se v horských oblastech. Mnohem větší procento populace z těchto zdrojů čerpá, a to především vodu. Horské oblasti jsou pokladnicí biodiverzity a ohrožených druhů.

Tato kapitola obsahuje dvě programové oblasti, které by měly přispět k dalšímu řešení problému křehkých ekosystémů se zřetelem ke všem pohořím světa:

- vytváření a zvyšování ekologických znalostí a poznatků o udržitelném rozvoji horských ekosystémů,
- podporování integrovaného rozvoje v povodí a alternativních možností získávání obživy.

PODPORA UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ZEMĚDĚLSTVÍ A VENKOVA

V roce 2025 bude 83 % světového obyvatelstva, jehož počet se odhaduje na 8,5 mld., žít v rozvojových zemích. Kapacita dostupných zdrojů a technologií pro uspokojování poptávky po potravinách a jiných zemědělských komoditách pro tuto rostoucí populaci však zůstává nejistá. Zemědělství musí tento úkol řešit, zejména zvyšováním produkce na již využívaném území a předcházením dalších zásahů do území, která jsou pouze okrajově vhodná pro obdělávání.

Vytvoření podmínek pro UR zemědělství a venkova (SARD – sustainable agriculture and rural development) je možné dosáhnout pouze zásadními úpravami zemědělské, environmentální a makroekonomické politiky na národní a mezinárodní úrovni, jak ve vyspělých, tak v rozvojových zemích. Hlavním cílem SARD je udržitelným způsobem zvýšit produkci potravin a zvýšit zabezpečení potravin. To zahrne vzdělávací a osvětové iniciativy, využívání ekonomických stimulů a rozvoj vhodných a vývoj nových technologií, čímž se zajistí stabilní přísun nutričně adekvátních potravin, přístup k těmto potravinám pro zranitelné skupiny a produkce pro trhy; zaměstnanost a tvorba příjmů pro zmírňování chudoby; a hospodaření s přírodními zdroji a ochrana životního prostředí.

Prioritou musí být udržování a zdokonalování kapacity zemědělské půdy s vyšším potenciálem pro podporování zvyšujícího se počtu obyvatel. Nezbytné je však také uchovávat a regenerovat přírodní zdroje na území s nižším potenciálem, za účelem uchování udržitelného poměru počtu lidí ku rozloze půdy. Hlavními nástroji SARD jsou politická a agrární reforma, účast zainteresovaných skupin, diverzifikace příjmů, uchovávání územních zdrojů a zlepšení hospodaření se vstupy. Úspěch SARD bude do velké míry záviset na podpoře a účasti venkovských lidí, na národních vládách, soukromém sektoru a mezinárodní spolupráci, včetně technické a vědecké spolupráce.

TATO KAPITOLA ZAHRNJUJE NÁSLEDUJÍCÍ PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- revize zemědělské politiky, plánování a tvorba integrovaných programů respektující multifunkční aspekt zemědělství, zejména s ohledem na bezpečnost /zabezpečení potravin a UR,
- zajišťování účasti veřejnosti a podpora rozvoje lidských zdrojů pro udržitelné zemědělství,
- zlepšování zemědělské výroby a farmářských systémů diverzifikací prací na farmách i mimo ně a rozvojem infrastruktury,
- plánování územních zdrojů, informace a vzdělávání pro zemědělství,
- uchovávání půdy a území jejich regenerace,
- voda pro udržitelnou produkci potravin a UR venkova,
- uchovávání a udržitelné využívání rostlinných genetických zdrojů pro výrobu potravin a udržitelné zemědělství,
- uchovávání a udržitelné využívání živočišných genetických zdrojů pro udržitelné zemědělství,
- integrované postupy regulace a omezování škůdců v zemědělství,
- udržitelná výživa rostlin pro zvýšení produkce potravin,
- změna venkovské produkce energie za účelem zvýšení produktivity,
- vyhodnocování účinků ultrafialového záření na rostliny a živočichy, způsobených vyčerpáním stratosférické ozónové vrstvy.

UCHOVÁNÍ BIODIVERZITY

Smyslem cílů a činností obsažených v této kapitole Agendy 21 je zlepšit uchovávání biodiverzity a udržitelné využívání biologických zdrojů a podpořit úmluvu o biodiverzitě.

Základní produkty a služby, které poskytuje naše planeta, jsou závislé na rozmanitosti a variabilitě genů, druhů, populací a ekosystémů. Biologické zdroje nám umožňují získávat potravu a ošacení, bydlení, léky i duchovní potravu. Přírodní ekosystémy lesů, savan, pastvin, pouští, tunder, řek, jezer a moří obsahují většinu biodiverzity Země. Velký význam mají rovněž pole a zahrady. Genové banky, botanické a zoologické zahrady a další místa uchovávání zárodečné plasmy přispívají méně, ale přesto významně. Současné snižování biodiverzity je z velké části výsledkem lidské činnosti a představuje vážnou hrozbu pro rozvoj lidstva.

ENVIRONMENTÁLNĚ ŠETRNĚJŠÍ VYUŽÍVÁNÍ BIOTECHNOLOGIÍ

Biotechnologie představují integraci nových metod odvozených z moderních biotechnologií se zavedenými přístupy tradičních biotechnologií. Biotechnologie, vznikající sféra intenzivního poznávání, jsou souborem metod, jež člověku umožňují uskutečňovat specifické změny deoxyribonukleové kyseliny (DNA) nebo genetického materiálu rostlin, živočichů a mikrobiálních systémů, a vytvářet tak užitečné produkty nebo technologie. Biotechnologie samy o sobě nemohou vyřešit všechny závažné problémy životního prostředí a rozvoje a proto je nutné pohlízet na očekávání s nimi spojená realisticky. Přesto mohou významně přispět k rozvoji, například, lepší zdravotní péče, dokonalejšího zásobování potravinami prostřednictvím využívání udržitelných postupů v zemědělství, lepších dodávek pitné vody, efektivnějších průmyslových postupů při zpracování surovin, podpory udržitelných metod zalesňování a obnovy lesů a detoxikace nebezpečných odpadů. Biotechnologie rovněž vytvářejí nové možnosti, pokud jde o globální partnerství, zvláště mezi zeměmi, jež disponují bohatými biologickými zdroji (včetně genetických zdrojů), ale postrádají odborné poznatky a investice potřebné pro jejich využití na bázi biotechnologií, a zeměmi, které rozvinuly technologický odborný potenciál pro přeměnu biologických zdrojů, jenž by umožnil jejich využití pro UR. Biotechnologie mohou přispět k uchování těchto zdrojů např. prostřednictvím metod ex-situ. Níže uvedené programové oblasti usilují o posílení mezinárodně přijatých principů, jejichž smyslem je zajistit environmentálně šetrnější využívání biotechnologií, získat důvěru veřejnosti, prosadit rozvoj udržitelného uplatňování biotechnologií a vytvořit vhodné mechanismy „poskytování možností“, zejména v rozvojových zemích, a to prostřednictvím těchto činností:

- zvyšování dostupnosti potravin, krmiv a obnovitelných surovin,
- zlepšování lidského zdraví,
- zkvalitňování ochrany životního prostředí,
- zlepšování bezpečnosti a vytvoření mezinárodních mechanismů spolupráce,
- vytvoření mechanismů „poskytování možností“ pro rozvoj a environmentálně šetrnější uplatňování biotechnologií.

OCHRANA OCEÁNŮ, VŠECH DRUHŮ MOŘÍ, VČETNĚ UZAVŘENÝCH A ČÁSTEČNĚ UZAVŘENÝCH MOŘÍ A POBŘEŽNÍCH OBLASTÍ

Mořské prostředí – včetně oceánů a všech moří a přilehlých pobřežních oblastí – tvoří integrální celek, který je významnou součástí celosvětového systému podporujícího život, a je pozitivním faktorem, který poskytuje příležitosti pro UR. Mezinárodní právo, v souladu s ustanoveními Úmluvy OSN o právu moří, na něž se odkazuje v této kapitole Agendy 21, stanoví práva a povinnosti států a poskytuje mezinárodní základ, z něhož se odvíjí ochrana a UR mořského a pobřežního prostředí a jeho zdrojů. To vyžaduje nové přístupy k péči o mořské a pobřežní oblasti a k jejich rozvoji na národní, subregionální, regionální a globální úrovni, přístupy integrované ve svém obsahu a které jsou ze své podstaty preventivní a předjímací, jak se to odráží v následujících PROGRAMOVÝCH OBLASTECH:

- integrovaná péče o pobřežní oblasti, včetně exkluzivních ekonomických zón, a jejich UR,
- ochrana mořského prostředí,
- udržitelné využívání a uchovávání mořských živých zdrojů ve volných mořích,
- udržitelné využívání a uchovávání mořských živých zdrojů pod národní pravomocí,
- řešení kritických nejistot v péči o mořské prostředí a klimatická změna,
- posilování mezinárodní a regionální spolupráce a koordinace,
- UR malých ostrovů.

OCHRANA KVALITY A ZÁSOB SLADKOVODNÍCH ZDROJŮ: APLIKACE INTEGROVANÝCH PŘÍSTUPŮ K ROZVOJI, VYUŽÍVÁNÍ ZDROJŮ VODY A HOSPODAŘENÍ S NIMI

Sladkovodní zdroje jsou esenciální součástí hydrosféry Země a neoddělitelnou součástí jejích suchozemských ekosystémů. Sladkovodní prostředí je charakterizováno hydrologickým cyklem, včetně záplav a sucha, který se v některých regionech stal ve svých důsledcích extrémnějším a dramatičtějším. Na zdroje sladké vody a jejich dostupnost – a prostřednictvím zvýšení hladiny moří na nízko položené pobřežní oblasti a ekosystémy malých ostrovů – by mohla mít dopad také globální klimatická změna a znečištění ovzduší.

Často se vyskytující nedostatek, postupné ničení a zhoršující se znečištění sladkovodních zdrojů v mnoha regionech světa vyvolává, společně s progresivním využíváním s vodními zdroji neslučitelných aktivit, potřebu integrovaného plánování a hospodaření s vodními zdroji. Takováto integrace musí zahrnovat všechny druhy vzájemně svázaných sladkovodních těles, včetně povrchových i spodních vod, a vyžaduje řádné zvážení aspektů kvantity a kvality vody. Je třeba brát v úvahu víceodvětvový charakter rozvoje vodních zdrojů v kontextu socio-ekonomického rozvoje a také mnohostranné využívání vodních zdrojů pro zásobování vodou a hygienu, zemědělství, průmysl, rozvoj měst, výrobu vodní energie, vnitrozemské rybářství, dopravu, rekreaci, hospodaření s nízko položeným a plochým územím a pro další činnosti. Je třeba, aby systémy racionálního využívání vody pro rozvoj povrchových a podzemních zdrojů zásob vody a jiných potenciálních zdrojů byla podporována současnými opatřeními pro uchování vodních zdrojů a pro minimalizaci plýtvání. Priorita však musí být udělena prevenci záplav a kontrolním opatřením, a omezování sedimentace v případech, kdy je to žádoucí.

Pro státy ležící na březích vodních zdrojů mají velký význam vodní zdroje přesahující hranice států a jejich využívání. V této souvislosti je žádoucí spolupráce těchto států v souladu se stávajícími dohodami anebo jinými relevantními úpravami, přičemž je třeba vzít v úvahu zájmy všech zainteresovaných států ležících na březích vodních zdrojů.

PRO SEKTOR SLADKOVODNÍCH ZDROJŮ SE NAVRHOJÍ TYTO PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- **integrovaný rozvoj a hospodaření s vodními zdroji**
 - posuzování vodních zdrojů,

- **ochrana vodních zdrojů, kvality vody a vodních ekosystémů**

- zásobování pitnou vodou a hygiena,
- voda a UR měst,
- voda pro udržitelnou produkci potravin a rozvoj venkova,
- dopady změny klimatu na vodní zdroje.

ENVIRONMENTÁLNĚ ŠETRNĚJŠÍ NAKLÁDÁNÍ S TOXICKÝMI CHEMICKÝMI LÁTKAMI, VČETNĚ PREVENCE NEZÁKONNÉ MEZINÁRODNÍ PŘEPRAVY TOXICKÝCH A NEBEZPEČNÝCH PRODUKTŮ

Významné používání chemikálií je nutné pro uspokojování sociálních a ekonomických potřeb světového společenství a nejlepší současné metody ukazují, že chemické látky mohou být široce využívány nákladově efektivním způsobem a při vysokém stupni bezpečnosti. Je však ještě třeba mnoho vykonat, aby bylo zajištěno environmentálně šetrnější nakládání s toxickými chemickými látkami, v souladu s principy udržitelného rozvoje a zlepšování kvality života lidstva.

V některých z nejdůležitějších světových průmyslových oblastí pokračovala v poslední době všeobecná kontaminace chemickými látkami, které vážně poškozují lidské zdraví, genetické struktury a reprodukční výsledky a ŽP. Obnova těchto oblastí si vyžádá velké investice a rozvoj nových metod. Dálkové účinky znečištění, postihující dokonce i základní chemické a fyzikální procesy v zemské atmosféře a klimatu, se teprve nyní začínají správně chápat a až v poslední době se začala uznávat důležitost těchto účinků.

Na práci na chemické bezpečnosti se podílí značné množství mezinárodních orgánů. V mnoha zemích již fungují programy na podporu chemické bezpečnosti. Takovéto akce mají mezinárodní důsledky, neboť chemická rizika nerespektují hranice států. Pro dosažení environmentálně šetrnějšího nakládání s chemikáliemi je však nezbytné významně posílit jak národní, tak i mezinárodní úsilí.

NAVRHUJE SE ŠEST PROGRAMOVÝCH OBLASTÍ:

- rozšíření a urychlení mezinárodního posuzování chemických rizik,
- harmonizace klasifikování a označování chemických látek,
- výměna informací o toxických chemických látkách a o chemických rizicích,
- vytvoření programů pro snižování rizik,
- posilování národních schopností a potenciálu pro nakládání s chemikáliemi,
- prevence ilegální mezinárodní přepravy toxických a nebezpečných produktů.

ENVIRONMENTÁLNĚ ŠETRNĚJŠÍ NAKLÁDÁNÍ S NEBEZPEČNÝMI ODPADY, VČETNĚ PREVENCE JEJICH NEZÁKONNÉ MEZINÁRODNÍ PŘEPRAVY

Účinná kontrola vytváření, skladování, úpravy, recyklace a opětovného využívání, přepravy, regenerace a likvidace nebezpečných odpadů má prvořadý význam pro zdraví lidí, ochranu životního prostředí, hospodaření s přírodními zdroji a pro UR. Takováto kontrola bude vyžadovat aktivní spolupráci a zapojení mezinárodního společenství, vlád a průmyslu, který pro účely tohoto dokumentu představují velké průmyslové podniky, včetně nadnárodních korporací a domácího průmyslu.

Klíčovými prvky tohoto procesu jsou prevence vytváření nebezpečných odpadů a regenerace kontaminovaných lokalit, přičemž obě činnosti vyžadují poznatky, zkušené lidi, zařízení, finanční zdroje a technický a vědecký potenciál.

Aktivity naznačené v této kapitole velmi úzce souvisí s řadou programových oblastí popsaných v jiných kapitolách a ovlivňují jejich realizaci. Vzhledem k tomu je nezbytný celkový integrovaný přístup k nakládání s nebezpečnými odpady.

Existuje mezinárodní obava, že část mezinárodní přepravy nebezpečných odpadů se děje v rozporu s existující národní legislativou a mezinárodními nástroji a na úkor životního prostředí a zdraví obyvatel všech zemí, zejména rozvojových.

ENVIRONMENTÁLNĚ ŠETRNĚJŠÍ NAKLÁDÁNÍ S PEVNÝMI ODPADY A OTÁZKY SOUVISEJÍCÍ S TEKUTÝMI ODPADY

Tato kapitola byla zahrnuta do Agendy 21 jako reakce na rezoluci Valného shromáždění č.44/228, část I, odstavec 3, v němž Valné shromáždění potvrdilo, že by Konference měla, v kontextu zvýšeného národního a mezinárodního úsilí zaměřeného na podporování udržitelného a environmentálně šetrnějšího rozvoje ve všech zemích, vypracovat strategie a opatření k zastavení a zvrácení účinků degradace životního prostředí, a na část I, odstavec 12 (g) této rezoluce, v němž Valné shromáždění potvrdilo, že environmentálně šetrnější nakládání s odpady zaujímá v rámci environmentálních problémů přední místo a má velký význam pro uchování kvality životního prostředí Země, zejména pak pro dosažení environmentálně šetrnějšího a udržitelného rozvoje ve všech zemích.

PROGRAMOVÉ OBLASTI OBSAŽENÉ V TÉTO KAPITOLE AGENDY 21 ÚZCE SOUVISEJÍ S TĚMITO PROGRAMOVÝMI OBLASTMI DALŠÍCH KAPITOL AGENDY 21:

- ochrana kvality a zásob sladkovodních zdrojů: aplikace integrovaných přístupů k rozvoji, využívání zdrojů vody a hospodaření s nimi,
- podpora udržitelného rozvoje lidských sídel,
- ochrana a podpora lidského zdraví,

- změna vzorů spotřeby.

Pevné odpady, jak jsou definovány pro účely této kapitoly, zahrnují veškerý domácí odpad a odpady, jež nejsou nebezpečné, jako je odpad pocházející ze sféry obchodu, institucí, poliční a stavební odpad. V některých zemích se systémy pro nakládání s pevným odpadem zabývají i odpady jako jsou fekálie, popel ze spaloven, kaly ze septiků a čištění odpadních vod. Pokud tyto odpady vykazují nebezpečné vlastnosti, je třeba s nimi zacházet jako s nebezpečnými odpady.

BEZPEČNÉ A ENVIRONMENTÁLNĚ ŠETRNĚJŠÍ NAKLÁDÁNÍ S RADIOAKTIVNÍMI ODPADY

Radioaktivní odpad vzniká při všech procesech jaderného energetického cyklu i dalších jaderných aplikacích (využití radionuklidů v lékařství, výzkumu a průmyslu). Radiologická a bezpečnostní rizika vyplývající ze vzniku radioaktivního odpadu se pohybují v rozmezí od malých u odpadu s nízkou úrovní radiace a krátkým poločasem rozpadu po velmi velká u odpadu s vysokou úrovní radiace. Každoročně vzniká ve světě při produkci jaderné energie asi 200 000 m³ odpadů s nízkou a střední úrovní radiace a asi 10 000 m³ odpadů s vysokou úrovní radiace (stejně jako vyhořelého jaderného paliva určeného k uložení). Tyto objemy se zvyšují s uváděním dalších jaderných elektráren do provozu, s odstavováním nukleárních zařízení a s narůstajícím využíváním radionuklidů. Odpad s vysokou úrovní radiace obsahuje kolem 99 % radionuklidů a představuje proto největší radiologické riziko. Objem odpadu pocházejícího z jaderných aplikací je všeobecně mnohem nižší – na jeden stát zpravidla připadá několik desítek metrů krychlových ročně. Koncentrace aktivního záření, zejména v uzavřených zdrojích, by však mohla být vysoká, a opravňuje tak velmi přísná radiologická ochranná opatření. Nárůst objemu radioaktivního odpadu by se měl i nadále důsledně sledovat.

Bezpečné a environmentálně šetrnější nakládání s radioaktivními odpady, včetně jejich minimalizace, dopravy a likvidace má, vzhledem k jejich vlastnostem velký význam. Většina států s významným jaderným energetickým programem přijala technická a administrativní opatření pro implementaci systému nakládání s odpady. V mnoha zemích, které národní jaderný program zatím pouze připravují nebo které využívají pouze jaderné aplikace, je dosud třeba takového systému vytvořit.

15.1.3. Posilování úlohy důležitých skupin

CELOSVĚTOVÁ OPATŘENÍ PRO ZAPOJENÍ ŽEN DO UDRŽITELNÉHO A SPRÁVEDLIVÉHO ROZVOJE

Mezinárodní společenství zahájilo několik plánů akcí a úmluv pro plnou, rovnou a přínosnou integraci žen do všech rozvojových činností, především strategie pro podporu žen orientované do budoucna, schválené v Nairobi, které zdůrazňují účast žen v národní a mezinárodní péči o ekosystémy a na kontrole degradace životního prostředí. Bylo též přijato několik úmluv

pro ukončení diskriminace založené na pohlaví a pro zajištění přístupu žen k půdě a jiným zdrojům, ke vzdělání a k bezpečnému a rovnému zaměstnání. Mezi tyto úmluvy patří Úmluva o vyloučení všech forem diskriminace žen (rezoluce Valného shromáždění č. 34/180, příloha) a úmluvy ILO a UNESCO. Relevantní jsou také Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dětí z roku 1990 a Plán opatření pro implementaci deklarace (A/45/625, příloha). Efektivní implementace těchto programů bude záviset na aktivním zapojení žen do ekonomického a politického rozhodování a bude kritická pro úspěšnou implementaci Agendy 21.

DĚTI A MLÁDEŽ V UDRŽITELNÉM ROZVOJI

Mládež tvoří takřka 30 % světové populace. Zapojení dnešní mládeže do rozhodování o životním prostředí a rozvoji a do implementace programů má zásadní význam pro dlouhodobý úspěch Agendy 21.

UZNÁNÍ A POSILOVÁNÍ ÚLOHY DOMORODÝCH OBYVATEL A JEJICH KOMUNIT

Domorodí lidé a jejich komunity mají historický vztah ke svým územím a jsou zpravidla potomky původních obyvatel těchto území. V kontextu této kapitoly zahrnuje výraz „území“ ŽP oblastí, které dotyční lidé tradičně obývají. Domorodí lidé a jejich komunity představují významné procento světové populace. Vytvořili si během mnoha generací holistické tradiční vědecké poznatky o svých územích, přírodních zdrojích a životním prostředí. Domorodí lidé a jejich komunity by měly požívat plných lidských práv a základních svobod bez překážek nebo diskriminace. Jejich schopnost se plně podílet na udržitelném rozvoji svého území bývala v důsledku faktorů ekonomické, sociální a historické povahy omezená. S ohledem na vzájemný vztah mezi přírodním prostředím a jeho udržitelným rozvojem a kulturním, sociálním, ekonomickým a fyzickým blahobytem domorodých lidí by národní a mezinárodní úsilí o implementaci environmentálně šetrnějšího a udržitelného rozvoje mělo uznávat, zohledňovat, podporovat a posilovat úlohu domorodých lidí a jejich komunit.

POSILOVÁNÍ ÚLOHY NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ: PARTNERŮ PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Nevládní organizace hrají důležitou roli při formování a implementaci participační demokracie. Jejich důvěryhodnost vyrůstá z odpovědnosti a konstruktivní úlohy, kterou mají ve společnosti. Formální i neformální organizace a základní hnutí by měly být považovány při implementaci Agendy 21 za partnery. Povaha nezávislé úlohy, kterou mají nevládní organizace v rámci společnosti, vyžaduje skutečnou účast; nezávislost je proto hlavním atributem nevládních organizací a je předpokladem skutečné participace.

Jedním z hlavních problémů, kterým čelí světové společenství při usilování o nahrazení neudržitelných modelů rozvoje environmentálně šetrnějším a udržitelným rozvojem, je potřeba aktivovat vědomí společného cíle realizovaného ve prospěch všech sektorů společnosti. Možnost, že se takovéto pojetí cíle prosadí, je závislá na ochotě všech sektorů podílet se

na skutečném sociálním partnerství a dialogu a respektovat nezávislou úlohu, odpovědnost a specifické schopnosti všech zúčastněných.

Nevládní organizace, včetně neziskových organizací reprezentujících skupiny, o nichž se jedná v této části Agendy 21, disponují bohatými a rozmanitými zkušenostmi, odbornými předpoklady a potenciálem v oblastech, jež budou mít velký význam pro implementaci a přezkoumávání environmentálně šetrného a sociálně zodpovědného udržitelného rozvoje, o němž pojednává Agenda 21. Komunita nevládních organizací proto nabízí celosvětovou síť, kterou je třeba využít, zmocnit a posílit pro podporu úsilí o dosažení těchto společných cílů.

Pro plné využití potenciálu nevládních organizací je třeba podporovat co nejobsažnější komunikaci a spolupráci mezinárodních organizací, národních a místních vlád a nevládních organizací v rámci institucí pověřených provedením Agendy 21 a v rámci programů vytvořených za tímto účelem. Nevládní organizace budou muset posílit vzájemnou spolupráci a komunikaci a zlepšit tak svou efektivitu při implementaci udržitelného rozvoje.

INICIATIVY MÍSTNÍCH ÚŘADŮ NA PODPORU AGENDY 21

Velké množství problémů a řešení obsažených v Agendě 21 má své kořeny na úrovni místních aktivit; participace a spolupráce místních úřadů bude proto faktorem určujícím úspěšnost realizace jejich cílů. Místní úřady vytvářejí, řídí a udržují ekonomickou, sociální a environmentální infrastrukturu, dohlížejí na plánování, formují místní politiku životního prostředí a předpisy a pomáhají při implementaci národní a subnárodní environmentální politiky. Protože jsou úrovní správy nejbližší lidem, sehrávají důležitou roli ve výchově, mobilizaci i při reakci na podněty veřejnosti a napomáhají tak dosažení udržitelného rozvoje.

POSILOVÁNÍ ÚLOHY PRACUJÍCÍCH A JEJICH ODBOROVÝCH ORGANIZACÍ

Úsilí směřující k implementaci UR bude na národní i podnikové úrovni zahrnovat adaptaci a vytváření příležitostí, přičemž nejvíc se tento proces dotkne pracujících. Odbory jako jejich představitelé jsou s ohledem na zkušenosti, týkající se reakce na změny výroby, na mimořádně velký význam, který přikládají ochraně pracovního a s ním spojeného přírodního prostředí a na jejich podporu sociálně odpovědného a hospodárného rozvoje, životně důležitým činitelem při dosahování udržitelného rozvoje. Stávající síť spolupráce mezi odbory a jejich členskou základnou poskytuje důležité kanály, prostřednictvím kterých je možno podporovat koncepce a postupy udržitelného rozvoje. Přijaté zásady tripartity jsou základem pro posílení spolupráce mezi pracujícími a jejich představiteli, vládami a zaměstnavateli při implementaci udržitelného rozvoje.

POSILOVÁNÍ ÚLOHY PODNIKÁNÍ, OBCHODU A PRŮMYSLU

Podnikání, obchod a průmysl, včetně nadnárodních korporací, hraje klíčově důležitou úlo-

hu při sociálním a ekonomickém rozvoji států. Stabilní politický režim umožňuje a podporuje jejich zodpovědnou a účinnou funkci, a implementaci dlouhodobě perspektivní politiky. Na růstu prosperity, který je hlavním cílem rozvoje, se v první řadě podílí činnost podnikání, obchodu a průmyslu. Podnikatelské a obchodní společnosti, velké i malé, formální i neformální vytvářejí většinu pracovních a obchodních příležitostí i příležitostí pro zajištění obživy. Příležitosti, které podnikání a obchod vytváří ženám, přispívají k jejich profesnímu rozvoji, posilují jejich ekonomickou roli a napomáhají transformaci sociálního systému. Podnikání, obchod a průmysl, včetně nadnárodních korporací, a organizace které je reprezentují by se měly v plném rozsahu zapojit do realizace a vyhodnocování aktivit Agendy 21.

V podnikání, obchodu a průmyslu, včetně nadnárodních společností, by za jednu z nejvyšších priorit korporací a za klíčový prvek určující udržitelnost rozvoje, mělo být považováno environmentálně orientované řízení (viz. definici pojmu „environmentální systém řízení“ či EMS – tj. „systém pro environmentální management“ v rámci mezinárodních norem ISO řady 14000), které respektují ohledy na ŽP. Někteří osvícení vedoucí pracovníci podniků již implementují „zodpovědnou péči“ a metody dohledu či správcovství nad výrobky, posilují otevřenost i dialog se zaměstnanci a veřejností, uskutečňují environmentální audity a posuzování dodržování environmentální legislativy. Tito vedoucí pracovníci podnikání, obchodu a průmyslu, včetně nadnárodních společností, v rostoucí míře dobrovolně, z vlastní iniciativy podporují samoregulaci a přijímají větší zodpovědnost při zajišťování co nejmenších dopadů jejich aktivit na lidské zdraví a ŽP. K tomuto stavu přispěly jak režimy regulace přijaté v mnoha státech, tak i vyšší úroveň vědomí spotřebitelů i veřejnosti a pochopení vedoucích pracovníků obchodu a průmyslu, včetně nadnárodních společností. Pozitivní přínosy podnikání, obchodu a průmyslu, včetně nadnárodních společností, k udržitelnému rozvoji je možné zvyšovat využíváním takových ekonomických nástrojů, jako jsou mechanismy volného trhu – v souladu s podmínkami jednotlivých států – kdy budou ceny zboží a služeb ve vzrůstající míře odrážet environmentální náklady (tzv. externí náklady, dříve do interních nákladů nezahrnované) jejich vstupů, výroby, využívání, recyklace a likvidace.

Zdokonalování výrobních systémů prostřednictvím technologií a procesů účinněji využívajících zdroje a současně produkujících méně odpadů, tj. „dosahujících více z méně“, je důležitou cestou k udržitelnému rozvoji podnikání, obchodu a průmyslu. Podobně je pro stimulaci rozmanitějších, účinnějších a efektivnějších řešení nezbytná stimulace a usnadňování vynalézavosti, konkurenceschopnosti a dobrovolných iniciativ. Pro realizaci těchto hlavních požadavků a pro další posílení úlohy podnikání, obchodu a průmyslu, včetně nadnárodních společností, se navrhuje následující DVĚ PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- podporování čistších výrob,
- podpora odpovědného podnikání.

VĚDECKÁ A TECHNICKÁ OBEC

Tato kapitola se zaměřuje na to, jak umožnit vědecké a technické obci, k níž patří mj. inženýři, architekti, průmysloví návrháři, městští plánovači a další profesionálové a političtí činitelé, otevřeněji a efektivněji přispívat k procesu rozhodování, týkajícího se životního prostředí a rozvoje. Je důležité, aby jak ti, kteří svými rozhodnutími pomáhají určovat veřejnou politiku, tak i široká veřejnost, v mnohem větší míře znali a chápali úlohu vědy a techniky v lidských záležitostech. Spolupráce, která existuje mezi vědeckou a technickou obcí a veřejností by se měla rozšířit a prohloubit tak, aby vzniklo skutečné partnerství. Lepší komunikace a spolupráce vědecké a technologické obce a činitelů, kteří rozhodují, přispěje k širšímu využívání vědeckých a technických informací a poznatků při implementaci politiky a programů. Ti, kteří rozhodují, by měli vytvářet příznivější podmínky pro zdokonalování odborného školení a nezávislého výzkumu v oblasti udržitelného rozvoje. Bude třeba, ve spolupráci vědecké a technické obce, tvůrců rozhodnutí a široké veřejnosti, posílit stávající víceoborové přístupy a vypracovat další mezioborové studie, za účelem poskytování vedení a praktického know-how pro koncepci udržitelného rozvoje. Veřejnosti by se mělo dostat pomoci při sdělování jejich stanovisek a názorů vědecké a technické obci, z hlediska možností lépe využívat vědy a techniky pro pozitivní ovlivňování jejich života. Stejným způsobem je nutné zajistit nezávislost vědecké a technické obce při neomezovaném zkoumání, publikování a volné výměně výsledků jejich práce. Přijetí a implementace mezinárodně uznávaných etických principů a kodexů postupů pro vědeckou a technickou obec by mohlo přispět ke zvýšení odbornosti a mohlo by, s vědomím neustálého vývoje a nejistoty vědeckého poznání, zlepšit a urychlit respektování jejího přínosu pro ŽP a rozvoj.

NAVRHUJÍ SE NÁSLEDUJÍCÍ DVĚ PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- zlepšování komunikace a spolupráce vědecké a technické obce, tvůrců rozhodnutí a veřejnosti,
- podpora kodexů postupů a směrnic souvisejících s vědou a technikou.

POSILOVÁNÍ ÚLOHY ZEMĚDĚLCŮ

Zemědělství využívá asi jednu třetinu suchozemského povrchu Země a pro velkou část světové populace je ústřední činností. Venkovské činnosti se uskutečňují v těsném styku s přírodou, zvyšují její hodnotu vytvářením obnovitelných zdrojů; současně se však příroda stává zranitelnější v důsledku nadměrného využívání a nevhodného hospodaření.

Většinu zemských zdrojů spravují venkovské domácnosti, domorodí lidé a jejich komunity a rodinná zemědělská hospodářství, jejichž důležitou součástí jsou ženy. Zemědělci musí šetřit fyzickou stránku svého ŽP, neboť na něm závisí jejich živobytí. V průběhu minulých dvaceti let výrazně vzrostla celková zemědělská produkce. V některých regionech však byl růst populace, mezinárodní zadluženost nebo pokles cen jednotlivých komodit rychlejší než růst zemědělské produkce. Navíc, přírodní zdroje, které jsou nezbytné pro zemědělskou činnost, vyžadují

přiměřenou péčí a proto roste zájem na udržitelnosti zemědělských produkčních systémů.

Přístup zaměřený na zemědělství je klíčem k dosažení udržitelnosti v rozvojových i vyspělých zemích a mnoho programových oblastí Agendy 21 je zaměřeno na tento cíl. Značná část venkovského obyvatelstva v rozvojových zemích je závislá především na malých, na holé přežití orientovaných zemědělstvích, založených na práci rodin. Tito lidé však mají omezený přístup ke zdrojům, technologiím, alternativním možnostem zabezpečování obživy a výrobním prostředkům. Výsledkem je nadměrné využívání přírodních zdrojů, včetně okrajových území.

V Agendě 21 se pojednává také o udržitelném rozvoji lidí v okrajových a citlivých ekosystémech. Klíčem k úspěšné implementaci těchto programů jsou motivace a postoje jednotlivých farmářů a vládní politika, která by poskytla stimuly farmářům pro efektivní a udržitelné hospodaření s jejich přírodními zdroji. Farmáři, zejména ženy, čelí při investování do své půdy a jiných zdrojů velké ekonomické, právní a institucionální nejistotě. Klíčem ke změně chování lidí a pro implementaci udržitelných strategií farmářství je decentralizace rozhodování na místní a komunitní organizace. Tato programová oblast se zabývá činnostmi, které mohou k tomuto cíli přispět.

15.1.4. Prostředky implementace

FINANČNÍ ZDROJE A MECHANIZMY

Valné shromáždění ve své rezoluci č. 44/208 ze dne 22. prosince 1989, mimo jiné, rozhodlo, že Konference OSN o životním prostředí a rozvoji by měla:

- **Identifikovat** způsoby a prostředky zajištění nových a dodatečných finančních zdrojů, zejména v rozvojových zemích, pro environmentálně šetrnější programy a projekty rozvoje, uskutečňované v souladu s národními cíli, prioritami a plány rozvoje; zvážit způsoby účinného monitorování poskytování těchto nových a dodatečných finančních zdrojů zejména rozvojovým zemím, a umožnit tak mezinárodnímu společenství přikročit k dalším potřebným akcím na základě přesných a spolehlivých dat.
- **Identifikovat** způsoby a prostředky poskytování dodatečných finančních zdrojů zaměřených na řešení hlavních environmentálních problémů globální povahy, obzvláště pak způsoby a prostředky podpory těch zemí, zejména rozvojových, pro něž by realizace těchto opatření vzhledem zejména k nedostatku finančních zdrojů, odborných předpokladů nebo technického potenciálu znamenala zvláštní nebo mimořádnou zátěž.
- **Zvážit** různé mechanismy financování, včetně dobrovolných, a prozkoumat možnost vytvoření zvláštního mezinárodního fondu a prozkoumat další inovativní řešení; s cílem zajistit – na vhodném základě – co nejučinnější a nejrychlejší transfer environmentálně šetrnějších technologií do rozvojových zemí.
- **Kvantifikovat** finanční požadavky pro úspěšnou implementaci rozhodnutí a doporučení této Konference a identifikovat možné zdroje, včetně nových, dodatečných zdrojů.

Tato kapitola se zabývá financováním implementace Agendy 21, která odráží globální konsensus a začleňuje (integruje) environmentální ohledy do zrychlujícího se rozvoje. Pro každou z ostatních kapitol Sekretariát Konference uvedl indikativní odhad celkových nákladů implementace v rozvojových zemích a požadavků na granty nebo na jiné druhy koncesního financování ze strany mezinárodního společenství. V těchto odhadech se odráží potřeba podstatně zvýšit úsilí jak jednotlivých států, tak i mezinárodního společenství.

TRANSFER ENVIRONMENTÁLNĚ ŠETRNĚJŠÍCH TECHNOLOGIÍ, SPOLUPRÁCE A VYTVÁŘENÍ POTENCIÁLŮ

Environmentálně šetrnější technologie, na rozdíl od (původních) technologií, které jsou jimi nahrazovány, (lépe) chrání ŽP, produkují menší znečištění, využívají všechny zdroje udržitelnějším způsobem, umožňují recyklovat větší množství odpadů a výrobků a umožňují přijatelněji nakládat se zbylými odpady.

V kontextu znečišťování jsou environmentálně šetrnější technologie takové „zpracovatelské a výrobní technologie“, které nevytvářejí žádný – nebo vytvářejí pouze nevelký – odpad a preventivně zabraňují znečištění. Zahrnují rovněž technologie „na konci potrubí“ („end of pipe technologies“, nazývané také sekundární či dodatečné technologie), které umožňují omezovat emise již vzniklých znečišťujících látek (jejich separací, zakoncentrováním a odloučením z vystupujících proudů odplynů či vypouštěných vod).

Environmentálně šetrnější technologie nezahrnují pouze jednotlivé technologie, ale také celkové komplexní systémy zahrnující know-how, zpracovatelské postupy, zboží a služby, zařízení a organizační a manažerské postupy. Diskuse o transferu technologií by se proto měla zabývat i takovými aspekty, jako je rozvoj lidských zdrojů a jednotlivé stránky vytváření technického potenciálu na místní úrovni, včetně aspektů souvisejících s postavením mužů a žen. Ekologicky šetrnější technologie by měly být slučitelné s národní situací podmíněnými sociálně-ekonomickými, kulturními a environmentálními prioritami.

Aktivity navržené v této kapitole jsou zaměřeny na zlepšování podmínek a postupů týkajících se informací o technologiích, možností jejich získání a transferu (včetně technologií, na současné úrovni technického vývoje a příslušného know-how), a to zejména z hlediska rozvojových zemí, a informací o vytváření potenciálu a systémů spolupráce v oblasti technické spolupráce a partnerství, s cílem přispět k udržitelnému rozvoji. Pro dosažení udržitelného rozvoje, udržování chodu světového hospodářství, ochranu ŽP a pro zmírňování a odstraňování chudoby a lidského utrpení budou esenciální nové a účinné technologie, které zvýší potenciál pro dosahování udržitelného rozvoje zejména v rozvojových zemích. Inherentní součástí těchto aktivit je proto potřeba zdokonalení současných technologií a jejich nahrazování, kde je to vhodné, technologiemi environmentálně šetrnějšími a dostupnějšími.

ÚLOHA VĚDY V UDRŽITELNÉM ROZVOJI

Tato kapitola se zaměřuje na úlohu a využití vědy při podporování šetrného řízení životního prostředí a rozvoje pro každodenní přežívání a pro budoucí rozvoj lidstva. Programové oblasti zde navrhované mají překlenout a podporovat specifické vědecké požadavky identifikované v ostatních kapitolách Agendy 21. Jednou z úloh vědy by mělo být poskytování informací umožňujících lepší formulaci a volbu politiky životního prostředí a rozvoje v procesu rozhodování. Pro splnění tohoto požadavku bude mít zásadní význam zvýšení vědeckého porozumění, zlepšení dlouhodobého vědeckého posuzování, posílení vědeckého potenciálu ve všech zemích a zajištění, aby se věda přizpůsobovala nově vznikajícím potřebám.

Vědci zlepšují své porozumění oblastí, jako je klimatická změna, zvyšování rychlosti spotřebovávání zdrojů, demografické trendy a degradace životního prostředí. Změny v těchto a v dalších oblastech je třeba brát v úvahu při vypracovávání dlouhodobých strategií pro rozvoj. Prvním krokem ke zlepšení vědecké základny těchto strategií je lepší pochopení souše, oceánů, atmosféry a s nimi spojené vody, nutričních a biogeochemických cyklů a toků energie, které všechny tvoří součást systému planety Země. To je esenciální pokud chceme přesněji odhadnout vyživovací potenciál Země a její odolnosti vůči , mnoha zátěžím, které jsou na ni kladeny lidské činností. Vědy mohou toto porozumění poskytnout zvýšením výzkumu souvisejících ekologických procesů a uplatňováním moderních, efektivních a účinných nástrojů, které jsou nyní k dispozici, jako jsou zařízení pro dálkové snímání (či dálkový průzkum Země pomocí družic), robotické monitorovací nástroje a počítačové a modelovací možnosti. Věda hraje významnou roli při spojování fundamentální důležitosti zemského životodárného systému s vhodnými strategiemi pro rozvoj, které vycházejí z jeho nepřetržitého fungování. Vědy by měly mít čím dál významnější úlohu při zajišťování a zlepšování efektivity využívání zdrojů a při nalézání nových metod, zdrojů a alternativ rozvoje. Je třeba, aby věda stále přehodnocovala a podporovala méně intenzivní trendy využívání zdrojů, včetně méně intenzivního využívání energie v průmyslu, zemědělství a dopravě. Věda by proto měla být stále více chápána jako esenciální složka v úsilí o nalezení uskutečnitelných způsobů dosažení udržitelného rozvoje. Vědecké poznatky by měly být uplatňovány při formulaci a podporování cílů UR, a to prostřednictvím vědeckého posuzování současných podmínek a budoucích perspektiv systému Země. Takováto posuzování, založená na stávajících a objevujících se inovacích v rámci věd, by měla být využívána v procesu rozhodování a v interaktivních procesech mezi vědou a politikou. Je třeba zvýšit výstupy z vědeckých procesů, aby mohlo být zvýšeno porozumění a aby mohla být usnadněna interakce mezi vědou a společností. Pro dosažení těchto cílů bude nezbytné též zvýšit vědecký potenciál a možnosti, zejména v rozvojových zemích. Kriticky důležité je, aby se vědci z rozvojových zemí plně účastnili na mezinárodních vědeckých výzkumných programech, zabývajících se globálními problémy životního prostředí a rozvoje, s cílem umožnit všem zemím participovat rovným dílem při jednání o globálních problémech životního prostředí a rozvoje. Tváří v tvář hrozbám nevratného poškození životního prostředí by neměl

být nedostatek úplného vědeckého porozumění omluvou pro odkládání opatření, která se sama dostatečně odůvodňují. Princip předběžné prevence by mohl poskytnout základ pro politiky související s komplexními systémy, které nejsou dosud plně pochopeny a u kterých nemohou být důsledky jejich narušení zatím předvídaný.

PROGRAMOVÉ OBLASTI, KTERÉ JSOU V SOULADU SE ZÁVĚRY A DOPORUČENÍMI MEZINÁRODNÍ KONFERENCE O VĚDECKÉ AGENDĚ PRO ŽP A ROZVOJ V 21. STOLETÍ (ASCEND 21) JSOU NÁSLEDUJÍCÍ:

- posilování vědecké základny pro udržitelné hospodaření,
- zvyšování vědeckého porozumění,
- zdokonalování dlouhodobého vědeckého posuzování,
- vytváření vědeckého potenciálu a možností.

PODPORA VZDĚLÁVÁNÍ, VEŘEJNÉHO POVĚDOMÍ A ODBORNÉHO ŠKOLENÍ

Vzdělávání, zvyšování veřejného povědomí a odborné školení prostupují prakticky všemi oblastmi Agendy 21, přičemž ještě úžeji jsou spojeny s částmi, týkajícími se uspokojování základních potřeb, vytváření potenciálu, dat a informací, vědy a úlohy důležitých skupin. Tato kapitola obsahuje široké, obecné návrhy, zatímco specifická doporučení související s problémy jednotlivých odvětví se nacházejí v ostatních kapitolách. Základní principy návrhů v tomto dokumentu jsou uvedeny v Deklaraci a Doporučeních Tbiliské mezivládní konference o environmentálním vzdělávání, organizované UNESCO a UNEP, která se konala v roce 1977.

V TÉTO KAPITOLE JSOU POPSÁNY NÁSLEDUJÍCÍ PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- změna orientace vzdělávání směrem k udržitelnému rozvoji,
- zvyšování veřejného povědomí,
- podpora odborného školení.

NÁRODNÍ MECHANISMY A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE PŘI VYTVÁŘENÍ POTENCIÁLU V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH

Schopnost země jít po cestě UR závisí do značné míry na potenciálu jejích lidí a institucí, jakož i na jejích ekologických a geografických podmínkách. Vytváření potenciálu zahrnuje konkrétně lidské, vědecké, technické, organizační, institucionální a zdrojové možnosti. Základním cílem vytváření potenciálu je zvýšení schopnosti vyhodnocování a řešení zásadních otázek souvisejících s politickou volbou a způsoby implementace různých možností rozvoje, na základě pochopení potenciálu a limitů životního prostředí a potřeb, jak je vnímají lidé v dané zemi. Výsledkem je, že potřebu posílit národní potenciál sdílejí všechny země.

Vytváření endogenního potenciálu pro implementaci Agendy 21 bude vyžadovat úsilí samotných zemí v partnerství s relevantními organizacemi OSN a s vyspělými zeměmi. Při tomto

úsilí by mělo asistovat také mezinárodní společenství na národní, subregionální a regionální úrovni, okresní úřady, nevládní organizace, univerzity a výzkumná centra, obchodní a jiné soukromé instituce a organizace. Zásadní význam pro jednotlivé země má identifikace priorit a určení prostředků pro vytváření potenciálu a schopností pro implementaci Agendy 21, přičemž je třeba brát v úvahu jejich environmentální a ekonomické potřeby. Pro budování institucí, analýzu politiky a řízení rozvoje, včetně posuzování alternativních variant opatření, s cílem zvýšit přístup k technologiím a jejich transfer a podpořit ekonomický rozvoj, jsou nezbytné schopnosti, poznatky a technické know-how na individuální a institucionální úrovni. Technická spolupráce, včetně spolupráce související s transferem technologií a know-how, zahrnuje celou škálu činností pro rozvoj nebo posílení individuálního a skupinového potenciálu a schopností.

MEZINÁRODNÍ INSTITUCIONÁLNÍ USPOŘÁDÁNÍ

Konference OSN o životním prostředí a rozvoji odvozuje svůj mandát z rezoluce Valného shromáždění č. 44/228, v níž Valné shromáždění, mimo jiné, potvrdilo, že Konference by měla vypracovat strategie a opatření umožňující zastavit a zvrátit účinky degradace životního prostředí v kontextu zvýšeného národního a mezinárodního úsilí směřujícího k prosazení udržitelného a environmentálně šetrnějšího rozvoje ve všech státech, a dále potvrdilo, že pro řešení problémů degradace životního prostředí je esenciální podpora ekonomického růstu v rozvojových zemích. Následné mezivládní kroky se budou odehrávat v rámci systému OSN, přičemž Valné shromáždění bude nejvyšším fórem pro tvorbu politiky, které bude pro vlády, systém OSN a příslušné orgány dohod zajišťovat celkové vedení. Vlády i regionální organizace pro ekonomickou a technickou spolupráci budou současně zodpovídat za to, že splní svoji významnou úlohu při implementaci závěrů této Konference. Systém OSN a mnohostranné finanční instituce by měly přiměřeně podporovat jejich závazky a činnosti. Národní a mezinárodní úsilí by se tak mohlo vzájemně podporovat.

Pro naplňování mandátu Konference je nutno v rámci systému OSN učinit institucionální opatření, která budou v souladu s restrukturalizací a oživením OSN v ekonomické, sociální oblasti a souvisejících oblastech i s celkovou reformou OSN, a to včetně probíhajících změn v Sekretariátu, které budou součástí těchto změn. V souladu s duchem reformy a oživení systému OSN bude implementace Agendy 21 i dalších závěrů Konference vycházet z přístupu orientovaného na akce a výsledky a bude konzistentní s principy univerzality, demokracie, transparentnosti, nákladové efektivnosti a zodpovědnosti.

Všechny agentury systému OSN mají v rámci svých kompetencí klíčovou úlohu při implementaci Agendy 21. Efektivní dělba práce mezi různými částmi systému OSN, založená na jejich komparativních výhodách a zaměření, by měla umožnit vyhnout se duplikacím a zajistit vhodnou koordinaci. Členské státy mohou prostřednictvím příslušných vládních orgá-

nů zajistit vhodnou realizaci těchto úkolů. Aby bylo možné usnadnit vyhodnocování činnosti jednotlivých agentur a podpořit znalosti o jejich aktivitách, měly by všechny orgány systému OSN pravidelně zpracovávat a publikovat zprávy o svých aktivitách týkajících se implementace Agendy 21. Zapotřebí bude rovněž seriózní a průběžné posuzování a kontrolování jejich politik, programů, rozpočtů a aktivit.

Při implementaci Agendy 21 je důležitá stálá aktivní a efektivní spoluúčast nevládních organizací, vědecké obce a soukromého sektoru, stejně jako místních skupin a komunit.

MEZINÁRODNÍ PRÁVNÍ NÁSTROJE A MECHANISMY

Uznává se, že by měly být vzaty v úvahu následující velmi důležité aspekty univerzálního, mnohostranného i dvoustranného procesu uzavírání smluv:

- další rozvoj mezinárodního práva udržitelného rozvoje se zvláštní pozorností věnovanou křehké rovnováze mezi zájmy životního prostředí a rozvoje,
- nutnost objasnit a posílit vztah stávajících mezinárodních nástrojů nebo dohod v oblasti ŽP a relevantních sociálních a ekonomických dohod nebo nástrojů, s ohledem na zvláštní potřeby rozvojových zemí,
- na globální úrovni – esenciální důležitost spoluúčasti a přispění všech států včetně rozvojových zemí k uzavírání smluv v oblasti mezinárodního práva a udržitelného rozvoje.

INFORMACE PRO ROZHODOVÁNÍ

V UR je každý uživatelem a současně i poskytovatelem informací v širokém smyslu slova. Patří sem údaje, informace a vhodně zpracované zkušenosti a poznatky. Potřeba informací vzniká na všech stupních rozhodování, od vedoucích pracovníků s rozhodovací pravomocí na národní a mezinárodní úrovni až po základní úroveň a jednotlivce. K tomu, aby se rozhodnutí ve stále větší míře opírala o spolehlivé informace, je třeba implementovat následující DVĚ PROGRAMOVÉ OBLASTI:

- vyplňování mezer v datech,
- zlepšování dostupnosti informací.

15.2. Místní Agenda 21

15.2.1. Přínosy MA 21

- větší spokojenost obyvatel,
- vyšší efektivitu práce,
- předcházení konfliktů a zmenšování rozporů,
- zlepšení kvality života obyvatel,

- zachování a zlepšení kvality životního prostředí,
- nalezení skutečných problémů a optimálních cest jejich řešení,
- dosažení společné vize o budoucnosti obce či regionu,
- aktivní zapojení lidí do řešení problémů,
- spolupráci různých společenských a profesních skupin,
- větší pochopení práce úřadů a zastupitelů a zvýšení důvěry v jejich rozhodnutí,
- zajištění zpětné vazby v řízení města,
- lepší společenskou atmosféru,
- pochopení různých názorů a postojů,
- posílení a rozvoj demokracie,
- posílení pocitu sounáležitosti s obcí/regionem,
- zachování místních hodnot – kulturních, společenských i přírodních,
- zvýšení schopností a kapacit,
- rozšíření finančních a dalších zdrojů pro rozvoj obce, regionu,
- větší schopnost obce nebo regionu reagovat na měnící se vnější i vnitřní prostředí,
- místní stabilitu, která ovlivňuje stabilitu v mezinárodním měřítku.

15.2.2. Iniciativy místních úřadů na podporu MA 21

Důraz na UR by měl být rozhodujícím měřítkem při všech činnostech místních úřadů. Proces MA 21 musí být souvislou iniciativou, hodnotnými koncepty i způsoby realizace, a ne jenom sbírkou „hezkyých“ projektů. Systematický přístup k rozvoji místa s dlouhodobou perspektivou a uplatněním principů udržitelnosti je to, co se očekává od dobře pracujících místních úřadů.

Nejsou stanovené žádné jednotné postupy jak zavádět MA 21, ale jsou známy některé klíčové kroky jak na to. MA 21 se snaží povzbudit větší účast obyvatel v procesech plánování a realizace rozvoje. Každá kvalitní strategie MA 21 by měla spojovat snahy různých sektorů společnosti a místních obyvatel, vycházet z podrobné analýzy místních problémů a směřovat k UR. To neznamená, že právo místních správ učinit konečné rozhodnutí by tím mělo být umenšováno nebo zpochybňováno, ale lidé by měli pomoci místní správě učinit co nejlepší rozhodnutí založené na základě jejich potřeb a usilování.

MÍSTNÍ ÚŘADY/SPRÁVY OBCÍ MAJÍ ROZHODUJÍCÍ ROLI V UDRŽITELNÉM ROZVOJI, PROTOŽE:

- zastupují místní společenství a pracují v jeho zájmu,
- mají právní nástroje k regulaci činností v území,
- mají významnou úlohu při plánování,
- místní samosprávy vlastní a spravují majetek v nejrůznější míře,

- mohou z velké části ovlivňovat místní obyvatele i návštěvníky pomocí osvěty, poradenství, informací a příkladů,
- mohou podněcovat a příznivě ovlivňovat širší spolupráci mezi různými organizacemi, institucemi a sektory, mají přímé vlivy jako spotřebitelé a zaměstnavatelé.

Velmi důležité je to, že zodpovědné místní zastupitelstvo má stěžejní úlohu v přenášení pozitivních názorů, hodnot, potřeb a snah lidí do programů, projektů, politiky a plánů, a v jejich praktickém uplatnění. MA 21 se zabývá uplatněním principů udržitelnosti v praxi a neměla by být pokládána za rozptylování od „opravdové“ práce. Naopak je tam, kde „opravdová“ práce začíná a končí.

15.2.3. Cíle MA 21

Globální problémy mají kořeny v místních činnostech, a proto je jejich řešení závislé na místních aktivitách.

MA 21 by měla směřovat k udržitelnosti v místním měřítku i v globálních návaznostech a měla by zprostředkovat pochopení souvislostí mezi globálními záležitostmi a našimi individuálními rozhodnutími. Měla by pojednávat o dosahování „více s málem“ (ke skutečným hodnotám nepotřebujeme mnoho materiálních zdrojů), jde o větší využívání našich dovedností a duševního potenciálů a úspornější využívání zdrojů.

Můžeme být náročnější na kvalitu našeho ŽP a kvalitu našeho života a přitom skromnější v našich materiálních požadavcích.

MA 21 by měla vést k otevřené spolupráci celého místního i širšího společenství. Zabývá se zabezpečením kvalitního života (ve všech jeho dimenzích – materiální, duchovní, kulturní, společenské, etické, estetické aj.) v kvalitním prostředí, a to s perspektivou dlouhodobé udržitelnosti.

POKUD UPLATNÍME MA 21, PAK MŮŽEME POZITIVNĚ OVLIVNIT:

dopravu	ekonomickou úroveň a rozvoj	výrobu a spotřebu
zaměstnanost	nakládání s energií	počet obyvatel
stupeň kriminality	bezpečnost	těžbu hornin a surovin
znečištění prostředí	produkci odpadů	nakládání s odpady

kvalitu ovzduší	kvalitu potravin	kvalitu a spotřebu vody
infrastrukturu	kvalitu bydlení	turistiku
zdraví	komunikaci mezi lidmi	výchovu a vzdělávání
místní tradice	sociální péči	přírodu a zeleň
spokojenost obyvatel	spokojenost návštěvníků	krajinu
společenský život	stav historických budov	výstavbu
plánování	rekreaci	diverzitu přírody, kultury
a další oblasti		

15.2.4. Základní součásti systému MA 21

MA 21 tvoří komplexní systém sestavený z dílčích součástí, které jsou navzájem propojeny. V následujícím textu jsou uvedeny základní součásti systému, které by v každém případě měly být uplatněny na úrovni obce, regionu. Všechny součásti systému MA 21 je třeba řešit souběžně od začátku procesu.

MA 21 se nazývá „místní“ především proto, že odráží konkrétní místní podmínky. Dílčí procesy je nutné dotvořit dle těchto podmínek, tzn. např. podle specifikace území, historie, lidského potenciálu a zdrojů, které máme k dispozici atd. Přestože může být systém naplňován různými způsoby odrážejícími specifické místní podmínky, neměly by být opomenuty základní součásti systému MA 21 a principy UR.

Výhodou je, že máme v současné době již odborníky, kteří jsou schopni zabezpečit efektivní vytváření systému MA 21. Pro všechny součásti MA 21 jsou již k dispozici odborníci, partneři, odborná pomoc, konzultanti, školitelé, materiály nebo organizace, které mohou pomáhat při dílčích procesech. Je přitom potřeba mít na paměti, že vnější konzultant je jako nezávislý odborník velmi potřebný, ale MA 21 je tvořena místními lidmi a ve spolupráci s nimi.

ORGANIZAČNÍ ZÁZEMÍ

Je zcela zásadní podmínkou úspěšnosti procesu MA 21. Je ověřeno, že pro fungování systému MA 21 je potřeba získat schopného koordinátora. Tento koordinátor zajišťuje propojování

aktivit, spolupráci, zapojování dalších subjektů, školení cílových skupin a práci na plánech rozvoje za účasti veřejnosti. Pokud není organizační zázemí umístěno přímo ve struktuře místní správy, musí s ní být oficiálně propojeno, protože jinak není možné prosazovat nutná opatření. Politické zastřešení musí vycházet z rozhodnutí zastupitelstva, které určí jednoho svého člena jako politika zodpovědného za proces MA 21 a ustanoví k tomu příslušnou komisi.

KOMUNITNÍ SPOLUPRÁCE (PARTNERSTVÍ)

MA 21 JE PROCESEM PARTNERSTVÍ A ZAMĚSTNANCI MÍSTNÍ SPRÁVY BY MĚLI:

- při přípravě a realizaci místních aktivit spolupracovat s místními organizacemi a veřejností v co nejvyšší míře,
- nepojímat zapojení veřejnosti jako jednorázový akt nebo krátkodobý projekt, ale jako dlouhodobý proces budování důvěry a spolupráce mezi místní správou a místními obyvateli,
- stále komunikovat se společenskými skupinami a organizacemi a vytvářet tak místní partnerství (neomezovat spolupráci jen na konkrétní akce),
- výstupy společné práce a závěry musí být vždy konsensuální, a proto jsou přijímány na základě souhlasu všech partnerů.

Partnerství na místní úrovni podporují společné akce pro veřejnost. Důležitým prvkem MA 21 je zapojení veřejnosti do dílčích záměrů rozvoje obce, regionu (např. plánování veřejných prostranství).

KAPACITA PRO ZÍSKÁVÁNÍ ZDROJŮ

MA 21 vede ke zvýšení kapacity pro získávání zdrojů. Jednou z podmínek pro získání prostředků, zejména z mezinárodních a zahraničních zdrojů, je uplatňování udržitelného rozvoje v místních podmínkách. Komunitní spolupráce a propojení ekonomických, sociálních a ekologických aspektů rozvoje obce nebo regionu jsou většinou důležitými kritérii pro posuzování projektů. Kromě toho lze v rámci MA 21 zajistit odborníky pro získávání dalších zdrojů, prosazování projektů a potřebné konzultace.

Úspěšná spolupráce s místními organizacemi i jednotlivci otevírá další možnosti zdrojů – pokud se lidé cítí být do procesu opravdu zapojeni, jsou ochotni přispět nejenom svými znalostmi a časem, ale také mnohdy finančními a jinými prostředky.

FORMALIZACE PROCESU, POLITICKÁ PODPORA

Místní zastupitelstvo přijímá MA 21 jako oficiální součást rozvoje a fungování obce, regionu. V rámci tohoto rozhodnutí se zavazuje k respektování principů udržitelného rozvoje včetně zapojování veřejnosti.

Dokumenty a plány by měly jednoznačně ukázat, co je a co bude uděláno k uplatnění princi-

pů udržitelnosti. Je důležité, aby všechny plány byly součástí souvislé, dlouhodobé strategie udržitelného rozvoje a aby odpovídaly společným úkolům a cílům v tomto směru. Při rozhodování musí být posuzovány vlivy rozhodnutí na UR obce, regionu.

STRATEGIE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ZA ÚČASTI VEŘEJNOSTI

Každá místní správa, která přistoupila k uplatnění MA 21, by měla mít zpracovanou dlouhodobou Strategii udržitelného rozvoje, jakožto zastřešující dokument pro dílčí strategie, plány a politiky, např. pro Strategii ekonomického rozvoje, sociálního rozvoje, Dopravní politiku apod.

Každý místní občan by přitom měl mít možnost podílet se na jejím zpracování i realizaci. Ne všichni této možnosti využijí, ale všichni by o ní měli být informováni.

KAŽDÁ STRATEGIE BY MĚLA BÝT ZPRACOVÁNA V KRÁTKÝ, JASNÝ A VEŘEJNĚ DOSTUPNÝ DOKUMENT OBSAHUJÍCÍ NÁSLEDUJÍCÍ BODY:

- hlavní oblasti a cíle udržitelnosti v příslušném místě,
- jednoznačné cíle vedoucí ke zlepšení kvality života v příslušném místě,
- poskytnutí konkrétního plánu rozvoje společenství v nejbližších letech (akční plán).

Součástí strategického plánu má být akční plán, který přesně určí kdo, co a kdy udělá (jaké organizace nebo jednotlivci se ujmou jakých akcí a kdy) a z Místní Agendy 21. Akční plán vychází z dlouhodobých strategických cílů a rozvíjí sociální, ekonomické a ekologické aspekty.

PLÁN MÁ MJ. OBSAHOVAT SDĚLENÍ:

- jak a kdy budou akce provedeny a jak proběhnou, kdo má jakou zodpovědnost,
- jak budou výkony a výsledky oceňovány,
- jak a kdy bude strategie aktualizována podle dosažených výsledků.

Musíme vědět, jestli se situace v té které oblasti lepší, nebo horší a musíme hledat způsoby, jak to změřit. V ekonomice je např. ukazatelem hrubý domácí produkt, v procesu MA 21 to bude širší spektrum ukazatelů souvisejících ekonomickými a společenskými aspekty a s životním prostředím (může to být např. počet dětských hřišť vč. kvality jejich vybavení, čistoty apod.). Nalezení vhodných ukazatelů je velmi důležité a ne příliš jednoduché.

DO PROCESU MA 21 JE NUTNÉ ZAVÉST MONITOROVACÍ PROCEDURY:

- používáním ukazatelů udržitelnosti pro dané místo, ze kterých poznáme, jestli se k udržitelnosti přibližujeme, nebo se od ní vzdalujeme,
- pravidelné informování veřejnosti o stavu jednotlivých sledovaných oblastí.

V každé fázi procesu by měla být zapojena veřejnost. Nejenom informováním, ale dle situace přímo konkrétní prací – získáváním názorů a podkladů, spoluúčastí na vytváření i realizaci procesu.

Je třeba ukázat a podpořit konkrétní příklady propojování ekonomických, sociálních a ekologických činností. K tomu mohou také využít tzv. mikroprojekty – malé projekty podpořené místní správou nebo z vnějších zdrojů.

VÝCHOVA, VZDĚLÁVÁNÍ, OSVĚTA A INFORMOVANOST

Místní lidé musejí jednak rozumět základním otázkám udržitelného rozvoje a také tomu, že oni jsou spoluvůdci budoucnosti obce, regionu a jednak musejí být motivováni k tomu, aby se do procesu MA 21 aktivně zapojili. Proces by měl vést k tomu, aby všichni, kdo tvoří společenství, převzali určitý díl zodpovědnosti za jeho rozvoj. Do této oblasti dále mohou patřit informační systémy rozvíjené podle potřeb procesu a veřejnosti.

MA 21 také vytváří prostor pro nenásilnou výchovu k udržitelnému rozvoji v rámci různých cílových skupin, např. děti a mládež (dětský parlament, mládežnická fóra atd.), menšiny, mladé rodiny, staří lidé, podnikatelé apod.

MANAGEMENT KVALITY

Systém MA 21 má přímou návaznost na řízení a zlepšování výkonu místních úřadů/správ. Zavádění managementu kvality (ISO 9000, 14000 a další) jsou standardními postupy podporovanými ve vyspělých zemích. Tyto postupy sledují jak kvalitu služeb pro místní obyvatele, tak šetrný provoz veřejných budov a služeb vůči životnímu prostředí.

Politika místního úřadu i ostatních veřejných institucí by měla v praxi zohledňovat principy udržitelného rozvoje. Udržitelnost by měla být chápána jako součást řízení, a nejen jako možný dodatek. Zaměstnanci úřadů by měli být školeni, aby pochopili základní principy udržitelného rozvoje a aby je uměli zapojit do myšlení a praxe.

Do provozu úřadů by měly být zařazeny otázky týkající se ekologicky šetrných investic, snižování spotřeby energie, vyhýbání se plýtvání, nebezpečným chemikáliím apod. K tomu slouží environmentální řídicí systémy.

VNĚJŠÍ VZTAHY A VAZBY

UR není jen záležitostí obce a regionu, ale má širší souvislosti, takže je nutné budovat vnější vztahy a informační vazby. Kromě toho partnerství s dalšími obcemi a regiony rozvíjejícími MA 21 vede k vzájemnému posílení kapacity, inspiraci i možností získání dalších zdrojů.

Vhodnou formou je vytváření sítí (zapojení do již existujících sítí) a projektů na národní a mezinárodní úrovni. Z existujících sítí, které podporují zavádění MA 21 jmenujme např. **síť Zdravých měst, I.C.L.E.I., CEMR, Evropská kampaň pro udržitelná malá a velká města** a další.

Jednou z forem vytváření vnějších vztahů je propagace výsledků práce na dosahování udržitelného rozvoje na národní i mezinárodní úrovni. To může být realizováno např. účastí v soutěžích, které vypisují mezinárodní sdružení (např. CEMR, EU apod.) a které vedou mj. k tomu, že obec je zaznamenána na mezinárodních seznamech, podle kterých se řídí zájem zahraničních turistů i investorů.

MIKROPROJEKTY

Je třeba ukázat, jaké činnosti přispívají k udržitelnému rozvoji. K tomu by měly sloužit dílčí projekty – malé i velké. Tyto projekty mohou čerpat z různých zdrojů, je ale vhodné, aby se na nich finančně podílela místní správa.

15.2.5. Kroky k přípravě a naplnění MA 21 – strategie a taktika

• **Základní hodnoty**

- jsou hodnoty, které účastníci vyznávají a uznávají a pro které se činností účastní;
- hodnoty, pro které proces vedeme, určují základní směr další práce.

Je možné je považovat za konečný výstup zapojování podílníků. Jsou po celou dobu práce na projektu/procesu pojistkou a testem, který hodnotí, zda práce probíhá způsobem odrážejícím tyto hodnoty. V případě nesrovnalostí, odbočení ze základního směru nebo konfliktů se k nim lze vrátit a demonstrovat, na čem se účastníci na začátku procesu shodli.

• **Vize**

- určuje dlouhodobý cíl snažení;
- odpovídá na otázku ČEHO chceme dosáhnout.

Jak bude vypadat obec/region za 15, 20 a více let. Jak bude vypadat doprava, veřejná prostranství apod. Účastníci vytvářejí obraz své obce/regionu jak by si přáli aby vypadala/vypadal. Naplňování tohoto cíle je pak předmětem práce na procesu MA 21.

• **Účel**

– odpovídá na otázku kdo jsme, proč chceme proces zahájit a realizovat, co děláme a jak to děláme.

Stanovení prioritních oblastí: nejprve je třeba určit všechny oblasti práce, které je třeba řešit, abychom dospěli k vizi. Poté stanovíme priority, neboli klíčové oblasti práce.

• **Záměry**

– jsou obecná prohlášení o úmyslu v jednotlivých prioritních oblastech – popisují v obecných termínech co máme v úmyslu dělat. Záměry by měly být stručné.

• **Specifické cíle**

– rozdělují záměry na zvládnutelné bloky, slouží k upřesnění záměrů. Neměly by však být zaměřovány se specifickými úkoly anebo akcemi – specifické cíle jsou více strategické.

• Akce

– ke každé z vybraných prioritních oblastí je sestaven Akční plán – seznam konkrétních aktivit (projektů), které je třeba udělat, aby bylo dosaženo specifických cílů v dané oblasti. Plán by měl současně obsahovat termíny, zdroje, kdo je za uskutečnění zodpovědný a kdo bude na činnosti spolupracovat.

PŘI STANOVOVÁNÍ CÍLŮ JE DOBRÉ VYUŽÍT TZV. „PRAVIDLO SMART“:

Specifické (konkrétní)?	☛ Specific
Měřitelné (lze měřit výsledky)?	☛ Measurable
Dosažitelné, odsouhlasené partnery?	☛ Achievable, Agreed
Zajištěné z hlediska zdrojů, realistické?	☛ Resourced, Realistic
Časově naplánované?	☛ Timescaled

Pokud vámi stanovené cíle nesplňují byť jediný bod, snažte se je znovu prověřit a definovat jasněji a dle tohoto pravidla.

Jednotlivé stupně jsou formulovány na základě názorů a postojů účastníků procesu, objektivních dat a vývojových trendů a doporučení odborníků pro jednotlivé oblasti udržitelného rozvoje. Formulace jsou zapsány na velké papíry, neboť se k nim účastníci vracejí v dalším průběhu procesu MA 21. Na definování jednotlivých stupňů by se měl podílet co nejširší okruh účastníků.

U všech stupňů je třeba stanovit indikátory neboli ukazatele, které nám budou říkat, zda se k danému cíli přibližujeme nebo se od něj spíše vzdalujeme.

Iniciativa může vzejít z místní správy stejně tak jako ze skupiny místních lidí nebo externí organizace. Tato iniciační skupina by měla zajistit zapojení co nejširšího spektra občanů do vypracování strategického a akčního plánu rozvoje obce/regionu. Důležité je, aby tato iniciativa vedla k politickému zastřešení procesu MA 21 a k rozvoji všech prvků systému.

Pro vybrané prioritní oblasti jsou vytvořeny pracovní skupiny složené ze zástupců různých společenských skupin. Skupiny se scházejí víckrát a hledají optimální řešení problémů pro co největší okruh lidí, kterých se problém dotýká. Na setkání je potřeba přizvat odborníky pro

tu kterou oblast, kteří mohou objasnit, co je a co není jako řešení možné a také, co je a co není pro město/region udržitelné. Výsledky jednotlivých pracovních skupin jsou předávány prostřednictvím vybraného zástupce do základní skupiny (např. fórum/komise udržitelného rozvoje), která je sumarizuje a připravuje celkový návrh řešení pro orgán s rozhodovací pravomocí (místní, regionální správa, případně jiné orgány).

Pro všechny kroky je jedno společné – snaha o shromáždění co nejširšího spektra názorů všech, jichž se proces týká nebo těch, kteří mohou být dotčeni výsledkem procesu. Jsou to tedy zainteresované skupiny, „podílňící“ (stakeholders). Úkolem iniciační skupiny je také provést analýzu zainteresovaných skupin, neboť je potřeba oslovit všechny, kdo mohou mít na proces významný, ať už pozitivní nebo negativní vliv. Každý další krok by měl být odsouhlasen zúčastněnými.

Pro uplatňování MA 21 je potřeba vybavit základní tým MA 21 i nejbližší spolupracovníky sadou nástrojů – metod, technik a dovedností, které jsou pro prosazení konceptu MA 21 na místní i regionální úrovni nezbytné. Patří mezi ně např. řízení projektů, dovednosti efektivní komunikace, prezentace, týmová spolupráce, znalost principů udržitelného rozvoje a další.

15.2.6. Ukazatele účinnosti práce

Indikátory neboli ukazatele UR jsou praktickým nástrojem pro měření postupu práce na MA 21. Je to určitá množina informací, která nám ukazuje, jestli se ke stanoveným cílům přibližujeme nebo se od nich vzdalujeme. Slouží k tomu, abychom viděli, zda aktivity, které vyvíjíme, mají nějaký dopad na vybrané oblasti. Ukazatele se volí nejen pro celkový proces, ale i pro dílčí projekty.

VŽDY MUSÍ MÍT 3 HLEDISKA:

- kvantitu,
- kvalitu,
- čas.

KE KAŽDÉ ÚROVNI CÍLŮ VOLÍME PŘÍSLUŠNÉ UKAZATELE:

- **strategické**

– vedení obce podle nich může sledovat dosahování strategických cílů – např. spokojenost občanů,

- **managerské**

– jak budeme kontrolovat, že systém dobře funguje,

- **implementační**

– podařilo se v příslušném čase, s příslušnými zdroji a v dostatečné kvalitě realizovat např.

výsadbu květin v městském parku.

Indikátory na jednotlivých úrovních musí být provázány.

Běžně užívané indikátory rozvoje společnosti (jako např. hrubý domácí produkt) neposkytují dostatečné a komplexní údaje, jež jsou potřeba pro hodnocení udržitelnosti rozvoje společnosti. Je proto nutné hledat nové indikátory. V současné době již existuje sada doporučených indikátorů na mezinárodní úrovni a je vyvíjen systém indikátorů pro UR na národní úrovni.

Ve vztahu k veřejnosti slouží indikátory k tomu, abychom lidi jednoduchým způsobem informovali o změnách, které probíhají na základě procesu MA 21. V tomto směru může dobře prezentovaný indikátor, který upoutá pozornost, vést k zapojení dalších lidí do procesu MA 21. Záleží zde hodně na tvořivém přístupu těch, kdo indikátory prezentují. Měly by se zde uplatnit prvky efektivní komunikace: lidé vnímají spíše obrázky, vyhýbají se dlouhým textům, složitým formulacím, průměry čísel apod.

Aby byl ukazatel efektivní, musí mít určitou významnost a musí být současně pro lidi srozumitelný. Řada aspektů udržitelného rozvoje, jež jsou významné a hodnotné, jsou těžko měřitelné. Musíme tedy hledat způsoby jak je měřit, neboť lidé potřebují vidět výsledky a my musíme být schopni jim je předložit. Doporučený postup je hledat řešení ve spolupráci s lidmi.

Indikátory můžeme rozdělit v zásadě na objektivně ověřitelné (tedy takové, které se dají změřit dostupnými postupy) a objektivizované (týkající se převážně změn chování lidí, pocitů apod., což je dosti důležitý prvek MA 21). V tomto případě záleží na dohodě. Takovéto „subjektivní“ indikátory jsou pro lidi většinou mnohem přitažlivější než „suchá“ vědecká fakta.

Při stanovování indikátorů je třeba promyslet zdroje údajů (které musí být spolehlivé) a to, že data budeme potřebovat získávat pravidelně a v delším časovém období. Nemá smysl zvolit ukazatel, jež je možné získat jednou za 10 let – je to příliš dlouhý čas a také nemá smysl ukazatel, k němuž lze získat hodnoty pouze za první 3 roky a pak už ne. Dostatečná frekvence a pravidelnost při získávání informací umožňují sledovat vidět trendy vývoje.

Pokud je to možné, měly by být ukazatele také porovnatelné mezi jednotlivými obcemi a regiony, aby bylo možné sledovat, která oblast má problémy a kde se postup daří lépe. Analýza stavu může poté pomoci tam, kde proces neprobíhá tak dobře. Stanovení společných ukazatelů je otázkou nadregionální, tzn. mělo by být vedeno z centrální úrovně, ovšem nikoli bez úzké spolupráce s obcemi a regiony.

NA 3. EVROPSKÉ KONFERENCI O UDRŽITELNÝCH MĚSTECH V HANNOVERU V ÚNORU 2000 BYLA NAVRŽENA NÁSLEDUJÍCÍ SADA INDIKÁTORŮ:

- **spokojenost občanů s životem v obci**

- všeobecná spokojenost občanů s různými rysy života v obci;
- **místní příspěvek ke globální změně klimatu**
 - emise CO₂ (vyjádřené jako ekologická stopa);
- **místní doprava a přeprava osob**
 - denní přepravní vzdálenosti a způsoby přepravy;
- **dostupnost veřejné zeleně a místních služeb**
 - dosažitelnost nejbližší veřejné zelené plochy pro místních obyvatele a dosažitelnost základních služeb;
- **kvalita vnějšího ovzduší**
 - počet dnů s dobrou a zdravotně nezávadnou kvalitou ovzduší;
- **cestování dětí do a ze školy**
 - způsoby dopravy, které děti používají k cestování mezi domovem a školou;
- **udržitelný management obce a místních podniků**
 - podíl státních i soukromých organizací, které přijaly a využívají environmentální a sociální způsoby řízení (EMS a EMAS);
- **hluková zátěž**
 - podíl obyvatel vystavených škodlivým hladinám hluku;
- **udržitelné využívání půdy (land-use)**
 - UR, obnova a ochrana ploch a půdy v rámci obce/města;
- **udržitelné výrobky**
 - podíl certifikovaných ekologicky šetrných výrobků a produktů ekologického zemědělství na celkové spotřebě.

V současné době probíhá v zemích EU testovací fáze sledování těchto indikátorů, do které se mohou přihlásit města z celé Evropy. Účast zemí střední a východní Evropy je zatím jen velmi omezená. Hlavním problémem, kterému budou podle EK místní úřady čelit, bude nutnost nalézt způsoby spolupráce napříč všemi sektory a úrovněmi v rámci městské správy i širšího místního společenství tak, aby byly schopny s těmito integrovanými indikátory efektivně pracovat.

Společné evropské indikátory jsou myšleny jako doplňkové k indikátorům definovaným na národní či místní úrovni. Budou dále rozvíjeny a doplňovány v závislosti na zkušenostech s jejich uplatňováním.

15.2.7. Postup, metody a techniky pro zapojování veřejnosti v rámci MA 21

Jedním ze základních principů udržitelného rozvoje je zapojení veřejnosti, a to nejen do rozhodovacích procesů, ale i do vytváření plánů a jejich realizace. Obyvatelé dané obce mají

sami říci, co je trápí nejvíce. I zdánlivě banální problém může pro obyvatele představovat neřešitelné situace. Proto není vhodné zjištěné informace podceňovat a předem odmítat jako bezcenné a nedůležité. Pokud obywatel obce cítí jistou věc jako problém, pak je namíste se jí zabývat a hledat spolu s obyvateli možná řešení. V případě MA 21 by se nemělo jednat o zapojení veřejnosti jenom v rámci jednotlivých projektů, aktivit nebo dílčích procesů (přestože i toto je velmi důležité), ale o souvislý, nikdy nekončící proces. Je to složité, ale existují zkušenosti, které říkají, jak na to.

VÝHODY ZAPOJENÍ VEŘEJNOSTI

- předcházení konfliktům,
- napomáhání řešení konfliktů způsobem přijatelným pro obě strany,
- napomáhání odstranění nepochopení a nedorozumění,
- získání zkušeností a vědomostí jiných lidí,
- pomoc při zvyšování tvořivosti,
- spolupracující strany se navzájem od sebe učí,
- každý přináší místní znalosti a místní zkušenosti i své odborné znalosti,
- lidé přijmou záměr za vlastní, ztotožní se s ním, začne jim na věci záležet,
- posílení pocitu soudržnosti k obci,
- posílení pocitu vlastnictví, který motivuje k činnosti,
- zlepšení veřejného image, obrazu úřadu v očích veřejnosti,
- pomoc při dosahování cílů udržitelného rozvoje,
- posílení dynamiky procesu,
- získání spojenců a zdrojů pro implementaci plánů rozvoje.

RIZIKA PRÁCE S VEŘEJNOSTÍ

- lehkou mohou být vyvolány falešné naděje – je lepší být při plánování realističtí, mít dobře zajištěno, co se s výstupy práce s veřejností stane a veřejnost stále informovat,
- je potřeba se vyhnout podsouvání vlastních názorů,
- práce s veřejností vyžaduje čas a peníze, které je ovšem potřeba brát jako dobrou investici s mnohonásobnou návratností,
- reprezentativnost získaných názorů,
- práce by neměla být omezena na takzvané „věčné kverulanty“, kteří přicházejí sami a přináší stížnosti nebo podněty nebo zase nezničitelné „nadšence“. Jedná se o zapojení všech těch, kteří se o takové otázky sami nezajímají.

STRATEGIE ZAPOJENÍ PODÍLNÍKŮ DO MA 21

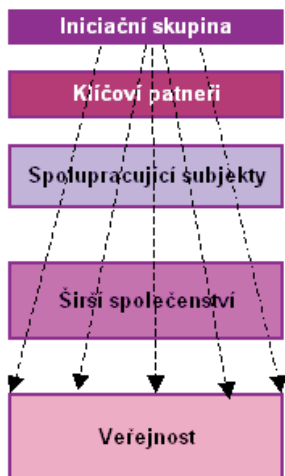
Čím více lidí bude do procesu MA 21 zapojeno, tím kvalitnější tento proces bude.

Podílník – je ten (jedinec, skupina, organizace), kdo může ovlivnit nebo kdo může být ovlivněn (pozitivně i negativně) výsledkem rozhodnutí, plánu, programu nebo i procesem, který

k výsledku vede.

Stejně tak jako nelze dosáhnout konečného cíle ihned, nelze ani najednou zapojit všechny podílníky nebo dokonce veřejnost. Postupujeme proto krok za krokem. Nejprve si vytipujeme tzv. klíčové partnery (hlavní stakeholdery), což jsou reprezentanti těch skupin/veřejnosti, kteří jsou pro náš záměr nejdůležitější, a s nimi si vyjasníme dlouhodobé cíle, hodnoty, účel i specifické cíle našeho záměru. Na tuto základní skupinu „nabalujeme“ další a další.

POSTUP LZE ZOBRAZIT JEDNODUCHÝM SCHÉMATEM:

Úspěch spočívá v tom, že každý další krok podnikáme vždy již ve spolupráci s předchozí úrovní podílníků – oni nám totiž nejlépe poradí, jak postupovat dál, abychom byli úspěšní při oslovení cílových skupin, ke kterým patří. Je proto dobré věnovat dostatek času pro získání těchto našich „vyslanců“ v jednotlivých cílových skupinách.

TECHNIKY A NÁSTROJE PRO ZAPOJOVÁNÍ LIDÍ DO MA 21

Jasný proces

Pokud má být zachována naděje na úspěch, je potřeba věnovat dostatek času vytvoření plánu, jak celý proces MA 21 povedete, kdo bude mít jakou pravomoc, jaký bude systém sběru, zpracování a předávání informací a jak s výsledky naloží ten, kdo rozhoduje. Je bezpodmínečně nutné mít dopředu vyjednáno, co se stane s výsledky práce s lidmi, jak bude s jejich názory a náměty naloženo a zda k nim bude rozhodovací orgán přihlížet. Bez jasného závazku, že názory a nápady veřejnosti budou využity, je lepší se do jejich zjišťování vůbec nepouštět. Tento závazek musí být trvalý, ne jenom momentální příslib. Měli byste si vypracovat pečlivý,

promyšlený a jasný plán souvislého procesu. Je potřeba se rozhodnout, čeho chcete vlastně dosáhnout. Proces musí být transparentní (tzn. jeho vývoj, řízení a zajištění musí být jasné všem). Nezávislí facilitátoři mohou pomoci lidem, aby k věci přistupovali objektivně.

Závazek setrvat

Na začátku procesu si promyslete, co může motivovat vaše spolupracovníky, aby v procesu setrvali. Stanovte na začátku pravidla setrvání. Jedním z důvodů setrvání může být jasně postavený plán s vytyčenými cíli v určitém časovém horizontu. Tento plán může být součástí širšího plánu uplatnění MA 21 v dlouhodobém měřítku. Lidé však musí vidět v krátké době konkrétní výsledky svého snažení (ovšem bez ztráty strategického cíle).

Otevřenost, poctivost, důvěra

Je potřeba vytvořit atmosféru důvěry a ujistit lidi, že mohou projevit své názory. Důvěru je vhodné budovat prostřednictvím komunikace založené na oboustranném naslouchání a dotazování a vzájemném respektování názorů. Lidé musí vidět, že jejich názory jsou respektovány. Měla by být vždy poskytnuta zpětná vazba, co se s názory lidí stalo (i když nebyly využity, vysvětlíte proč).

Objektivnost

Ustavování dohod je potřeba věnovat velkou pozornost – co možná nejdříve probrat všechny možné názory a pohledy na řešený problém. Není dobré opomenout některé tzv. klíčové podílníky (stakeholders). Zároveň není vhodné obracet jenom na příznivce nebo naopak na zjevné nepřátele. Je potřeba získat co nejširší spektrum názorů a snažit se získat názory od lidí, kteří by nikdy nepřišli na veřejné projednávání problému, tzn. hledat formy, jak tyto lidi oslovit a jak jejich názory získat. Není vhodné jim vyčítat, že nepřišli na shromáždění, které bylo k problému svoláno – je to přirozené, neboť většinou nevěří, že by svým hlasem něco změnili nebo se věnují pro ně osobně bližším činnostem. Je tedy nezbytné dokázat všem, že jejich hlas opravdu něco znamená. Toho lze dosáhnout jen průběžným informováním lidí, co se děje a jak je nakládáno s jejich názory a nápady. Nedoporučuje se šetřit časem a energií na tento prvek – v opačném případě dochází zpravidla ke ztrátě příznivců a reálných i potenciálních spolupracovníků.

Sdílená zodpovědnost za úspěch

Je potřeba zamezit tomu, aby lidé zapojení do procesu spoléhali jenom na ty, kteří proces vedou a zůstávali pasivními herci. Je nezbytné zapojit lidi do procesu aktivně a v průběhu práce jim ukázat, že i oni mají určitou zodpovědnost za budoucnost obce/regionu. Souvisí to úzce s respektováním a využitím jejich názorů – když tito lidé vidí, že něco ovlivnili, začnou získávat důvěru a snad se i zboří léty vytvořená bariéra mezi těmi, kdo ví jak na to, ale nikdo je neposlouchá a těmi, kdo rozhodují, ale nikdo jejich názory nerespektuje. Zapojení lidí je

vhodné vést tak, aby si uvědomili svoji zodpovědnost – nejen za způsob přijmutí rozhodnutí, ale také za jeho provedení.

Společné základní informace

Spory často vznikají a přetrvávají jednoduše proto, že rozdílné skupiny nebo jednotlivci diskutují na základě rozdílných stanovisek k důležitému problému a na základě rozdílných klíčových informací. Skutečný proces zapojení se soustředí na sdílení informací, vypracování společných dohod a na shromažďování dalších informací, které mohou pomoci pohnout s věcí kupředu.

Výměna zkušeností – vytváření kapacity

Jestliže jsou informace, názory a hodnoty zveřejňovány a sdíleny všemi ve všech etapách, dojde nevyhnutelně k posunu vnímání a rozvoji osobních i skupinových znalostí a kapacity. Pozornost věnovaná těmto záležitostem může pomoci při předcházení konfliktů v dalším průběhu a umožnit všem, aby byli příště tzv. o stupínek výš.

Odhalují se čtené možnosti

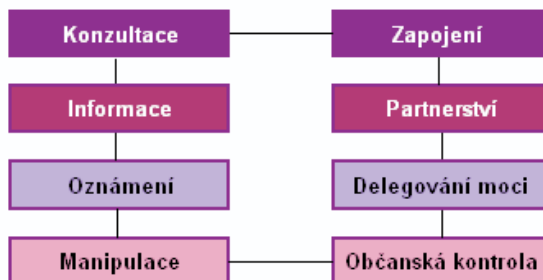
V procesu zapojování téměř neexistuje jednoduché řešení problému. Ačkoli existují nevýhody plynoucí z toho, že lidé přistupují k věcem z různých stran, může toto přinést výhodu rozličných a inovativních možností řešení – a základ pro kreativnější řešení, s kterým zúčastnění souhlasí. Proces zapojování by měl být navržen tak, aby vytvářel čtené možnosti a čtená řešení.

Budování společného základu

I když problémy, které je nutné řešit, jsou velmi složité a vyžadují spoustu energie a pozornosti, měly by se najít takové body společné dohody, které přijme téměř každý, a na nich je možné začít stavět. Některé dosažené úspěchy mohou být sice malé, ale nevyplácí se šetřit námahou a výdaji a někdy je vhodné je společně se všemi, kdo se na nich podíleli, oslavit. To velmi pomáhá vytvořit nabytí sebedůvěry účastníků, že mohou věci změnit a že jsou pro proces důležití. Také to podpoří vybudování vzájemné důvěry a příznivé atmosféry, které pomohou přejít ke složitějším záležitostem.

Řešení na základě konsensu

Zapojení lidí vede k nalezení řešení, které lidé lépe přijmou. Taková rozhodnutí mají podporu veřejnosti při realizaci. Není účelné zapojovat všechny podílníky ve stejný čas a na stejné úrovni. Pro pracovní rozlišení úrovní slouží tzv. spektrum zapojení. Existuje několik modelů, ale následující je klasická a široce přijímaná analýza typů interakce mezi institucemi a společenstvím, vytvořená Shelley Arnstein, americkou socioložkou, v roce 1969 (viz dále). Většina ostatních přístupů jsou variacemi na tento model.

15.2.8. Financování – fondy pro udržitelný rozvoj

ÚSTŘEDNÍ ORGÁNY STÁTNÍ SPRÁVY ČR

Ministerstvo životního prostředí ČR

MŽP finančně podporuje aktivity na ochranu životního prostředí. a ve spolupráci s Českým ekologickým ústavem vydává každoročně publikaci Podpora ochrany životního prostředí v České republice, v níž jsou uvedeny konkrétní programy podpory na daný rok.

Kontakt: Ministerstvo životního prostředí, Vršovická 65, 100 10 Praha 10

Tel.: + 420 267 121 111, www.env.cz

Státní fond životního prostředí ČR

SFŽP podporuje realizaci opatření s přínosy pro ŽP v oblastech: ochrana vod, ochrana ovzduší, nakládání s odpady, ochrana přírody, krajiny, ochrana půdy a ochrana a využívání přírodních zdrojů a technologie, výroby a alternativní zdroje energie.

Kontakt: Státní fond životního prostředí České republiky, Kaplanova 1931/1, 148 00 Praha 11

Tel: + 420 267 994 300, www.sfzp.cz

Ministerstvo zemědělství

MZe vyhlašuje a programy poskytuje řadu dotací, z nichž velká část je podporou UR. Přehled programů je zveřejněn na internetové stránce MZe.

Kontakt: Ministerstvo zemědělství, Těšnov 17, 117 05 Praha 1

Tel.: + 420 221 811 111, www.mze.cz

Ministerstvo dopravy

MD podporuje rozvoj MHD a jiné druhy dopravy.

Kontakt: Ministerstvo dopravy a spojů, nábreží Ludvíka Svobody 12/1222, 110 15 Praha 1

Tel.: + 420 251 431 111,, www.mdcr.cz

Ministerstvo pro místní rozvoj

Podporuje regionální rozvoj – cestovní ruch, venkov a bydlení. Přehled státních programů je zveřejněn na internetové stránce MMR, přehled programů na čerpání prostředků ze strukturálních fondů je zveřejněn na internetové stránce www.strukturalni-fondy.cz. Každoročně ministerstvo vydává Přehled dotačních titulů poskytovaných MMR.

Kontakt: Ministerstvo pro místní rozvoj, Staroměstské náměstí 6, 110 15 Praha 1
Tel.: + 420 224 861 111, www.mmr.cz, www.strukturalni-fondy.cz

Ministerstvo průmyslu a obchodu

Podporuje oblast podnikání a využití obnovitelných zdrojů energie. Další oblastí podpory souvisejí s programy útlumu těžební činnosti.

Kontakt: Ministerstvo průmyslu a obchodu, Na Františku 32, 110 15 Praha 1
Tel.: + 420 224 851 111, www.mpo.cz

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MŠMT podporuje oblast regionálního školství.

Kontakt: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Karmelitská 7, 118 12 Praha 1
Tel.: + 420 257193 111, www.msmt.cz

Centrum pro zahraniční pomoc

Komplexní informace o možnostech využití fondů EU.

Kontakt: Centrum pro zahraniční pomoc, Nábřeží kapitána Jaroše 1000, Praha 7
Adresa pro příjem pošty: Letenská 15, 118 10 Praha 1
Tel.: + 420 257 044 559, www.mfcr.cz

Vláda ČR

Poskytování dotací ústředními orgány státní správy nestátním neziskovým organizacím Vláda ČR každoročně stanoví hlavní oblasti dotační politiky vůči nestátním neziskovým organizacím. Informace o poskytování dotací ústředními orgány státní správy nestátním neziskovým organizacím jsou k dispozici na internetové stránce Vlády ČR nebo u jednotlivých ministerstev.

Kontakt: Úřad vlády České republiky, Rada vlády pro nestátní neziskové organizace
Nábřeží Edvarda Beneše 4, 118 01 Praha 1
Tel.: + 420 224 002 711, + 420 224 002 513, + 420 224 002 609, www.vlada.cz

Zastoupení EK v ČR

Komunitární programy v oblastech vzdělávání, zaměstnanosti, kultury, energetiky, rozvoje podnikání a médií.

Kontakt: Informační centrum Evropské unie, Jungmannova 24, 110 00 Praha 1
Tel.: + 420 224 312 83, www.evropska-unie.cz

Regionální a místní správa

Zastupitelstva krajů a obcí jsou oprávněna k poskytování dotací občanským sdružením, humanitárním organizacím a jiným fyzickým nebo právnickým osobám působícím v oblasti mládeže, tělovýchovy a sportu, sociálních služeb, podpory rodin, požární ochrany, kultury, vzdělávání a vědy, zdravotnictví, protidrogových aktivit, prevence kriminality a ochrany životního prostředí, poskytují v rámci hospodaření s majetkem granty, jejichž prostřednictvím poskytují finanční prostředky soukromým nebo právnickým osobám působícím na daném území.

KONTAKTY NA KRAJSKÉ ÚŘADY SPOLEČNĚ S PŘEHLEDEM PŘÍSLUŠNOSTI JEDNOTLIVÝCH KRAJŮ (NUTS III) DO NUTS II JSOU V NÍŽE UVEDENÝCH TABULKÁCH:

Krajský úřad	Kontakt
Hlavní město Praha	www.praha-mesto.cz
Středočeský kraj	www.kr-stredocesky.cz
Ústecký kraj	www.kr-ustecky.cz
Karlovarský kraj	www.kr-karlovarsky.cz
Plzeňský kraj	www.kr-plzensky.cz
Jihočeský kraj	www.kraj-jihocesky.cz
Liberecký kraj	www.kraj-lbc.cz
Královehradecký kraj	www.kr-kralovehradecky.cz
Pardubický kraj	www.pardubickykraj.cz
Vysočina kraj	www.kr-vysocina.cz
Jihomoravský kraj	www.kr-jihomoravsky.cz
Olomoucký kraj	www.kr-olomoucky.cz
Zlínský kraj	www.kr-zlinsky.cz
Moravskoslezský kraj	www.kr-moravskoslezsky.cz

NUTS II	NUTS III
Hlavní město Praha	Hlavní město Praha
Střední Čechy	Střední Čechy
Severozápad	Ústecký • Karlovarský
Jihozápad	Plzeňský • Jihočeský
Severovýchod	Liberecký • Královehradecký • Pardubický
Jihovýchod	Vysočina • Jihomoravský
Střední Morava	Olomoucký • Zlínský
Moravskoslezsko	Moravskoslezský

16. AKTIVITY MŽP PODPORUJÍCÍ UDRŽITELNÝ ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU

Udržitelnost rozvoje CR se stává významným tématem MŽP. V souladu s tímto trendem narůstá význam aktivit, které resort zaměřuje na podporu činností umožňujících sladit rozvoj CR se zachováním hodnot přírody a krajiny. Zvýšenou pozornost hodlá MŽP věnovat aktivitě environmentálně osvětového potenciálu CR.

V současnosti MŽP připravuje dva stěžejní projekty s dlouhodobým dopadem na vývoj charakteru CR v ČR. Prvním z nich je vytváření sítě krajských center šetrné turistiky, jejichž posláním je poradenství krajům i místním subjektům v oblasti šetrného CR.

Druhý strategický projekt MŽP spočívá v přípravě „Systému certifikace ekologicky šetrných služeb cestovního ruchu“, a to ve spolupráci s MMR.

Další významnou aktivitou MŽP v oblasti udržitelnosti rozvoje cestovního ruchu je iniciace a dohled nad vznikem geoparků UNESCO v ČR – území, které zahrnuje konkrétní geologické dědictví a strategii udržitelného územního rozvoje, zejména ve formě tzv. geoturismu.

V kontextu problematiky UR se jeví jako nezbytné hledání cest vedoucích k optimalizaci vlivů CR na ŽP tak, aby byl CR v maximální míře využit jako nástroj environmentální výchovy a osvěty, tvorby a posílení vztahu k přírodě, udržení tradičního venkovského životního stylu, udržitelného využívání přírodních zdrojů, posílení kulturní identity a ochrany krajinného rázu. Podstatou takového CR musí být proces poznávání, pochopení a prožívání přírodních i kulturních hodnot navštěvovaných území. Získané poznatky a prožitky mají totiž značný potenciál pomoci člověku lépe chápat a intenzivněji vnímat své vazby k přírodním prvkům prostředí i mezi nimi navzájem a tím nepřímo ovlivnit charakter jeho aktivit v sídelní i volné krajině. V chráněných územích se jeví jako nezbytné regulovat, resp. stimulovat CR tak, aby byl rozvíjen a provozován ekologicky šetrným způsobem.

V této oblasti se MŽP v současnosti zaměřuje na návrhy systémového řešení otázek souvisejících s environmentálními aspekty CR.

Projekt Centra šetrné turistiky

Projekt obsahuje vytvoření sítě krajských center šetrné turistiky, koordinované národním centrem, jejichž posláním je koncepčně metodický a organizačně poradenský servis krajům i místním subjektům v oblasti šetrného CR. Národní centrum šetrné turistiky bylo v roce 2003 zřízeno ve formě obecně prospěšné společnosti a slavnostně otevřeno ministrem životního prostředí. V současnosti se připravuje pilotní projekt ze strany Národního centra pro tři poten-

ciální krajská centra (liberecké, pražské a jihočeské), přičemž zájem o zřízení centra projeví i další kraje. Ústředním posláním center je nastavení a prosazování základních standardů šetrného CR, zejména pohybu v přírodě ze strany turistů ve volné krajině, návštěvníků turistických atraktivit obecně, podpora a provozování aktivit v oblasti environmentálního vzdělávání a informačně poznávacích funkcí šetrné turistiky a aktivní podpora (koordinace) postupné implementace výše zmíněných dokumentů „Evropské charty udržitelného cestovního ruchu ve zvláště chráněných územích“ a “Zásady pro aktivity související s udržitelným rozvojem cestovního ruchu a biologickou diverzitou na území zranitelných ekosystémů“.

Projekt Ekocertifikace cestovního ruchu

Projekt spočívá v přípravě systému certifikace ekologicky šetrných služeb cestovního ruchu. Cílem tohoto projektu je vytvoření certifikačního systému pro udržitelné služby cestovního ruchu, dále navrhnout systém související osvěty a medializace certifikovaných služeb. Projekt včetně jeho dopadů je již předjednan se všemi dotčenými resorty a organizacemi a s Českým institutem pro akreditaci. Certifikační systém bude zahrnovat označování udržitelnosti širokého spektra dílčích subsektorů CR, od malokapacitních venkovských ubytovacích zařízení, přes turistická informační centra a průvodcovské služby až po turisticky kompaktní území – udržitelné destinace.

Úsilí o certifikaci produktů CR je již vyvíjeno delší dobu, trvalo poměrně dlouho než se některým organizacím podařilo dosáhnout shody na základních standardech kvality dílčích sektorů CR.

Projekt Geoparky UNESCO

Další významnou aktivitou MŽP v oblasti udržitelnosti rozvoje CR je iniciace a dohled nad vznikem národních a evropských geoparků (resp. geoparků UNESCO) v ČR. Evropský geopark je území, které zahrnuje konkrétní geologické dědictví a strategii udržitelného územního rozvoje. Musí mít jasně definované hranice a dostatečnou rozlohu pro skutečný územní hospodářský rozvoj. Evropský geopark musí zahrnovat určitý počet geologicky významných lokalit, co se týče jejich vědecké kvality, vzácnosti, estetické přitažlivosti a vzdělávací hodnoty. Většina lokalit nacházejících se na území Evropského geoparku musí být součástí geologického dědictví, ale mohou být zajímavé také z archeologického, ekologického, historického nebo kulturního hlediska.

Lokality Evropského geoparku musí být propojeny do sítě a mít prospěch z ochranných a správních opatření. Nesmí se tolerovat žádné ničení nebo prodej geologických objektů z Evropského geoparku. Evropský geopark musí být spravován jasně definovanou strukturou, která je schopná si na svém území vynucovat ochranná a zvelebovací opatření a opatření udržitelného rozvoje. Evropský geopark má však zároveň aktivní úlohu v hospodářském rozvoji svého území prostřednictvím posilování všeobecného image spojeného s geologickým

dědictvím a rozvojem tzv. geoturismu. Evropský geopark má přímý vliv na území tím, že ovlivňuje životní podmínky a prostředí jeho obyvatel. Cílem je umožnit obyvatelům, aby si opět přivlastnili hodnoty dědictví na svém území a aby se aktivně zapojili do kulturní revitalizace území jako celku.

Evropský geopark vyvíjí, zkouší a zdokonaluje metody pro ochranu geologického dědictví. Evropský geopark musí také podporovat vzdělávání o životním prostředí, školení a rozvoj vědeckého výzkumu v různých disciplínách věd o Zemi, zvelebování přírodního prostředí a opatření udržitelného rozvoje. Evropský geopark musí pracovat v rámci Sítě Evropských geoparků, aby se podpořila struktura a soudržnost této sítě. Musí spolupracovat s místními subjekty, aby se propagovalo a podporovalo vytváření nových vedlejších produktů spojených s prezentací a interpretací geologického dědictví.

Všechny žádosti o tuto značku Geopark UNESCO musí být doprovázeny souborem dokumentů připraveným podle vzoru dostupného na MŽP. Tato nominační dokumentace musí být zhotovena ve spolupráci s institucí, která odpovídá za správu území, kde se má daný geopark nacházet a předložena ze strany MŽP, které ji zašle Koordinační jednotce Sítě evropských geoparků.

17. ZÁVĚR

Neudržitelnost dosavadních trendů vývoje lidské společnosti v rámci uzavřeného globálního systému planety, zejména:

- exponenciálně stoupající čerpání přírodních zdrojů,
- nadměrná produkce odpadů a znečištění všeho druhu,
- řízení založené na rozhodování jednotlivců nebo malých skupin,
- nerespektování ekologických zákonitostí,
- důraz na stálé zvyšování materiální úrovně života,
- ekonomické a sociální rozdíly mezi geopolitickým Severem a Jihem,

vedla již v závěru minulého století k mezinárodní diskusi a k definování opatření nutných pro změnu těchto trendů. Tato opatření byla nazvána principy (trvale) udržitelného rozvoje, a to v globálním, regionálním i místním měřítku.

Uplatnění těchto principů v praxi obcí, měst a regionů je nazýváno Místní Agenda 21 podle programového dokumentu Agenda 21 přijatého OSN v roce 1992.

Princip UR je již delší dobu rozvíjen a podporován po celém světě. ČR ale dosud poněkud zaostává za vyspělými zeměmi Evropy při uplatňování principů UR i v realizaci Místní Agendy 21. Přesto můžeme u nás zaznamenat mnoho aktivit a procesů, které tyto principy prosazují a uplatňují.

Odborné publikace

PÁSKOVÁ M., ZELENKA J.: Cestovní ruch – výkladový slovník, MMR, 2002

KOLEKTIV: Agenda 21, Praha, MŽP 1998, ISBN: 80-7212-039-5

BERAN V./DLASK P.: Management udržitelného rozvoje regionů, sídel a obcí, AKADEMIA, nakladatelství Akademie věd ČR, Praha 2005, ISBN 80-200-1201

MORRISON, A.M.: Marketing pohostinství a cestovního ruchu, VICTORIA PUBLISHING a.s., Praha 1995

Ústav územního rozvoje Brno ve spolupráci s Ministerstvem pro místní rozvoj ČR: Udržitelný rozvoj území, Brno 2002

Edice Strukturální fondy, MMR

Odborné materiály

Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2002–2007, MMR, březen 2002

Postup realizace a aktualizace Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR do roku 2006, MMR, listopad 2004

Strategie udržitelného rozvoje České republiky, Praha, listopad 2004

Situační zpráva ke Strategii udržitelného rozvoje ČR, Praha, říjen 2005

Metodika pro místní Agendy 21 v ČR

Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production in the Czech Republic, EK

National Sustainable Development Strategies in EU – A first analysis by the European Commission, April 2004

SDĚLENÍ KOMISE RADĚ A EVROPSKÉMU PARLAMENTU o přezkumu strategie udržitelného rozvoje, KOM(2005) 658, Brusel, prosinec 2005

Internetové adresy

www.mmr.cz

www.vlada.cz

www.env.cz

www.ceu.cz

www.strukturalni-fondy.cz

www.sbcr.cz/

www.timur.cz

www.businees-info.cz

Fotografie

Archív ČCCR a grafické studio Jan Janák.

Tato skripta jsou spolufinancována
Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky